

TEKKE KUTUPBİLİRİM

Hazreti Ali

Hz. Ali'nin Kur'an ve Hadisleri

BEKİR BORA

5
YILLIK

*Fütüvvet Ruhunun
Aşkın Kahramanı*

Hazreti Ali

BEKİR BURAK

Fütüvvet Ruhunun Aşkın Kahramanı

Hazreti Ali

BEKİR BURAK

Füütüvvet Rübunun Aşķın Kabraman
HAZRETİ ALİ

Copyright © Rehber Yayınları, 2008

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Ali BUDAK - İbrahim ÇETİN

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

978-975-6096-15-9

Yayın Numarası

16

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7

Gaziemir/İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Eylül 2008

Genel Dağıtım

Gökkuşuğı Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.rehberyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
Kahramanlığından Bir Kesit	9
Neş'et Ettiği Ortam	15
İslam'ı Tercihi ve Fütüvvet Ruhü	19
Himayede Üçüncü Dönem	27
Hicretle Hz. Ali Mısyonu	31
Rasûlullah'a Kardeş Ali	35
Bedir'in Arslanı	37
Uhud'da Hz. Ali	39
Yeni Bir Bağ	43
Önemli İşlerin Aranan Adamı	47
Rasûlullah'ın Ev Halkı	53
Kahramanların Sancaktarı	55
Gecelerin Adamı	63
Fırak Gününün Acısı	67
Cömertlik ve Tevazuu	69
İfrat ve Tefritler Kuşağında Mihnnet Yılları	79
Hilafet Libasını Giyerken	87
Kardeşin Kardeşle İmtihanı	93
Acı Gerçek: Cennet	97
Safların Karıştığı Yer: Sıffın	107
Tahkîm Olayı ve Hâricî Zihniyet	117
Allah'ın Korumasına Teslim Olan Hz. Ali	127
Vuslat Yaklaşırken	129

Tahrip Ruhu ve Şehadet.....	133
Hz. Muâviye'nin Pişmanlığı	141
SONUÇ OLARAK	145
İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR.....	149

ÖNSÖZ

İdealist düşünen hemen herkesin bir kahramanı vardır; kendilerini onunla özdeşleştirir ve hareketlerini onun hareketlerine benzetmeye çalışırlar. Tabii olarak bu da, kahraman olarak hedefe alınan şahsın konumuna göre o insanda, müspet veya menfi bir etki meydana getirir.

Konuya bu açıdan bakıldığında denilebilir ki, 'kahramanın kim olduğunu söyleyenin, geleceğiyle ilgili ana hatları ortaya koymak da mümkündür.'

Mesele böyle değerlendirildiğinde, fütüvvet ruhunun eşsiz kahramanı Hz. Ali, geleceğin dünyasında beklenen fedakârlıkları ortaya koyabilecek her bir kahramanın vazgeçilmez modelini oluşturur.

Efendiler Efendisi'nin rahle-i tedrisinde neşv ü nema bulmuş bu kamet, şecaat ve kahramanlığı kadar aynı zamanda gönül dünyası ve mana âlemindeki derinliğiyle de 'kudve' bir insandır.

Bugün bile, imtihanların en çetinine maruz kalan ve musibetlerin sağanak olup üzerine yağdığı insanlar bile, onun hayatına dalıp katlandıklarını gördüklerinde, teselli adına başka bir arayışa ihtiyaç hissetmeyecek ve başlarına gelenleri unutup gideceklerdir.

Şartların merkezi zorladığı böylesine kaygan yer ve zeminde, 'istikamet'i kaybetmeden sırat-ı müstakim adına yeni zeminler inşa etmek de, ancak onun gibi ehl-i ferasetin işi olabilir.

İşte, hepimize örnek olacak böyle bir kahramanın, dillere destan hayat serencâmesi...

KAHRAMANLIĞINDAN BİR KESİT

Sahabe arasında ‘kahraman’ denilince, akla Hz. Ali gelirdi. Zira Bedir’le başlayan süreçte katıldığı her savaşın başkahramanıydı o.

Zira Rasûlullah’ın da, öncekiler gibi sonlu bir beşer olduğunu, şehid edilir veya kendi eceliyle aralarından ayrılırsa gerisin geriye dönmeleri gerektiğini ifade eden ayetler gelince, cemaat içinden Ali’nin sesi yükselmiş ve;

– Allah'a yemin olsun ki, O bizi hidayetle serfiraz kıldıktan sonra, bir daha asla gerisin geriye dönmeyiz. Şayet eceliyle ölse veya şehid edilse de biz, ölünceye kadar O’nun yolunda vuruşuruz’ diye haykırmıştı.¹

Yollar gelip Hendek’e dayandığında da durum farklı olmayacaktı. Diğer savaşlardan farklı olarak, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) burada taktik değiştirmiş ve hendekler kazarak düşmanın kendilerine ulaşmasının önüne geçmiş

¹ Hâkim, *Müstedrek* 3/136 (4635).

oluyordu. Ancak buna rağmen hendeği aşırıp gelenler de yok değildi. O gün için Arapların, bin adama bedel dedikleri Amr İbn Abdüvüd de, hendeği geçenler arasındaydı ve geçmekle de kalmamış, aynı zamanda nâralar atarak Müslümanlara meydan okuyordu;

– Karşıma çıkacak yiğit var mı?’

Zırhları içindeki Ali dayanamadı ve izin vermesi için Rasûlullah’a seslendi;

– Ben varım yâ Rasûlallah!’

Allah Rasûlü ise, Amr’ın kolay adam olmadığını biliyordu ve hatırlattı;

– Bu Amr’dır, otur.’

Belli ki, onun karşısına daha güçlü ve tecrübeli birinin çıkmasını bekliyordu. Ancak Amr’ın susacağı yoktu;

– Yok mu karşıma çıkacak bir adam?’ diye haykırdı yeniden ve arkasından ekledi;

– Şehid olduğunuz zaman gideceğinizi zannettiğiniz Cennet’iniz nerede? Karşıma bir adam çıkmayacak mı?’

Maksadı, mü’minleri tahrik edip morallerini bozmaktı.

Dayanamadı Hz. Ali. içi içini yiyordu... Nasıl olur da bir kafirin sesi er meydanında bu kadar gür çıkabilirdi.!? Rasûlü Kibriya’ya yöneldi ve tekrar;

– Ben yâ Rasûlallah!’ dedi. Allah Rasûlü yine oturmasını söylüyordu.

Amr’ın işini bitirmek için o kadar sabırsızlanıyordu ki, yerinde durabilecek gibi değildi ve bir hamle daha yapıp;

– Bırak beni de vuruşayım yâ Rasûlallah! Zira ben, iki güzelle karşı karşıyayım; ya onu öldürür ve Cehennem'e gönderirim, ya da o beni öldürür ve ben de Cennet'e girerim' dedi.

Polat gibi bir imanın dışı yansımasıydı bu... Yeri geldiğinde, Allah davası için ölmenin de fiilen gösterilmesi gerekiyordu. Ancak O'nun niyeti öyle kolay lokma olmak değil, öncelikle Amr'ı, ait olduğu yere göndermekti.

Amr ise, hâlâ işin eğlencesindeydi ve kendine olan güvenine diyecek yoktu; şiirlerle coşmuş ve karşısına kimsenin çıkmamasını da bahane ederek Müslümanları alaya alan sözler sarf ediyordu.

Böylesi bir küstahlığın cevabı, muhatabın anladığı dil-den verilmeliydi ve yeniden kükredi Ali. Ancak cevap, önceliklerden farksızdı;

– O, Amr'dır' diyen Allah Rasûlü, yeniden Ali'yi ikaz edip muhatabının kim olduğunu hatırlatacaktı.

Kararı kesindi Ali'nin ve kimse Allah Rasûlü'nün içinde bulunduğu mecliste meydan okumamalıydı. Böyle bir gaflete düşene de mutlaka gerekli ders verilmeli ve sonrakilere için iyi bir mesaj gönderilmeliydi. Kalktı ayağa ve Allah Rasûlü'ne;

– O, Amr olsa da, bana müsaade et!' dedi. Belli ki Ali'nin imanı, Amr'ın üstesinden gelecek kadar güçlüydü ve O'nun bu aşırı taleplerine karşılık, izin verdi Allah Rasûlü (sallâllahu aleyhi ve sellem) de...

Hiç vakit geçirmeden karşısına dikildi Hz. Ali. Amr,

Ali'nin kim olduğunu soruyordu. Öğrenince de küçümser bir eda ile;

– Ey Menafogulları! Ey kardeşimin oğlu! Senden başka ve senden daha yaşlı karşıma çıkacak amcaların yok mu? Ben senin kanını akıtmaktan hoşlanmam' diyor ve tahrike devam ediyordu. Hz. Ali'nin cevabı gecikmedi. Doğrudan adrese teslim bir cevaptı bu;

– Fakat vallahi de ben, senin kanını akıtmaktan hoşlanmazlık etmem.'

Sözün bir sihri vardı ve bu sihri Ali, en iyi şekilde kullanarak ilk hamleyi yapmıştı. Amr ise, küplere binmiş ve artık ölümüne saldırıyordu. Öyle seri kılıç kullanıyordu ki, hızından vurduğu yerde şimşek gibi kıvılcımlar yükseliyordu.

Ancak karşısında, bu sefer bir Haydâr-ı Kerrâr vardı ve Hz. Ali, beklenenin aksine, birkaç hamlede bitirdi işini Amr'ın. Kimsenin beklemediği bir sonuçtu bu. Şaşkınlıktan herkes birbirine bakıyordu. Efsanevi Amr'da yere serilir miydi? Onu bile yere serebiliyorsa, bu delikanlının önünde durulmazdı.. durulamayacaktı da..! Buldukları yerden gür bir tekbir sesi yükselince Allah Rasûlü de rahat bir nefes almıştı. Artık Ali'nin, Amr'ı Cehennem'e gönderdiğinde kimsenin tereddüdü kalmamıştı. Tekbirle gelen mesaj, zaten uğruna duaların edildiği ve herkesin beklediği mesajdı. Gelirken Rasûlullah'ın yanına, yüzü gülüyordu Damad-ı Nebi'nin. Yaklaştığını gören Hz. Ömer;

– Zırhını alsaydın ya! Araplarda onun zırhından daha kaliteli bir zırh yoktur' deyince Ali;

– Onu soyup almaktan hayâ ettim’ cevabını verecekti.

Peki, böyle aşkın bir kahraman olan Hz. Ali kimdi? Hangi muhitte yetişmiş ve nasıl bir terbiye almıştı? Onu, Hz. Ali yapan dinamikler nelerdi ve kader onu, hangi günler için hazırlamıştı? İsterseniz gelin, ana başlıklar halinde onun, hepimize model hayat serencamesine şöyle bir göz atalım;

NEŞ'ET ETTİĞİ ORTAM

Babasının adı, Abdimenâf İbn Abdilmuttalib (Ebû Tâlib), annesi ise, Fâtıma Binti Esed idi. Fil olayından otuz sene sonra Kâbe'de dünyaya gelmişti. Dedesi Abdilmuttalib, Mekke'nin itibarlı reisiydi ve Muttalib ailesi, adeta Kâbe ile bütünleşmiş bir yapı sergiliyordu. Belki de bu vesileyle, Kâbe'de dünyaya gelen ilk ve tek şahıs O idi; zira ne O'ndan önce ne de sonra orada bir başkası aynı lûtfâ mazhar olmamıştı ve olmayacaktı da..!

Annesi O'na, aslan manasına gelen 'Haydar' ismini uygun görmüş, baba Ebû Tâlib ise O'na 'Ali' demişti.

Ebû Tâlib, Allah Rasûlü'nün öz amcasıydı ve babasından sonra annesinin de vefatını müteakip öksüz ve yetim kalan Muhammed'i, babası Abdilmuttalib'in bir vasiyeti olarak yanına almış ve aynı evde yaşıyorlardı. Zira bir gün babası Abdilmuttalib O'nu karşısına almış ve torunu Muhammed'i kastederek, oğlu Ebû Tâlib'e şunları söylüyordu;

– Ey Ebû Tâlib! Şu oğlum var ya, O'nun konumu çok önemli. O'nu sen koru ve kolla. O'na ulaşacak en küçük bir olumsuzluğa bile müsaade etme!²

Aradan yıllar geçti; artık İnsanlığın Emîni büyümüş ve amcasıyla ticaret için kervanlara katılır olmuştu. Hz. Hatice ile tanışıp evlenmesi de bu yolla olmuştu. Bu evliliğin akabinde Ebû Tâlib'in evinden ayrılan Allah Rasûlü, bir vefa insanı olarak amcasını sürekli ziyaret eder ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Ebû Tâlib'in küçük oğlu Ali de bundan sonra dünyaya gelmişti.

Ortalığın kıtlıkla kıvrandığı bu günlerde işler, beklendiği gibi gitmiyor ve Ebû Tâlib ailesi de herkes gibi sıkıntı çekiyordu. Bu durum, Allah Rasûlü'nü derinden yaralıyor ve bir çözüm arıyordu. Derken bir gün, diğer amcası Abbas'ın yanına gitti. Durumu O'na açacak ve Ebû Tâlib'in sıkıntılarını paylaşmanın yolunu arayacaktı. Geldi yanına ve;

– Bir çocuğunu sen, diğerini de ben himayemize alalım' dedi. Şefkat ve merhametin ihlâsla önerdiği çözüm mantıklıydı ve Hz. Abbas da severek kabul etti bunu. Doğruca Ebû Tâlib'in yanına gidip O'nu da ikna ettiler beraberce. Bir zamanlar yetim olarak evine alıp himaye ettiği yeğenin böylesi hassas teklifi karşısında çok duygulanmıştı Ebû Tâlib. Bir zamanlar, diğer kardeşleri arasında O'na kendisi sahip çıkmakla ne kadar isabetli davrandığını şimdi daha iyi anlıyordu. Ali'nin ağabeyi Akîl'i kendi yanında tutmak istediğini belirterek diğerlerini alabileceklerini bildirdi ve böylelikle, Ca'fer'i Hz. Abbas, Ali'yi de Allah Rasûlü (sal-

² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 2/281.

lallahu aleyhi ve sellem) himayelerine alarak geri döndüler. Bu sırada Hz. Ali henüz beş yaşlarındaydı.³

Bundan böyle Ali, sürekli Allah Rasûlü'yle beraberdi ve bizzat O'nun nezaretinde terbiye görüyordu. Nübüvvet geleceği ana kadar geçen yaklaşık 5 yıllık bir beraberlikti bu. Bu beraberlik O'nu, aynı zamanda cehaletin pas ve kirine bulaştırmayacak ve nezih bir hayata rehberliği beraberinde getirecekti. Adeta Ali, gözünü İslam'da açacak kadar duru ender insanlardan birisiydi. Zira cahiliye dönemine ait hiçbir olumsuzlukla karşılaşmadan çok nezih bir ortamda olgunluk dönemine yetişecek ve Rabb-i Rahîm tarafından terbiye edilen bir Rasûl-ü Muhtâr'ın yanında granit-misal sağlam bir iradeye sahip olacaktı. Temel çok sağladı ve bu temel üzerine bina edilecek çok çetin işler bekliyordu genç Ali'yi...

³ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 8/153.

İSLAM'I TERCİHİ VE FÜTÜVVET RUHU

Derken Hirâ'dan ebedî bir güneş doğmuş ve bütün âlemi aydınlatmak üzere ışıkları ilk defa Mekke üzerine düşmüştü. Elbette ki, Allah Rasûlü'nün ilk muhatabı, hanımı Hatice idi ve bu Nur'a gönülden ilk inanan da O olmuştu. Muhammedü'l-Emîn'in hanesinde yaşanan telaş ve Varaka İbn Nevfel'e gidip gelmeler, yeni bir şeylerin olduğunu gösteriyordu. Küçük Ali de bu değişimin hemen farkına varmış ve meraklı bakışları içinde namaz kıılışlarını seyrediyordu. Henüz on yaşlarındaydı. Önce ne yaptıklarını sordu;

– Ne yapıyorsun, yaptığın da ne senin?'

Allah'ın Rasûlü cevapladı;

– Âlemlerin Rabbi için namaz kılıyorum.'

İlk defa duyuyordu ve pürdikkat yine sordu;

– Alemlerin Rabbi de kim!?''

Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), müşfik bir baba edasıyla dizine oturttu O'nu ve Hirâ'da başından geçenlerle,

peygamberlikle gönderilişini anlatmaya başladı, bir bir. Ardından tane tane şunları söyledi;

– O, bir ve tek olan Allah'tır. O'nun ortağı olamaz. Varlığı O yaratmış, rızkını da O vermektedir. Her şey O'nun yed-i kudretindedir; öldüren de yaşatan da O'dur. Ve O, her şeye kâdirdir.'

Şefkat dolu bir babanın yürek yakan nasihatleri gibiydi bunlar ve doğrudan küçük Ali'nin ruhuna hitap ediyordu.

O'na o kadar itimadı vardı ki, gittiği her yere ölümüne gider, zerre kadar tereddüt göstermezdi. Ancak böylesi önemli bir meselede babasına danışmadan da karar vermemeliydi. Ne de olsa babanın yeri de farklıydı. Ancak, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) de O'ndan bir isteği olacaktı; tembihte bulunacak ve aralarında geçenlerden kimsenin haberdar olmamasını isteyecekti.

Derken o gece Ali, uzun uzun düşündü; Allah'a iman gibi önemli bir meselede anne ve babaya sormaya ne lüzum vardı..! Artık kesin kararını vermişti. Sabah olur olmaz Allah Rasûlü'nün yanına geldi ve;

– Dün sen bana neler anlatmış ve neye davet etmiştin?' diye sormaya başladı. Belli ki küçük Ali, yaşının üstünde bir olgunluk yaşıyor ve babasına danışma lüzumu hissetmeden ilklerin arasına giriyordu. Oturttu O'nu Allah Rasûlü yanına ve şehâdete davet etti. Vahyin gelişinin hemen ilk günlerinde on yaşlarındaki küçük Ali, Hz. Hatice'den sonra ilk defa kelime-i tevhidi söylüyor ve nice büyüklüklerden önce İslam'ı tercih ederek gönlünden gele gele

Rabb-i Rahîm'ine iman ediyordu.⁴ Nasıl etmesin ki, artık bu evde vahyin ses ve soluğu duyuluyor, vahyin ihtizazıyla sarsılan duvarlarında, İslam adına geleceğin haritaları çiziliyordu.

Artık küçük Ali, Allah'ın Rasûlü amcaoğlu Muhammed'in yanından hiç ayrılmıyor ve gelen ayetleri, Rasûlü Kibriya'nın dudaklarından ilk duyanın, kendisi olmasını istiyordu. Efendimiz, İbn Erkam'ın evine taşındığı andan itibaren de, bu evin müdavimi olacak; bir taraftan dışarıdaki gelişmeleri takip edip oraya bilgi taşıırken diğer yandan da sığacağı sığacağına gelen ayetlerle yeni gelişmeleri kavrama yarışına girecekti. Zira hemen her gün bir yeni sima koşup geliyor ve iman havuzuna dalarak, yunup yıkanmış olarak iman safına dehalet ediyordu.

Efendiler Efendisinin ikizi olmuştu adeta Ali... O derece bütünleşmişti ki O'nunla, biraz canını sıktıkları bir dönemde celaliyle tecelli edecek ve şöyle seslenecekti etrafındakilere;

– Bana istediğinizi.. istediğiniz kadarını.. Allah'ın kitabından istediğiniz her şeyi sorun..! Allah'a yemin ederim ki ben, hangi ayetin nerede, ne zaman, gece mi gündüz mü ve hangi hadisenin üzerine indirildiğini çok iyi bilirim.⁵

Çünkü O, Kur'an'ın ilk şakirdi.. İslam'ın ilk tilmizi, Efendimiz'in de ilk talebesiydi. O'na koşmakta nice büyükler arkada kalmışlar; o ise, burada da arkadan gelenlere rehberlik yapıyordu.

⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb* 3/1090.

⁵ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl* 20/487.

Ebû Tâlib, müsamahakâr bir babaydı ve yeğenine olan güveni sonsuzdu. Bir gün oğlu Ali'yi, Allah Rasûlü'nün arkasında namaz kılarken görmüştü Ebû Tâlib. Yeğenine vahyin gelişinden.. Hira'ya gidip aylarca orada kalışından haberi olmuştu ama oğlu Ali'nin de Muhammed'e tabi olduğunu henüz bilmiyordu. Sessiz kalmayı tercih etti bir müddet; ancak fetânet sahibi küçük Ali, daha atikti. İşin gerçek mahiyetini bilmemekten kaynaklanan bir olumsuz düşünce içine giriverir endişesiyle ve namazını bitirir bitirmez doğruca babasının yanına koştu ve;

– Ey babacığım!' diye başladı sözlerine... Kadife gibi, yürek okşayan bir ses tonuydu bu. Ve şöyle devam etti;

– Ben, Allah'a ve Rasûlullah'a iman ettim. O'nun getirdiği her şeyi de tasdik ediyorum. Ben, baba.. ben.. Muhammed'e tabi oldum!'

Yeğeni Muhammed'i bilip tanımasa Ebû Tâlib, böyle bir değişikliğe alsa müsaade etmez ve karşı koyardı. Ancak peşinden gidilen başkası değil Muhammed'di ve;

– O, seni sadece hayra çağırır; yoluna devam et oğlum!' deyiverdi.⁶

Bir başka gün yine oğlu Ali, yeğeni Muhammedü'l-Emîn'in sağ tarafında durmuş namaz kılıyordu. Bunu gören Ebû Tâlib, diğer oğlu Cafer'e şöyle seslenecekti;

– Git oğlum, sen de amcaoğlunun sol yanına dur ve namaz kıl!'7

⁶ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye* 2/86.

⁷ Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl* 3/355.

Çok geçmeden, zamanlarını beraber geçirdikleri bir başka isim, hür iken köleleştirilen ama Allah Rasûlü'nün yanında kölelikten yeniden hürriyete -hem de efendiliğe-yükselen Zeyd İbn Hârise de katıldı aralarına... Gençlerdi; fütüvveti temsil ediyorlardı ve her biri de bu ruhu, bir bütün Mekke'ye yaymanın azmi içindeydi. Kendi hanesindeki Zeyd ve Ali'yle konuşurken Allah Rasûlü, aynı zamanda geleceği inşa ediyor ve onları çetin ve zor günlerde, en onulmaz problemleri çözecek birer kahraman olarak hazırlıyordu.

Ali, Müslüman olmuştu olmasına ama o gün için bir insanın Müslüman olması, bütün sıkıntıları peşinen kabullenmesi anlamına geliyordu. Kureyş, adım adım takip ediyor ve kiminle konuştuklarını, nereye gittiklerini ve nelerle meşgul olduklarını inceden inceye izliyordu. Yanlarına yaklaşanı yakın takibe alıyor ve türlü türlü bahane ve yalanlarla iman yoluna gitmekten insanları vazgeçirmeye çalışıyorlardı.

Bir gün Ebû Zer, Mekke'deki farklılığı duymuş ve merakını gidermek için yola koyulup gelmişti. Şartları bildiği için açıktan da kimseye hâlini açamamış, belki gelir ümidiyle Kâbe'de bekliyordu. Üçüncü gün Hz. Ali yaklaştı yanına ve buraya geliş sebebini sordu gizlice... Maksudını öğrenip samimiyetini görünce de;

– Şüphesiz O, gerçektir. Kesinlikle Allah'ın peygamberidir. Sabah uyanınca benimle birlikte gel. Yalnız beni aralıklı takip et. Yolda bir tehlike sezersem, bir bahaneyle duraklarım. Bu durumda sen yoluna devam et. Ancak problem

olmazsa ben nereye gidersem sen de oraya gel' diyecek ve iman yolunda Ebû Zerr'e kılavuzluk yapacaktı.⁸

Zeyd'le birlikte Allah Rasûlü'nün eli-kolu olmuşlardı; etrafında pervane olup dönüyor ve insanlara Allah'ı anlatma yolunda ölesiye koşturuyorlardı. Yeri geldiğinde yemekler tertip edip insanları Hakk'a davet ediyor, zaman zaman da bu davetlerde O'nun en büyük destekçisi oluyorlardı. Ebû Kubeyş Dağı'nın eteklerinde kim bilir kaç defa yemek tertip etmişler ve arkasından İnsanlığın İftihar Tablosu kaç defa insanları imana davet etmişti..!

Davet çok yumuşak, istenenler çok kolay ve davet eden de en Emin olmasına karşılık kalbler çok katı, kalıplar da çok kötüydü. Hâlbuki söylemesi kolay ve mizanda ağır basan iki kelime söyleyecek ve böylelikle ebedi hayatlarını kurtarmış olacaktı. Dünya ve âhiret'in hayrı buradaydı ve bunun için herkesin, en güzel bir yardımcı, en sağlam bir koruyucu ve en candan kardeş olması gerekiyordu. Allah Rasûlü de sürekli böyle kâmetler arıyordu. Meclislerinde arayışını tekrarlayıp talebini tekrarladığı her yerde Ali, yaş itibariyle meclistikelerin en küçüğü olsa da ayağa kalkıyor ve elini göğsüne vurarak;

– Ben varım yâ Rasûlallah!' diyordu. Çoğu zaman bu çıkışlara mukabil, O'nun oturmasına yönelik isteğini tekrarlayan Hz. Peygamber (sallâllahu aleyhi ve sellem), O'nun desteklerinin, diğerleri için birer örnek teşkil edeceğini umuyor ve ümitleniyordu.⁹

Fetnet sahibi akıllı bir insandı; hangi adımın, arkasın-

⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât* 3/109 (2633).

⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/159 (1371).

dan ne türlü bir sonuç doğacağını bilir ve ona göre hareket ederdi. Bu yüzden Allah Rasûlü (sallâllahu aleyhi ve sellem), O'nunla uzun uzun görüşür ve istişare ederdi. Hatta Tâif günü, Hz. Ali'yi çağırıp baş başa uzun uzun görüşünce bazıları, bundan rahatsızlık duyacak ve bu rahatsızlıklarını dile getireceklerdi. Sarf edilen sözler kulağına gelip duruma muttali olan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, hemen oracıkta el koyduğu problemi çözecek ve şu cümlelerle konuya açıklık getirecekti;

– O'nunla hususi görüşmeyi ben, kendi arzumla yapmadım. Allah'ın tercihi bu.¹⁰

Bununla O, gerçek faili nazara veriyor ve attığı her adımın, Allah'ın rızası istikametinde ve bilgisi dâhilinde olduğunu ifade ederek, herkese fiilen ders veriyordu.

¹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 7/357.

HİMAYEDE ÜÇÜNCÜ DÖNEM

Küfürle katılaşılan kalbler, olup bitenlerden hoşlanmıyor ve Hirâ'dan zuhûr eden bu Nûr'a her geçen gün daha şiddetli tavır alıyorlardı. Derken himayede üçüncü dönem gelmiş ve Hz. Peygamber'i (sallâllahu aleyhi ve sellem) Kureyş'in kininden koruma vazifesini, yeniden Ali'nin babası Ebû Tâlib almıştı. Yetimken koruduğu gibi O'nu, risaletle görevlendirildiği hassas dönemde de muhafaza ediyor ve kimsenin bir kötülük yapmasına izin vermiyordu. Nasıl sahip çıkmasın ki Muhammedü'l-Emîn, babasının emaneti.. O'nu koruyup kollamak da, yerine getirilmesi gereken bir vazifeydi O'nun için.

İnananların sayısı bir bir artarak devam ediyordu ama Ali'nin solgun yüzüne bir türlü tebessüm gelmiyordu. Zira başkalarının imanına şahit olup dururken hâlâ baba ve anesinin Müslüman oluşunu görememişti. Bu kadar yakın olmalarına rağmen, en yakınlarla bile bir şey anlatamamanın sıkıntısı uykularını kaçıyordu.. ama elinden gelen bir

şey de yoktu. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de defalarca babasına Hakkı anlatmıştı ama bir türlü kabul görmemişti. Belki de, henüz vakti gelmemiştir.

Mekke, yaşanılacak gibi değildi. Tâif'e gidilmiş ve oradan da beklenen netice alınamamıştı. Her geçen gün, sıkıntılar katlanarak geliyordu. Derken Kureyş, Mekke'nin kapılarını kapatmış ve inanan herkesi şehirden kovuyordu. Üç yıl sürecek bir sürgün hayatıydı bu..! Cehaletle beslenen Kureyş, o gün insanlığın en büyük ayıbını irtikâb ediyor, çoluk çocuk demeden dünyanın en masum insanlarını çölde aç ve açık ölümlerle baş başa bırakıyordu. Dile kolay; ne üç gün, ne de üç ay, işkence üstüne işkenceyle geçecek koskoca üç yıldız bu! Sözde, üzerinde Mekke'lilerin ittifak ettikleri bir husustu bu ve madde madde işledikleri zulüm belgesini, bir fazilet gibi Kâbe'nin duvarına astılar hayâsızca! Üstelik bir de, bütün yolları tutmuş ve kimsenin yardım götürmesine de müsaade etmiyorlardı.

Sıkıntılara bir de acılar eklenmeye başlamıştı. Önce Hz. Ali'nin babası Ebû Tâlib vefat etti. Hem de Allah Rasûlü'nün bütün ısrarlarına rağmen imana ışık yakmadan.. oğlu Ali için, elinden tutabilecek bir kulp bırakmadan gitmişti. İman adına her şeyini ortaya koyan bir Haydâr-ı Kerrâr için dayanılmaz bir acıydı bu. Daha üç gün geçmemişti ki, anası gibi aziz tutup canından çok sevdiği, zor günlerin en büyük teselli kaynağı Hz. Hatice de, ayrıldı aralarından... 'Anneciğim!' diyebileceği bir kaleyi daha kaybetmenin hüznü içindeydi; hem de, Mekke'nin bir zamanlar en zengin kadını, evinde yemekler pişirilen ve

Zeyd'le birlikte koşarak insanları O'nun yemeğine davet yarışına giriştikleri Hz. Hatice, mihnet günlerinin ağır şartları altında ıstıraptan iki büklüm ve kıvranarak dünyaya veda ediyordu.

Sadece, o güne kadar gelip teslim olmayan annesi Fâtıma'nın, babasının ölümünden sonra yumuşayıp Müslüman olmasıyla teselli olabiliyordu. Bir anda bütün sıkıntılarını unutmuş gibiydi; kimin annesi gelip Müslüman olur da aynı sevinci duymazdı ki..!

Ancak O, bütün olumsuzluklara karşı sabretmesi gerektiğinin bilincinceydi. Zira sabrın imandaki yeri, vücuttaki başın yerine eş değerd; sabrı olmayanın imanı da tehlikede demekti. Bugün çalışma günüydü; hesap yoktu. Ama yarın, hesap günü gelecek, ama o gün de çalışmanın bir faydası olmayacaktı. Bir de etrafında gördüğü herkes, cenaze taziyesinde bulunan insanlar gibi solgun benizli, saç-başı dağınık duruyorlardı. Belli ki, sıkıntıyı herkes müştereken çekiyor ve ıstırabı beraberce acı acı yudumluyorlardı. Toz-toprak içine karışmış çileli günlerde pişip polat bir imana sahip olan Hz. Ali, sonraki günlerde kısmen müşahede ettiği rahatlığı görünce, hep o günleri hatırlar ve elbiseleri ıslanincaya kadar ağlayan o ilk günün sahâbilerine olan özlemiyle insanlara göz yaşları içinde nasihatler ederdi. Bu nasihatlerinden birinde;

– İlmın pınarları, gecenin ışıkları olunuz ve elbisenin eskisini, kalbin de yenisini taşıyınız. Ancak böyle olursanız, gökler ötesinde bilinir, yeryüzünde de hatıralarda yâd edebilirsiniz'¹¹ diyecekti.

¹¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/77.

HİCRETLE HZ. ALİ MİSYONU

Ebû Tâlib ve Hatice'nin yokluğu Kureyş'i daha bir cesaretlendirmiş ve ölümüne plânlar kuruyorlardı. Zira bir göçün varlığından haberdar olmuşlar ve İnsanlığın İftihar Tablosu Efendimiz'in da gideceğinden endişe duyuyorlardı. Elllerinden kaçırmadan bir çaresini bulmaları gerekiyordu. Nihayet istişare meclisleri 'Dâru'n-Nedve'de bir araya geldiler; herkesin farklı bir teklifi vardı. Ancak o güne kadar tanımadıkları bir adam (Şeytan), makul olmadığı gerekçesiyle her teklifi geri çeviriyor ve meseleyi kökten temizleyecek formüller üretmeleri gerektiğini söylüyordu.

Nihayet Ebû Cehil'in;

– O'nu öldürelim; her kabileden bir genç alalım ve hep beraber saldırınsınlar. Böylelikle kanı, bütün kabileler arasında dağılır ve Haşim oğulları da bunun peşine takılamazlar' şeklindeki fikrini, yabancı da benimsemiş; akabinden de 'Emîn' bildikleri Allah Rasûlü'nü bir gece baskınıyla öldürme kararı almışlardı. Bilmiyorlardı ki, semalar ötesinden

onay almayan hiçbir hamle, yeryüzünde sahneye konamazdı ve öyle de oldu.

İlâhi müsaade gelmiş ve Allah Rasûlü de, iki kişinin birincisi olarak Hz. Ebû Bekir'le birlikte hicrete niyet etmişti. Ancak bunun öncesinde yapılması gerekenler vardı. Genç ve yiğit Ali'yi çağırды yanına ve ayrılıp giderken Mekke'den, yapması gerekenleri anlattı bir bir... Denilenleri yapacak ve Medine'de tekrar buluşacaklardı.

Öncelikle Kureyş, hicretten hemen haberdar olmamalıydı; değişikliğin farkına varılmamalı ve Efendimiz'in, hâlâ evinde kaldığı izlenimi verilmeliydi. Bunun için o gece Hz. Ali, Allah Rasûlü'nün evinde kalacak ve olacaklara tek başına göğüs gerecekti. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) teminatı vardı; kılına bile dokunamayacaklardı.

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) libasını giydi ve yatağına yattı o gece Ali. O'nun davası uğruna birisinin kurban olması gerekiyorsa şayet, Hz. İsmail gibi bıçağın altına yatacak ve elbette beklenen teslimiyeti ortaya koyacaktı. Hiç mi hiç korkusu yoktu; bir de böyle bir vazife verirsen Gönlünün Sultanı, O'nu karşısına almış ve;

– Benim şu yeşil libasına bürün ve öylece kal. Zira inşaallah sana hiçbir olumsuzluk ulaşmayacaktır¹² buyurmuştu. Bu arada Hz. Ali, 23 yaşlarındaydı. Beklenenler oldu ve her bir kabileden birer genç, gecenin karanlığında bir baskınla Allah Rasûlü'nün evini kuşattılar ve tek hamleyle eve girdiler. Girmeleri neyi değiştirecekti ki!?! Gerçekle karşılaştıklarında Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem)

¹² İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye* 3/5.

Hız. Ebû Bekir, çoktan Sevr'e ulaşmışlardı. Şaşıрма sırası Kureyş'teydi. Telâşla;

Sahibin nerede?' diye sordular ama bu soruya asla cevap alamayacaklardı. Çok sıkıştırıp ısrar ettiklerinde Hız. Ali, sadece şu kelimeleri paylaşacaktı onlarla;

-Siz kovmak istiyordunuz; O da gitti..!¹³

Ayrıca, kıymetini bilmedikleri ama bir türlü de vazgeçemedikleri o en 'Emîn'e emanet ettikleri mallar vardı ve bunların, teker teker sahiplerine iade edilmesi gerekiyordu. Bu ne büyük bir emniyetti ki, kendi yanlarında koruyamadıkları en kıymetli değerlerini, ölümüne kastettikleri ve bunun için ardı ardına planlar kurdukları emniyet timsaline getirip teslim ediyorlardı. Ve bu ne emniyetti ki, hayatına kastedenlerin mallarını, Canını, canı gibi aziz tuttuğu Cânânını tehlikeye atma pahasına onları, sahiplerine ulaştırmayı ihmal etmiyordu.

Sonraki üç gün boyunca bunları da sahiplerine ulaştıran Hız. Ali, yanında annesi, müstakbel eşi ve Allah Rasûlü'nün kızı Fâtıma ile yanlarındaki birkaç kişiyi alarak hicret yoluna koyulacaktı.

Arkadan gelmişlerdi ama yolları Kuba'da yeniden birleşecekti. Zira Hız. Ebû Bekir'le Efendimiz, ortalığın durulması için bir müddet Sevr dağında beklemişler ve emniyet hâsıl olduğuna emin olduktan sonra yola revan olmuşlardı. İşte bu arada Hız. Ali de, emanetleri yerine getirmiş ve yetişmişti onlara...

Ancak, o kadar acele etmişlerdi ki, Ali'nin ayaklarına ka-

¹³ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 1/568.

ra sular inmiş ve yara-bere içinde kalmıştı. Artık yürüyemiyordu. Önce sordu Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Ali nerede? Bana onu çağırın.’

– Yürüyemiyor yâ Rasûlallah!’ dediklerinde bu sefer kendisi O’nun yanına gelecek ve yaralarına şahit olunca da, Rahmet Peygamberi göz yaşlarına hâkim olamayacaktı. Zira Hz. Ali’nin ayakları şişmiş ve her tarafı yara-bere içindeydi. Ardından da, mübarek tükürüğünü yaralarının üzerinde gezdirerek duada bulundu. Bir mûcize daha gerçekleşiyordu ve oracıkta iyileşen o ayaklarda bir daha hiç rahatsızlık olmayacaktı.

RASÛLULLAH'A KARDEŞ ALİ

Medine'ye gelince, her bir Muhâciri, Medineli bir En-sârla kardeş ilân ediyordu. Teker teker herkesi eşleştirmiş ama geride Ali'ye kardeş olacak bir Medine'li kalmamıştı. Çok üzüldü ve bu üzüntüsünü dile getirdi hemen Allah Rasûlü'nün huzurunda. Delikanlı Ali, hicretin kahramanı Haydar-ı Kerrar, çocuklar gibi mahzun, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bir taraftan da Allah Rasûlü'ne naz makamında sitem ediyor;

– Herkesi kardeş ilân ettin, ama benim kardeşim olmadı' diyordu.

Meğer o ne saâdet ki, onun kardeşi, İnsanlığın en Emîni, Allah'ın da Rasûlü olacaktı. Önce teselli etti O'nu.. elini omzuna koydu ve kucakladı önce... Ardından da herkesin huzurunda bu gerçeği şu cümlelerle ilân ediverdi;

– Dünya ve âhirette senin kardeşin, Ben'im yâ Ali..!'

Bütün üzüntüleri anında yok olmuş ve artık Ali, herke-

sin gıpta ile baktığı birisi hâline gelmişti. Nasıl olmasın ki O, bir sürü meziyeti yanında aynı zamanda artık Rasûlüllah'ın da kardeşiydi.¹⁴

¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ* 3/21.

BEDİR'İN ARSLANI

Küfrün kini bitecek gibi değildi ve hicrette ellerinden kacırdıkları mü'minleri nasıl yok edeceklerinin plânlarını yapıyorlardı, büyük bir iştihayla. Ve derken yollar Bedir'de birleşiverdi. O güne kadar çıkmayan savaş izni de gelmiş ve sürekli müdafaada kalma dönemi de sona ermişti.

Kuyuların başında karşı karşıya gelen orduların önünde ilk vuruşacak isimler arasında Ali de vardı. Bir hamlede azılı din düşmanı Velid'i yere serdi Ali ve ilâhi inayetle müeyyed ordunun önünde moral yükselten bir zafere imza atıyordu.

Allah Rasûlü, O'nu o kadar seviyordu ki, savaş için uzaklara gönderdiği bir sırada kuzeni Ali aklına gelince hasretinden;

– Allahım! Ali'yi bana göstermeden canımı alma!' diye ellerini açacak ve Rabb-i Rahîm'ine dua edecekti.

Medine duvarlarından birinin dibinde otururken, Ebû

Bekir ve Ömer' den sonra gelen kişinin de Cennet ehli olduğunu müjdelemiş, yaklaşan bir ayak sesine kulak kesilerek de;

– Allahım! Sen istersen bunu Ali kılarırsın..!’ diye O'nun gelmesini temenni etmişti. Gerçekten de gelen, Ebû Tâlib'in oğlu Ali idi.¹⁵ O'na, 'Zülfikar' adını verdiği kılıcını bağışlamış ve O da, hayatı boyunca kutsal bir emanet olarak baktığı bu kılıçla savaşacak, onun bereketiyle sürekli zafer üstüne zaferler kazanacaktı.

¹⁵ İbn Ebi Şeybe, *Musannef* 6/351 (31952).

UHUD'DA HZ. ALİ

Bedir'de hezimet yaşayan Kureyş, intikam hırsıyla Uhud'a yöneldiğinde, sahnede yine Ali vardı; öyle savaşıyordu ki, önünde durmaya imkân yoktu. Başlangıçta iş, Bedir'deki gibi cereyan ediyordu; ancak, emre itaatteki inceliğin kavranamadığı bir an, savaşın kaderini bütünüyle değiştirme yoluna koymuş ve tam 'kazandık' derken ortaklık, bir anda can pazarına dönüvermişti. Bu kargaşadan da sıyrılıp çıkabilmek için, Ali misal arslanlara ihtiyaç vardı.

İsterseniz, kargaşanın Uhud'a hâkim olduğu bu demlerdeki ruh haletini, gelin kendisinden dinleyelim:

'Savaş esnasında bir aralık Rasûlüllah'ı göremedim. Şehidler arasına baktım; orada da yoktu. O zaman kendi kendime;

– Vallahi Rasûlullah savaştan kaçmaz. O'nu şehidler arasında da göremiyorum. Herhalde hatalarımızdan dolayı Allah'ın gazabı geldi ve O'nu kendi yanına aldı. Artık

benim için savaşmaktan başka daha hayırlı bir şey yok dedim. 'Kılıncımın kınını kırdım ve doğruca düşman saflarına hücum ettim. Onlar, benim gelişimi görüp de iki tarafa açılınca, bir de ne göreyim; Allah'ın Rasûlü orada savaşıyordu.'¹⁶

Bir taraftan savaşın hakkını verirken diğer yandan da sürekli Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi ve sellem) kolluyor ve başına bir şey gelmemesi için bütün gayretini ortaya koyuyordu. Budanan bir ağaç gibi kolları kopan ve yere düşen sancağı göğsüyle tutmaya çalışan, ancak çok geçmeden bir mızrak darbesiyle şehid olan Mus'ab'ın elindeki sancağı da, Rasûlü Kibriyâ'nın delaletiyle Ali almış ve Uhud'da yeniden toparlanmayı başlatan isim olmuştu. Çok geçmeden Rasûlü Kibriya'nın iltifat dolu sesi yükseldi Uhud'un eteklerinde;

– Zülfikâr'dan başka kılıç; Ali'den başka da genç yokmuş meğer!¹⁷

Bu arada Hz. Ali de, öyle yaralar almıştı ki, tedavisinde kimse muvaffak olamıyordu. Bunlardan on altısı öldürücü idi. Düşmüş.. kalkmış.. düşmüş yine kalkmış ve yine de savaşa devam etmişti. Nihayet Rasûlü Ekrem de Ali'nin yaralarından haberdar olunca;

– Bütün bunlara Allah yolunda katlanan bir adam artık ne yapsa mazurdur' buyuracaktı.

Uhud'daki bir anlık dağılmanın ardından yüzü yarılıp dışı kırılan Allah Rasûlü'ne, dışlarının sökülmesi pahasına

¹⁶ Müsnedü Ebi Ya'lâ, 1/415 (546)

¹⁷ İbn Hişâm, *es-Siretün-Nebeviyye* 4/51.

ilk müdahale yapıp halkalar çıkarılmıştı ama, sonrasındaki tedaviyi gerçekleştiren ve Hz. Fâtıma ile birlikte mübarek yüzündeki kanları temizleyip yıkayan da yine Ali olacaktı.¹⁸

¹⁸ Sahîhu Buhârî, 3/1066 (2754).

YENİ BİR BAĞ

Hicretin üzerinden iki yıldan daha fazla bir zaman geçmişti ki kader, Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ‘muâhât’teki kardeşi, evindeki evladı, yanındaki yardımcısı ve göz bebeği Hz. Ali’yi, kendi kızı Fâtıma ile evlendireceği zemini hazırlıyordu.

Sahabeden birisinin Fâtıma’yı babasından istediğini duyan bir başka sahabî Hz. Ali’nin yanına gelmiş ve bu işe kendisinin daha layık olduğunu ifade ederek, gidip Rasûlullah’tan Fâtıma’yı kendisinin istemesi konusunda zorlamıştı O’nu.

Ancak Hz. Ali’nin yanında, Rasûlullah’ın kızını nikahlayacak kadar mal ve mülkü yoktu ve;

– O’nunla evlenecek neyim var ki benim!?’ diye tepki verdi. Ancak, olabilecekleri tahmin eden bu ferasetli sahabe ısrar ediyordu;

– Sen bir git hele.. O’nu seninle evlendirecektir.’

Rasûlullah'la akraba olmayı kim istemezdi ki!?! Hele Fâtıma gibi, oturuşuyla, kalkışıyla, yürümesiyle babasını hatırlatan bir hayat arkadaşına kim itiraz edebilirdi ki!?!

Hayâdan kan-ter içinde kalan Hz. Ali, bu kadar ısrar üzerine utanarak Hz. Peygamber'in yanına geldi. Efendiler Efendisi'nin heybeti karşısında nutku tutulmuş, bir türlü konuşamıyordu. Halden anlayan Söz Sultanı devreye girdi;

– Buraya niye geldin? Bir ihtiyacın mı var?' diye sordu önce.

Konuşması için verilen bu fırsatı da değerlendirebilecek gibi değildi Ali; başını eğdi önüne ve sükûtu tercih etti yeniden. Anlaşılan, konuşması için daha açık konuşmak gerekiyordu. Bu sefer Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Sanki Sen, Fâtıma'yı istemek için geldin..!' deyiverdi tatlı bir ses tonuyla...

Yerin dibine girecek gibiydi. Ancak Allah'ın Rasûlü'ne de bir şeyler denilmeliydi. İşin doğrusu, Fâtıma ile evlenmeyi de istiyordu. Başını azıcık kaldırır gibi yaparak;

– Evet' diyebilirdi sadece.

Belli ki Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), O'nu daha fazla mahcup edip sıkmak istemiyordu;

– Mehir olarak verebileceğin bir şeyin var mı?' diye sordu. Bundan daha büyük saadet olabilir miydi!?! Evet ya, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), kızı Fâtıma'yı veriyordu. Ancak elinde bir şey yoktu ki..! Hz. Ali'nin dudaklarından yine bir kelime çıkacaktı;

– Hayır.'

Gerçekten yoktu; olması için de gayret göstermiyordu. O'nun bir tek davası vardı; baba sıcaklığıyla kendisine kucak açan Allah Rasûlü'nün davasını, her bir muhtaç gönüle ulaştırabilmek için vakfetmişti kendini... Elinde bir şeylerin olmadığını Efendisi de bilmiyor değildi; ancak evlilikte bir mehir takdir etmek lazımdı. Çözümü de Rasûlullah öne-recekti;

– Peki, sana silah olarak verdiğim zırhını ne yaptın?’

Evet, zırh duruyordu. Belli ki, Rasûlü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), bu işin gerçekleşmesini arzu ediyordu ve müşterek arzuya dönüşen bu nikâh, bizzat Allah Rasûlü tarafından akdedilecek ve nesl-i necibini devam ettirecek olan yuva böylelikle kurulacaktı.¹⁹

Ancak, bir daha dikkat kesilin: Allah'ın ‘Habîbim’ deyip iltifat ettiği Son Nebi'nin kızı Fâtıma, bir zırh mehir karşılığında Hz. Ali ile dünya evine giriyordu. Acısıyla tatlısıyla sekiz yıl sürecektir bir beraberlikti bu...

Hz. Hatice'den sonra dünyanın en hayırlı hanımefendisiydi Hz. Fâtıma. Hatta denilebilir ki bu evlilik, Allah Rasûlü'nün eliyle ve semalar ötesinin de delâletiyle gerçekleşiyordu. Bu evlilikten, Hasan, Hüseyin ve ölü doğacak olan Muhsin adında üç erkek, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında da iki kız dünyaya gelecekti.

Allah Rasûlü, Ali ve Fâtıma... Her biri Allah için kendini adanmış numune insanlar olunca, aile hayatları da herkese örnek teşkil edecek mahiyette yürüyordu.

¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/80 (603).

Sahabenin geneli, hangi şartlarda yaşıyorlarsa onlar da aynı şartları paylaşıyorlardı. Öyle ki, Allah Rasûlü'nün biricik kızı Fâtıma'nın, evde değirmen çevirmekten elleri şişiyor ve bütün işlerini kendisi görmeye çalışıyordu. O'nun bu hâlini görüp üzülen Hz. Ali'nin durumu da farklı değildi; evinin ihtiyaçlarını gidermek için, hurma toplayıp kuyulardan su çekerken O'nun da, elleri yara-bere içinde kalıyor, acı çekiyordu. Hatta bir gün, Medine'ye savaş esirlerinin geldiğini duymuş ve Allah Rasûlü'nden, ev işlerini görecektir bir hizmetçi talebinde bulunmuştu. Hoş karşılamadı Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem); zira öndekiler, çile ve sıkıntılarda da ön sıraları başkalarına kaptırmamalı ve dünyanın geçici cazibesine kendilerini teslim etmemeliydi. Öyleyse, ihtiyaçlarının karşılanması için bir hizmetçi yerine Allah'ı zikirle çileli ama huzur dolu hayata devam etmek, daha hayırlıydı ve;

– Yatağınıza girdiğinizde otuz üç kere sübhanallah, otuz üç kere elhamdülillah, otuz dört kere Allahuekber deyiniz. Bu sizin için hizmetçiden daha hayırlıdır.." ²⁰ diyerek bunu tavsiye etti Allah Rasûlü de...

²⁰ Sahîhu Buhâri, 3/1133 (2945).

ÖNEMLİ İŞLERİN ARANAN ADAMI

Tebûk dışında bütün savaşlara katıldı Hz. Ali. Tebûk'te ise, Allah Rasûlü'ne vekâleten Medine'de kalma vazifesi verilmişti kendisine. Buna rağmen O, emre itaatte zerre kadar kusur etmemeyi düşünse de böyle bir tavgifi kabulle nememiş, yola koyulan Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) arkasından yetişerek huzuruna çıkmış ve;

– Beni çocuklar ve kadınlarla baş başa mı bırakıyorsun?' diye üzüntüsünü dile getirmişti. Zira O, cephenin adamıydı. Çünkü hiss-i semahatların çoşarak malın da canın da ortaya konulduğu bir cephede bulunmamak O'na çok ağır gelmişti.

Buna karşılık Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), hem O'nu teselli edecek, hem de yanındaki derecesini şöyle ifade buyuracaktı;

– İstemez misin yâ Ali! Musa ile Harun arasındaki durum ne ise, benim yanımda da sen, aynı konumda olasın..! Bir farkla ki, benden sonra peygamber yoktur.'²¹

²¹ Sahihu Müslim, 4/1870 (2404).

Özel ve pratiklik isteyen önemli işlerin aranan adamı hâline gelmişti; Hudeybiye'deki meşhur anlaşmayı O yazmış, hac emirliği yapan Hz. Ebû Bekir'e, yeni gelen âyet ve hükümleri ulaştırma görevini de yine O üstlenmişti. Yeri geldiğinde vahiy kâtipliği yapıyor, iş başa düştüğünde de savaş meydanlarında, yiğitçe çarpışıp gücünün hakkını veriyordu.

Hudeybiye günü sıra, yapılan anlaşmanın kağıda dökülmesine geldiğinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ali'yi yanına çağırılmış ve;

– Yaz' demişti. 'Bismillahirrahmânirrahîm.' Daha cümlesi bitmemişti ki Süheyl'in itiraz sesleri yükseldi; Rahmân ve Rahîm'in de nereden çıktığını, şayet bunlara inanmış olsalardı savaş gibi bir problemlerinin olmayacağını söylüyor ve sildirmek için ısrar ediyordu.

Efendiler Efendisi, sulh için vardı ve Süheyl'in takıntısına bu ortamı kurban etmek istemiyordu. Onun için anlaşma metninden Rahmân ve Rahîm'i çıkaracak ve Süheyl'in dediğini yazdıracaktı.

Ardından Hz. Ali'ye ikinci kez seslendi;

– Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed ile Amr'ın oğlu Süheyl'in arasındaki anlaşmadır.'

Süheyl'in buna da itirazı vardı;

– Allah'ın Rasûlü Muhammed diye yazma! Şayet Senin Rasûlullah olduğunu kabullenmiş olsaydık, Seninle savaşmazdık' diyordu. Bununla o, kendi adını Amr'ın oğlu Süheyl diye yazdığı gibi Efendimiz'in de Abdullah'ın oğlu

Muhammed olarak yazması gerektiğini söylemiş oluyordu.

Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yeniden Hz. Ali'ye döndü ve;

– Sil onu' buyurdu. Allah'ın Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), anlaşma metninden Rasûlullah kelimesini sildiriyordu. Gerçi silse ne değişecekti ama bunu Hz. Ali'nin yapmaya eli varmayacaktı. Bu da yapılır mı, bu kadarı da fazla oluyor manasında mübarek yüzüne bakıyordu. Gözlerinden taşan mana, umumi salah için, adının silinmesi pahasına bile olsa sulhun devreye konulması gerektiğini anlatıyor ve bakışları, bu konudaki kararlılığını ifade ediyordu. Nasıl olabilirdi; Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) bizzat kendisi, metindeki Rasûlullah'ın silinmesini emrediyordu. Zihninde çok alıp verdi ve sonuçta;

– Onu ben silemem yâ Rasûlallah!' dedi. Her fırsatta yâdını aleme duyurmaya çalıştığı Efendiler Efendisi Rasûlullah'ın adını silmeyi nasıl kabullenebilirdi!?

Onun bu hassasiyetini görünce Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bizzat kendisi işe vaziyet edecek ve metindeki Rasûlullah'ı silip yerine Abdullah'ın oğlu Muhammed yazacaktı.²²

Beş yaşındayken başladığı müşterek hayatlarında, bir iki istisna dışında -ki, bunlarda da Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) tavzifi söz konusudur- Allah Rasûlü'nden hiç ayrılmamıştı. Kur'ân bilgisi o kadar engindi ki, altı ay gibi

²² Sahîhu Müslim, 3/1409; Sallâbî, Ali İbn Ebi Tâlib, 116.

kısa bir sürede Kur'ân'ı, iniş sırasına göre tertip etmişti. O'nun ilimdeki derinliğini anlatması bakımından, O'nun için söylediği Allah Rasûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözünü paylaşmakta fayda olsa gerek;

– Ben ilmin şehri, Ali de onun kapısıdır. Kim ilim isterse o kapıya müracaat etsin.²³

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında yazdığı ve sürekli kılincının kınında taşıdığı bir hadis 'Sahife'si vardı. Bu Sahife'nin içinde, öldürme ve yaralamalar karşılığında uygulanacak diyet miktarlarına dair hükümlerle, düşman elindeki esirleri kurtarmanın yolları, bir kâfir için Müslüman'ın öldürülemeyeceği, Medine ve Harem bölgesinin sınırları ile ilgili bilgiler de bulunuyordu.²⁴

Hadislerin rivayetinde o kadar hassas idi ki, Rasûlullah'tan bir hadis nakledeni gördüğünde bizzat bunu, O'ndan duyduklarına dair yemin ettirirdi.

İmanda derinleşen bir insana, ya dünya küsmeli ya da o dünyaya küsmeliydi. Hz. Ali, derinlerden daha derin bir imana sahipti ve sürekli çilelerin imbiklerinden geçip imtihan içre imtihanlara maruz kalıyordu. Bu arada annesi Fâtıma da ebedi âleme göçmüş, etrafında Rasûlullah'tan başka hiçbir dayanağı kalmamıştı.

Annesi Fâtıma vefat ettiğinde Allah Rasûlü de, bizzat giydiği elbisesini O'na kefen olarak göndermiş ve cenazesini de bizzat kendisi, kabrine indirmişti. Zira O, annesizliğin ne demek olduğunu çok iyi biliyordu. Bu ilginin sebebini soranlara da;

²³ Hâkim, *Müstedrek* 3/137 (4637).

²⁴ Sahîhu Buhârî, 6/2662 (6870).

– Öz annemin ölümünden sonra o, benim annem gibiydi. Onun bana gösterdiği şefkat ve merhameti hiçbir zaman unutamam'²⁵ buyuracak ve hayranlıkla bakan gözlere, vefanın ne demek olduğunu fiilen göstermiş olacaktı.

Rasûlü Kibriya Hazretleri, kızı ve damadını zaman zaman ziyaret eder, onların hal ve hatırlarını sorardı. Hz. Ali'nin evde olmadığı bir sırada yine hanelerine teşrif buyurmuştu. Gözleri Ali'yi bulamayınca, evde olmayışının sebebini sorup, durumu kızı Fâtıma'dan öğrenmişti. Aile hayatı ya, Fâtıma ile aralarında bir anlaşmazlık zuhûr etmiş ve Ali de, çözümü zamana yaymak için evden ayrılmıştı. Dizinin dibinde yetiştirdiği damadının üzülmüne Allah Rasûlü de razı değildi. Aradaki zaman uzamadan problem çözülmeli ve küçük şeylerin, saâdetin üfûl üfûl tüllendiği büyük yuvaları zedelemesine müsaade edilmeliydi. Kalktı ve arkasından O'nu aramaya çıktı. Gece-leri de gündüzleri kadar aydın olan bir iman kahramanı nereye gidebilirdi? Tahmin ettiği gibi Hz. Ali mesciddeydi; yere uzanmış ve yorgunluktan öylece dalıp kalakalmıştı. Yaklaştı yanına ve uyan ucu ile dokundu ilk önce... Ve ardından yüzüne şefkatle bakıp iltifat dolu bir ses tonuyla;

– Kalk, yâ Ebâ Tûrâb!' diye seslendi.

Bu bir lâtifeydi ve 'toprağın babası' anlamına geliyordu. Zira başını yastık diye koyduğu toprak, yüzünde izler bırakmış ve tane tane yuvarlanıp üzerinden dökülüyordu. O'nun bu iltifatından o kadar hoşlanmıştı ki, kendisine 'top-

²⁵ Hâkim, *Müstedrek* 3/116 (4573).

rağın babası' anlamında Ebu't-Türâb denilmesinden ayrı bir haz duyar olmuştu.

RASÛLULLAH'IN EV HALKI

O ne şerefti ki, 'Rasûlüllah'ın ev halkı' denildiği zaman akıllara Hz. Ali geliyor ve Ehl-i Beyt'in mayasını O oluştuyordu. Bir gün Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), abasını tutmuş ve Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in üzerine doğru örterek;

– Şüphesiz ki Allah, Ehl-i Beyt olarak sizden her türlü kiri giderip sizi tertemiz yapmak istiyor' meâlindeki âyeti okumuştur.²⁶

Bir başka zaman Necdîlilerin inadı karşısında iş gelip, 'haksız olanın üzerine Allah'ın lâneti olsun' anlamında 'mübâhele'ye dayandığında Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yanına yine Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i alacak;

– Allah'ım! Bunlar benim ailemdir' buyuracaktı. Zira Allah,

²⁶ Ahzâb, 33.

– Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle İsa hakkında tartışmaya girerse de ki: ‘Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp, sonra da gönülden Allah’a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah’ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim’ buyurmuş ve gerçekten delillerinde haklı ve davalarında sadık iseler, davaları adına kendilerini ortaya koymalarını istemişti. Necrânlılar gelip Allah Rasûlü’nü, Hüseyin’i kucağına alıp Hasan’ın elinden tuttuğunu, Fâtıma ve Ali’yi de arkasına aldığı görüncce iddialarından vazgeçmiş ve cizye vererek İslâm hâkimiyetinde yaşamayı kabul etmişlerdi. Zira Allah Rasûlü’nün cidiyetini görmüş ve bunu isbat anlamında Ehl-i Beyt’ine;

– Ben dua edince, siz de ‘âmîn’ dersiniz’ dediğine şahit olmuşlardı.²⁷

Doğrusu işin, şaka götürür tarafı yoktu; belki cerbeze ile başkalarını kandırabilirlerdi ama ne Allah’ı ne de O’nun, beklenen Son Nebi’sini aldatmanın imkânı yoktu.

O’nun Efendiler Efendisine yakınlığını ifade eden hususiyetler sadece bunlarla da sınırlı değildi. Bir gün Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), O’nu karşısına alacak ve şöyle diyecekti;

– Sen bendensin, Ben de sendenim.’²⁸

Bu, bir kadir bilme.. bu, bir yakınlık ve bu, aynı zamanda Habîb’le Mahbûb’un, aynı çizgide bütünleşmesi demekti.

²⁷ Kurtubî, *Tefsîru'l-Kurtubî* 4/104.

²⁸ Sahîhu Buhârî, 2/960 (2552).

KAHRAMANLARIN SANCAKTARI

Kahraman denilince, çoğu insanın aklına Ali gelirdi. Bedir’le başlayan süreçte katıldığı her savaşın başkahramanı O idi.

Zira Rasûlullah’ın da, öncekiler gibi sonlu bir beşer olduğu, şehid edilir veya kendi eceliyle aralarından ayrılırsa gerisin geriye dönmeleri gerektiğini ifade eden ayetler nazil olduğunda cemaat içinden Ali’nin sesi yükselmiş ve;

– Allah’a yemin olsun ki, O bizi hidayetle serfiraz kıldıktan sonra, bir daha asla gerisin geriye dönmeyiz. Şayet eceliyle ölse veya şehid edilse de biz, ölünceye kadar O’nun yolunda vuruşuruz’ diye haykırmıştı.²⁹

Yollar gelip Hendek’e dayandığında da durum farklı olmayacaktı. Diğer savaşlardan farklı olarak, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) burada taktik değiştirmiş ve hendekler kazarak düşmanın kendilerine ulaşmasının önüne geçmiş oluyordu. Ancak buna rağmen hendeği aşır gelenler de

²⁹ Hâkim, *Müstedrek* 3/136 (4635).

yok değildi. O gün için Arapların, bin adama bedel dedikleri Amr İbn Abdüvüd de, hendeği geçenler arasındaydı ve geçmekle de kalmamış, aynı zamanda nârâlar atarak Müslümanlara meydan okuyordu;

– Karşıma çıkacak yiğit var mı?’

Zırhları içindeki Ali dayanamadı ve izin vermesi için Rasûlullah’a seslendi;

– Ben varım yâ Rasûlallah!’

Allah Rasûlü ise, Amr’ın kolay adam olmadığını biliyordu ve hatırlattı;

– Bu Amr’dır, otur.’

Belli ki, onun karşısına daha güçlü ve tecrübeli birinin çıkmasını bekliyordu. Ancak Amr’ın susacağı yoktu;

– Yok mu karşıma çıkacak bir adam?’ diye haykırdı yeniden ve arkasından ekledi;

– Şehid olduğunuz zaman gideceğinizi zannettiğiniz Cennet’iniz nerede? Karşıma bir adam çıkmayacak mı?’

Maksadı, mü’minleri tahrik edip morallerini bozmaktı.

Dayanamadı Hz. Ali.. içi içini yiyordu... Nasıl olur da bir kafirin sesi er meydanında bu kadar gür çıkabilirdi.!? Rasûlü Kibriya’ya yöneldi ve tekrar;

– Ben yâ Rasûlallah!’ dedi. Allah Rasûlü yine oturmasını söylüyordu.

Amr’ın işini bitirmek için o kadar sabırsızlanıyordu ki, yerinde durabilecek gibi değildi ve bir hamle daha yaparak;

– Bırak beni de vuruşayım yâ Rasûlallah! Zira ben, iki

güzelle karşı karşıyayım; ya onu öldürür ve Cehennem'e gönderirim, ya da o beni öldürür ve ben de Cennet'e girerim' dedi.

Polat gibi bir imanın dışı yansımasıydı bu... Yeri geldiğinde, Allah davası için ölmenin de fiilen gösterilmesi gerekiyordu. Ancak O'nun niyeti öyle kolay lokma olmak değil, öncelikle Amr'ı, ait olduğu yere göndermekti.

Amr ise, hâlâ işin eğlencesindeydi ve kendine olan güvenine diyecek yoktu; şiirlerle coşmuş ve karşısına kimsenin çıkmamasını da bahane ederek Müslümanları alaya alan sözler sarf ediyordu.

Böylesi bir küstahlığın cevabı, muhatabın anladığı dil-den verilmeliydi ve yeniden kükredi Ali. Ancak cevap, öncükilerden farksızdı;

– O, Amr'dır' diyen Allah Rasûlü, yeniden Ali'yi ikaz edip muhatabının kim olduğunu hatırlatacaktı.

Kararı kesindi Ali'nin ve kimse Allah Rasûlü'nün içinde bulunduğu mecliste meydan okumamalıydı. Böyle bir gaflete düşene de mutlaka gerekli ders verilmeli ve sonrakilere için iyi bir mesaj gönderilmeliydi. Kalktı ayağa ve Allah Rasûlü'ne;

– O, Amr olsa da, bana müsaade et!' dedi. Belli ki Ali'nin imanı, Amr'ın üstesinden gelecek kadar güçlüydü ve O'nun bu aşırı taleplerine karşılık, izin verdi Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) de...

Hiç vakit geçirmeden karşısına dikildi Hz. Ali. Amr, Ali'nin kim olduğunu soruyordu. Öğrenince de küçümser bir eda ile;

– Ey Menafogulları! Ey kardeşimin oğlu! Senden başka ve senden daha yaşlı karşıma çıkacak amcaların yok mu? Ben senin kanını akıtmaktan hoşlanmam’ diyor ve tahrike devam ediyordu. Hz. Ali’nin cevabı gecikmedi. Doğrudan adrese teslim bir cevaptı bu;

– Fakat vallahi de ben, senin kanını akıtmaktan hoşlanmazlık etmem.’

Sözün bir sihiri vardı ve bu sihiri Ali, en iyi şekilde kullanarak ilk hamleyi yapmıştı. Amr ise, küplere binmiş ve artık ölümüne saldırıyordu. Öyle seri kılıç kullanıyordu ki, hızından vurduğu yerde şimşek gibi kıvılcımlar yükseliyordu.

Ancak karşısında, bu sefer bir Haydâr-ı Kerrâr vardı ve Hz. Ali, beklenenin aksine, birkaç hamlede bitirdi işini Amr’ın. Kimsenin beklemediği bir sonuçtu bu. Şaşkınlıktan herkes birbirine bakıyordu. Efsanevi Amr’da yere serilir miydi? Onu bile yere serebiliyorsa, bu delikanlının önünde durulmazdı.. durulamayacaktı da..! Buldukları yerden gür bir tekbir sesi yükselince Allah Rasûlü de rahat bir nefes almıştı. Artık Ali’nin, Amr’ı Cehennem’e gönderdiğinde kimsenin tereddüdü kalmamıştı. Tekbirle gelen mesaj, zaten uğruna duaların edildiği ve herkesin beklediği mesajdı. Gelirken Rasûlullah’ın yanına, yüzü gülüyordu Damad-ı Nebi’nin. Yaklaştığını gören Hz.Ömer;

– Zırhını alsaydın ya! Araplarda onun zırhından daha kaliteli bir zırh yoktur’ deyince Ali;

– Onu soyup almaktan hayâ ettim’ cevabını verecekti.³⁰

³⁰ Hâkim, *Müstedrek* 3/34 (4329).

O'nun yiğitliğini anlatmaya imkân yoktu. Gerçi O, kelimenin tam anlamıyla bir çözüm insanıydı; yeri geldiğinde problemi, problemsiz çözer, toz bile kaldırmazdı ama vakti zamanı gelince de aslanlar gibi kükrer, düşmanın kalbine korku salardı. Çoğu zaman, adının bile duyulması, problemlerin halli için yeterliydi.

Sakîfliler, rahat durmuyor ve zaman zaman huzursuzluk çıkarıyorlardı. Allah Rasûlü, Hz. Ali'yi kastederek, onlara şöyle bir haber gönderdi;

– Ya tavırlarınızdan vazgeçersiniz, ya da size öyle bir adam gönderirim ki, boyunlarınızı vurup çoluk çocuğunuzu esaret altına alır ve mallarınızı da ganimet olarak toplar.'

Hemen cevap geldi. Ali'nin gitmesine gerek kalmamıştı ve kendi problemlerini artık kendileri çözüyorlardı.³¹

Başka bir zaman, çıbanbaşı Hayber'e gidilecek ve sürekliliği tekrarlanan bir problem temelinden halledilecekti. Hayber'e gelinmesine gelinmişti ama bir türlü kale düşmüyordu. Ancak burası da düşecekti.. düşmeliydi... Zira vakit çok yaklaşmıştı ve Allah Rasûlü;

– Yarın sancağı öyle birisine vereceğim ki Allah, onun eliyle fethi müyesser kılacak; o, Allah ve Rasûlü'nü, Allah ve Rasûlü de onu sever' buyurdu. Bundan daha büyük bir mertebe ve şeref olabilir miydi? Ali'ye, 'Mürteza' unvanını verdirecek bir tercihti bu. Hayatı boyunca imarettten kaçan Ömer gibi sahabenin en büyükleri dahi o gün;

³¹ İbn Abdilberr, *İstiâb* 3/1110.

– Vallahi o günkü kadar hayatımda hiç emirlik yapmayı arzu etmedim. O gün, Allah Rasûlü'nün beni gösterip,
– İşte bu' demesini temenni edip durdum' diyecekti.

O gece, gözlere uyku girmiyordu; herkes bu 'sevgili'nin kendisi olması ümidiyle hayaller kuruyor ve yarınki sancağın kendisine verilmesini bekliyordu. Derken sabah olmuş ve beklenen an gelmişti. Allah Rasûlü'nün gözleri birisini arıyordu. Belli ki aradığı isim orada yoktu;

– Ali nerede?' diye sordu. Adres belli olmuştu ve bir çırpıda gidip haberi ulaştırdılar Ali'ye. Çok geçmeden Ali, beklenen huzurdaydı. Olacakları merakla bekleyenlere hitaben;

– İşte o aradığım adam bu!' deyiverdi Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem).

Gözlerinden hastaydı o gün Ali ve önce, mübarek tükürüğüyle gözlerini sıvazladı Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Arkasından da sancağı teslim etti O'na. Ali gibi bir yiğidi yatağa çeken göz ağrıları, bir anda şifa bulacak ve bir daha da asla böyle bir hastalığa maruz kalmayacaktı.

Tereddütsüz aldı sancağı ve ilerlemeye başladı. Allah'ın Rasûlü bir işte tavzif ediyorsa artık orada tereddüt edip geri dönülmezdi. Bir taraftan yürürken diğer yandan arkasına bile bakmadan soruyordu;

– Onlar da bizim gibi Müslüman oluncaya kadar savaşacak mıyım?'

Gelen cevapta, onları önce İslâm'a davet etmesi isteni-

yor ve ardından da, savaş ortamında bile gerçek maksadın, insanları Allah'a kul olmaya çağırarak olduğu şu cümlelerle ifade ediliyordu;

– Allah'a kasem olsun ki, senin elinle Allah, onlardan bir kişiyi bile hidayete erdirtirse bu, senin için vadiler dolusu kırmızı develere sahip olup Allah yolunda infak etmeden daha hayırlıdır.³²

Derken o gün de savaş başlamıştı. Hayber'in de efsaneleri vardı ve Merhab denilen bir kahramanlarını çıkardılar Ali'nin karşısına. Ancak, Hz. Ali için bunlar, artık kolay lokmaydı ve bir hamlede bitiriverdi Merhab'ın işini de. Bunu gören Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), sevinecek ve yanındakilere şöyle seslenecekti;

– Sevinin. Zira artık Hayber'in fethi kolaylaştı.'

O gün Hayber, öyle büyük bir kargaşaya şahit oluyordu ki, bir ara Hz. Ali'nin elinden kalkanı düşecek ve gelen darbelerle karşı savunmasız kalıverecekti. Herkes telaşla nelelerin olup biteceğini merak ediyordu. Bir aralık Ali'nin gözü, yerde duran kale kapısına yöneldi.. bildiği birşeyler olmalıydı... Yanına yaklaştı, tuttu kulpundan ve 'Allahü Ekber!' diye bir kükredi önce... Aslanın kükremesi gibi bir heybet salıyordu Hayber ehline... O ne konsantre idi ki, yerde duran kale kapısı bir anda Ali'nin kalkanı haline gelivermişti. Sürü halinde gelen düşman askerlerini Ali, artık elindeki bu kapı ile püskürtüyor ve önünde savaşmak için alanlar açıyordu.

³² Sahihu Müslim, 4/1872 (2406).

Efendimiz'in mevlası Ebû Rafî' diyor ki;

– Ben ve yedi arkadaşım, daha sonra o kapıyı kaldırmak istedik; ama vallahi de yerinden oynatamadık.'³³

Hatta savaş sonrasında bu kapıyı, kaldırmak için başkalarının da denedikleri ve bu denemeler sonunda, ancak kırk kişinin kaldırabildiği görülecekti.³⁴

Bütün bunlara rağmen edeb ve hayâsından cephelerde bile taviz vermiyordu. Bedir günü karşısına çıkan Ebû Sa'd İbn Ebî Talha'yı yere sermiş artık öldürücü darbeyi vuracaktı. Böyle bir fırsatı yakalamışken Ali'nin, geri çekildiği ve yüzünü çevirip Ebû Sa'd'ı orada kendi haline bıraktığı görüldü. Arkadaşlarının yanına geldiğinde sebebini sordular. Cevap olarak şunları söyleyecekti;

– Tam üzerine yürüyordum ki bir ara edep yerlerinin açıldığını fark ettim ve mahreme bakmamak için geri döndüm.'³⁵

³³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 4/189.

³⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musanef* 6/374 (32139).

³⁵ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 2/63.

GECELERİN ADAMI

Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) birlikte bütün savaşlara katılan ve hayatı pahasına O'nu korumayı en önemli vazife bilen Hz. Ali, bu savaşlarda yaralar da almıştı. Harp meydanlarında döne döne savaşan bu Haydâr-ı Kerrâr, aynı zamanda gecelerin adamıydı. Karanlık çökünce akşamlarına, secdeye kapanır ve kıvranarak Rabbine kullukta bulunurdu. O kadar içten bir kulluğu vardı ki, secdeye kapandığı yerden, tencerenin kaynamasına benzer sesler yükselirdi. Hele, Mekke'den kopup gelen çile arkadaşı Hz. Bilâl'in, o yanık ezanını duyunca sararıp solar ve bir hasta gibi titremeye başlardı.

Verilen vazifeyi fazlasıyla yapar ve bir mazeretle geriye durmayı asla düşünmezdi. Harp meydanlarında ölümüne koşturması, gecelerinin daha da aydın olmasına mani olamıyordu... olamazdı da..! Zira O biliyordu ki, Rabbinin adını, dünyanın dört bir bucağına ulaştıracak bir yola girmişti

ve bu yolda geceler, en azından gündüzler kadar aydın kılınmadan maksada ulaşılamazdı.

Bir gün Hz. Âişe validemize soracaklardı;

– Allah Rasûlü yanında hangi kadının sevgisi daha büyüktür?’

Tereddütsüz;

– Fâtıma’ cevabını verdi. Bu sefer de;

– Ya erkeklerden?’ diye soru tekrarlanınca;

– Fâtıma'nın kocası!’ diyecek ve bunun gerekçesi olarak da;

– Zira o, -bildiğim kadarıyla- gecelerini seccadesinde namazla gündüzlerini de oruçla geçirirdi’ buyuracaktı.³⁶

Herkes kabulleniyordu ki Hz. Ali, kendisinden sonraki bütün mü'minlerin velisi idi. Bunu bizzat Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) müjdelemiş ve diğer insanlara da ilân etmişti. İbn Abbas'ın da dediği gibi, ‘Ey iman edenler!’ derken Kur'an, bunun ilk muhatabı mutlaka Ali olmalıydı.³⁷

Hz. Ali'yi Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Tebûk sonrasında Yemen'e gönderdi. Orada Allah ve Rasûlü'nü anlatacak ve insanları, bir olan Allah'a kul olmaya çağıracaktı. Böyle bir tanzih duyar duymaz;

– Yâ Rasûlallah! Beni Yemen'e gönderiyorsun; ancak orada insanlar benden hüküm vermeme isteyecekler ama bende onun ilmi yok' deyince Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Yaklaş!' dedi. Yanına yaklaşınca da eliyle göğsüne şöyle bir vurdu ve ardından da;

³⁶ Hâkim, *Müstedrek* 3/171 (4744).

³⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/125.

– Allah'ım! O'nun lisanını kuvvetli, kalbini de isabetli kıl diye dua etti. Sonrası için Ali diyor ki;

– Taneyi yaratıp tohumu çıkarana yemin olsun ki, o günden sonra ben, iki kişi arasında geçen hiçbir olayda hüküm verirken en küçük bir tereddüt yaşamadım.³⁸

Savaş meydanlarının aranan adamı Ali, gündelik hayatında öylesine sade ve mütevazı idi ki, temsiline hayran kalmayan yoktu. Onun, o yumuşak tutumu ve temsilindeki güç, çok geçmeden kalbleri de ısıdırmış ve kabile kabile insanlar İslâm'ı tercih ediyorlardı.

Hicretle ayrıldıkları Mekke'ye fetihle girdiklerinde Kâbe'deki putları kırma görevini de Allah Rasûlü O'na vermişti. Bir taraftan, artık Hakkın geldiğini ve onun geldiği yerde de batılın butlanının gerçekleşerek tarihin karanlık dehlizlerine gömülmesi gerektiğini ifade eden ayeti okuyor, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmeden önce Kâbe'nin içini namaz kılmaya müsait hale getiriyordu.

Allah Rasûlü'nün ilk ve tek haccı olan ve ümmetiyle vedalaştığı Veda Haccı'nda, Mekke dışındaydı. Bizzat Allah Rasûlü görevlendirmiş ve Yemen halkını İslam'a davet etmek için kapı kapı dolaşıyor ve kalplerine Allah sevgisini yerleştirmeye çalışıyordu. Vedalaşma haberi gelir gelmez hemen Yemen'den yola çıkmıştı; Rasûlullah'ın, ümmetiyle vedalaştığı yerde O'nun olmaması düşünülemezdi ve doğruca Mekke'ye geldi. Allah Rasûlü, Arafat'ta ümmetiyle vedalaşırken O'nun hitabına muhatap olanların arasında artık Hz. Ali de vardı.

³⁸ İbn Ebi Şeybe, *Musannef* 6/365 (32068).

Basiret ve ferasetine diyecek yoktu; bir gün yanına bir adam gelmiş, kaderi soruyordu kendisine;

– O, içine dalınca öyle kolay çıkamayacağın derin bir bahr-ı ummandır!’ dedi önce. Ancak adam ısrar ediyordu;

– O, Allah’a ait bir sırdır ki, sen onu zor anlarsın; fazla dalma!’ diye tembihte bulundu. Ancak adamın bitme tükenme bilmez bir ısrarı vardı ve şunu sordu ona;

– Ey soru sahibi! Allah seni dilediği gibi mi yarattı, yoksa senin istediğin gibi mi?’

– Bilakis, kendi dilediği gibi’ cevabını verdi adam. Bunun üzerine Hz. Ali;

– Öyleyse O, hakkımızda dilediği gibi tasarrufta bulunmaktadır’ diyerek noktaladı konuyu.³⁹

³⁹ Heytemî, *es-Savâiku'l-Muhrika* 2/382; Mubârekfûri, *Tuhfetü'l-Ahvezî* 6/279.

FİRAK GÜNÜNÜN ACISI

Gün olacak devran dönecek ve Sonsuz Nûr da gurûba duracaktı. Zira O da, bir beşerdi ve bunun gereği olarak, acı da olsa vazifesini bitirince ‘Yüce Dostluğa’ yelken açacaktı. İşte o gün gelmiş ve Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), dünyada evc-i kemâlâtına imkân ve mahal kalmayınca, ukba denilen ebedî âleme rihletle hicret ediyordu.

Güneş’in gurûbunda Hz. Ali mum gibi erimişti. İlk günden bu yana her şeyi olan bir kıymeti kaybetmenin hüznü doldurmuştu bütün ufkunu... Şaşkındı; polat bir imanı olmasaydı, kimse tutamazdı O’nu ve O da giderdi en sadık yâriyle birlikte... Ancak, O’nu bekleyen önemli vazifeler vardı; zira O, sonra gelecek daha zor günler için âdeta ısmarlama bir fitrat olarak özel hazırlanıyordu.

Bir de Efendiler Efendisi vasiyet etmişti; ebedî aleme kanat açıp yola revan olunca, son yolculuğuna uğurlama işlerini de Hz. Ali deruhte edecekti.

Öncelikle şahsından başlayarak cihanın kendisinde ha-

yat bulduğu Menbâ-ı Hayatı, dünya standartları açısından artık nefes alıp vermiyordu. Her ölü gönüle hareket vermek için kendini unutup bedenini yıpratırcasına koşuşturan bir yürek, gözlerini istikbale yöneltmiş, cansız bedeniyle bile anlayanlara belîğ mesajlar gönderiyordu. Mekke’de doğan nur, Hicaz’ın sınırlarıyla muhat kalmamalı ve güneşin doğup ulaştığı her mekânı aydın kılmalıydı.

Mübarek bedenini yıkarken kim bilir ne kadar zorlanmıştı; âdeta gözünden ceyhûn olup akan yaşlarla yıkıyordu Hz. Peygamber’i (sallallahu aleyhi ve sellem). Tekfinini ve kabre koyma işini de yine O yapacaktı. Bu arada hanımı ve Allah Rasûlü’nün de kızı Fâtıma, kendini kaybedecek, babasını yeşil kubbesinin altına emanet edenlere çıkışıp;

– Rasûlüllah’ın üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı olabiliyor?’ diye bağırmaya başlayacaktı. O’nu teselli de yine Ali’ye kalmıştı. Sonraki günlerde, ikisi de birbirine baktıkça hatıralarını tazeliyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Zira her şey, ama her şey, O’nu anlatıyordu.

Allah Rasûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) hayat dolu terbiyesinde kendilerini bulmuşlar ve İslam’ın ruhunu özlerine yedirip yaşayan Kur’an kesilmişlerdi. Artık bundan böyle kendi başlarına mücadele verecek bir yapıya ulaşmışlardı. Artık yanlarında Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yoktu ama O’ndan aldıkları değerler manzumesi, hayat boyu ufuklarını aydınlatacak ve her türlü müşkülü çözmeye en büyük destekçileri olacaktı.

CÖMERTLİK VE TEVAZUU

O kadar cömertti ki, açlıktan kıvrandığı günlerde bile eline geçen yiyeceği bir başka mü'mine vermekte tereddüt etmezdi. O'nun yanında dünyanın, sinek kanadı kadar bir kıymeti yoktu. Bir daha geri dönmek üzere dünyayı üç talakla boşadığını ifade ediyordu.⁴⁰ Bir gün önünde temesül eden dünyaya şöyle hitap etmişti;

– Ey dünya! Git başımdan..! Ey dünya! Aldatamazsın beni; git sen başkasıyla uğraş!⁴¹

O'na göre dünya, hem iyi hem de kötünün istifade ettiği bir imkân, âhîret ise, sadece Kudret Sahibi Melik'in tasarruf ettiği mutlak gelecek bir gündü. En çok korktuğu da, heva ve hevesin peşine takılarak ölümü akla getirmeden dünya hayatına dalıp onun içinde kaybolmaktı.⁴²

Rasûlü Kibriya'nın vafettiği gibi dünyaya karşı kapılarını kapatmış ve kendini sadece Allah yoluna adanmıştı. Ye-

⁴⁰ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/85.

⁴¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/85.

⁴² Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân* 7/369 (10614).

men’de vazifeli olduğu dönemde adamlarıyla birlikte Mekke’ye gelmiş ve ümmetiyle vedalaşma zamanına.. Veda Haccına yetişmişti Arafat’ta... Adamlarının başına imam olarak tayin ettiği şahıs da, arkadaşlarına cemile olsun diye yeni elbiseler almış ve böylelikle huzura daha nezih çıkmalarını murâd etmişti. Geri döndüğünde karşılaştığı manzara karşısında imam olarak tayin ettiği askerine hiddetlenen Hz. Ali, şunları söyleyecekti;

– Yazıklar olsun sana! Efendiler Efendisine ulaşmadan önce hepsini değiştir.’

Denilen yapılmıştı ama bu, askerler arasında büyük bir huzursuzluğa sebebiyet vermiş ve ağırlarına gitmişti. Nihayet huzura geldiklerinde, Ali’nin yaptığı bu son değişikliği şikâyet etmişler ve durumdan Allah Rasûlünü de haberdar etmişlerdi.

Ali’den beklenen tavırdı bu. Döndü askerlere ve şunları söyledi Allah Rasûlü;

– Ey insanlar! Sakın Ali’den şikâyetçi olmayın; çünkü O, Allah yolunda koşturmakta daha haşindir ki O’ndan şikâyet edilsin.’⁴³

Çünkü Ali, dün ne ise bugün de aynı Ali idi. Zaman O’nu değiştirememişti ve değiştiremeyecekti de..! Takva düşüncesi bütün dünyasını sarmış ve insanlarla muamelesinde duygularıyla değil, Allah’ın değer verdiği ölçüler çerçevesinde hareket ediyordu. Hatta bu durum, cephede bile farklılık arz etmiyordu. Zira hilafet merkezini hedef alan hamlelerle sarsılmak istendiği Sıffin günü İbn Abbas kendisine;

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3/86 (11865).

– Savaş, strateji demektir; stratejinle atlat onları!’ dediğinde;

– Vallahi de hayır!’ diyecek ve ilave edecekti:

– Ben, onların dünyaları karşılığında dinimi asla değiştiremem.’⁴⁴

Binlerce dinar sadaka dağıttığı zamanlarda bile, açlığını bastırması için karnına taş bağlar, hep başkalarının hâlini düşünürdü.⁴⁵ Açlıktan kıvrandığı zamanlarda ücretle çalışıp kuyulardan su taşıyor, hurma topluyor ve karnını doyuracak kadar miktarı elde eder etmez de bırakıp doğruca Allah Rasûlü’nün yanına gelirdi.⁴⁶ Öylesine sade bir hayatı vardı ki, çoğu zaman kumlar üzerinde yatıyor ve yamalı, haşin kumaştan sade libas giymeyi tercih ediyordu. Sebebini soranlara da, ‘böyle daha huzurlu olduğunu’ söylüyor ve zorunlu olarak yamalı elbise giyenlerin, kendisine bakarak daha rahat hareket edebileceklerini ifade ediyordu.⁴⁷

Bir gün, giydiği kıyafetlerin, hilafet makamına yakışmadığı gerekçesini ileri sürenler olmuş ve daha nitelikli bir giysisi tercih etmesi gerektiğini söylemişlerdi. Hiç hoşlanmadığı teklifti bu. Hilafeti yönetecek olan elbise değil, Allah için duyulan sancıydı ve bunun için de, Allah’ı unutturacak görüntüden uzak kalmak gerekiyordu. Çok geçmeden şunları söyledi etrafındakilere;

– Bu giysiler, beni kibir ve gurura kapılmaktan koru-

⁴⁴ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 2/704.

⁴⁵ Ahmed b.Hanbel, *Müsned* 1/159 (1367).

⁴⁶ el-Hennâd, *Kitabu'z-Zühd* 2/385 (749).

⁴⁷ el-Hennâd, *Kitabu'z-Zühd* 2/368 (705).

yor ve aynı zamanda namazlarımda huşumun artmasına sebep oluyor.⁴⁸

Gün geliyor, üzerine giyebilecek elbise için bir parça kumaş alabilme adına Kûfe sokaklarında pazara çıkıp kılıcını satıyordu. O gün Hz. Ali, mü'minlerin emiri ve Rasûlullah'ın da halifesiydi. İsteseydi, dünya adına her şey önüne serilir ve O da, kimsenin levmine hedef olmadan istediği gibi tasarruf edebilirdi.

Ancak biliyordu ki, ne Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ne de O'ndan önceki nebiler, fakr u zarureti birer zinet olarak üstlerinde taşımaktan hiç çekinmemişti. Rehber ve Pîri Efendiler Efendisi dünyaya veda ederken, zırhı bir yahudide rehin bulunuyordu. Kur'an'ın talimiyle anlamıştı ki, Hz. Musa, Rabbine yalvarırken fakirliği bir servet olarak talep ediyor, bu istikamette vereceği her şeyin bir servet olduğunu söylüyordu. Hz. İsa da, hep haşin libaslar giyiyor ve insanların en fakiri gibi yaşamayı, dünya debdebesine tercih ediyordu. Onun için çoğu zaman Hz. Ali'nin bineği ayakları, hizmetçisi de elleriydi. Başkasının minneti altına girmektense, mümkün mertebe her işini kendisi yapmayı tercih ederdi. Sebebini soranlara şöyle cevap veriyordu;

– İnsanlar bir taraftan bana 'mü'minlerin emiri' derken diğer yanda, şartların olumsuzluğunu mü'minlerle paylaşmamak bana ağır geliyor. Allah'a yemin olsun ki, şayet istesem, balın en safisini, buğdayın en kalitelisini ve elbisenin de en pahalısını elde ederim. Ama ne yazık ki o zaman heva ve benliğim kendini gösterir diye çekiniyorum ki, o za-

⁴⁸ İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 1/261 (756).

man etrafımda açlıktan kıvrananları göremez, ciğeri kebab olmuşların da farkına varamaz olurum.’

Kendi şahsi hayatı adına bu kadar hassas yaşadığı gibi aynı zamanda etrafındakilere de aynı şekilde yaşamayı tavsiye ediyor ve bilhassa vezir ve valilerinin de, insanların en fakiri gibi yaşamalarını istiyordu. O’nun bu halini tenkit ettiklerinde ise;

– Bu mal, bana ait olmuş olsaydı, herkesin arasında onu eşit bir şekilde dağıtırdım; ancak bu mal, Allah’ın vergisi ve bunlar da Allah’ın kulları!’⁴⁹ diyor ve beytûlmâle gelen değerlerin, etrafındaki yetkililerden daha ziyade, fakir ve muhtaçlara ulaşmasını arzu ediyordu.

– Bu mal ve mülkü Allah, fakirlerin gıdası olması için zenginlere vermiştir; şayet zenginler vazifelerini hakkıyla yerine getirirler, açlık ve fakirlik yok olup gider’⁵⁰ diyordu.

Bir gün adamları gelip kendisine, beytûlmâlin ağzına kadar dolup taşığının müjdesini vermişti. Duyar duymaz, önce bir tekbir getirdi ve ardından da beytûlmâle kadar gelerek şunları söylemeye başladı;

– Ey çil çil altınlar! Ey beyazıyla göz alan gümüşler! Beni aldatamazsınız, gidin başka kapıya!’

Ardından da, eliyle burada bulunanların dağıtılması gerektiğini ifade eden işaretler yapmaya başladı. Çok geçmeden beytûlmâlde bir dirhem altın veya gümüş kalmamıştı.

Bu sefer de tuttu bu mekânın temizlenmesini talep etti.

⁴⁹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1111.

⁵⁰ Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 7/23 (12985).

Dediği yapılmıştı. Hemen oracıkta tekbir getirdi ve namaz kılmaya başladı. İki rekât da olsa burada kıldığı bu namazın, kıyamet günü kendisi için şهادette bulunacağını umuyordu.⁵¹

Vefatından sonra arkasından uzun uzun ağıtlar yakan Dırâr İbn Damre, uzun mersiyesinde aynı zamanda O'nun için şunları söyleyecekti;

– O'nun şöyle dediğini bugün gibi hatırlıyorum;

– Ey dünya, ey dünya! Sen benim için kendini süsleyip bana arz ediyor ve gelmek için sabırsızlıkla bekliyorsun; hiç boşuna uğraşma! Boşuna yorulursun! Gücün yetiyorsa git başkasıyla oyalan!' Ben seni, bir daha geri dönmek üzere üç talakla boşadım. Senin ömrün kısa ve yaşamın da hakîrdir; ama verdiğin zarar çok büyüktür. Ah ki ne ah! Azık az, sefer uzun ve yol da tuzaklarla dolu!⁵²

Bunları duyunca Hz. Muâviye Dırâr'ın yanına yaklaşacak ve;

– Allah Hasan'ın babasına merhamet etsin! Gerçekten de O aynen böyleydi' diyecekti. Ardından da;

– O'nun arkasından ne kadar üzüldün, hüznünün boyutu ne?' diye sorunca da, şu cevabı alacaktı;

– Kucağında ciğerparası boğazlanmış bir ananın hüznü gibi.⁵³

Zühd ve takvada en önde olduğu gibi aynı zamanda cömertlik ve fedakârlıkta da ilk saflarda yer alıyordu. Bir gün

⁵¹ Sallâbî, a.g.e. 245, 246.

⁵² Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/85.

⁵³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 1/85.

Kûfe'de sabah namazını kıldırması, ashabıyla birlikte mahzun mahzun oturmaya durmuştu. Etrafındakileri bir telaş almıştı; acaba halifeye bir şey mi olmuştu.!? Toplandılar başına ve diz çöktüler O'nunla birlikte mescidde... İhtiramdan kimse ses çıkarmıyor, hüznüne eşlik etmeye çalışıyorlardı. Derken güneş yükselip mescidin içini de aydınlatmaya durunca kendine geldi Hz. Ali... Kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Sararıp solmuştu. Başını üzüntüyle salladı ve şunları söylemeye başladı:

– Allah'a yemin olsun ki Ben, Ashab-ı Muhammed'i gördüm; ancak bugün, onlara benzeyen kimseyi bulamıyorum. Şüphesiz onlar, sabaha ulaştıklarında gözlerinde gecenin aydınlık izleri olurdu; gecelerini Allah için secdede geçirir, kelimayı ilahiyi okurlar ve bazen ayakları üzerinde bazen de yanları üzerine nöbetleşe kullukla sabahlardı. Allah'ı zikrettiklerinde, fırtınalı günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sırlıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi.⁵⁴

Meşhur hutbesinde de dediği gibi O'nun nazarındaki ideal mü'min, ilim ve marifet boyutlu olmalı ve bırakıp giden dünyanın peşine takılmamalıydı. Çünkü esas yurt, önümüzde gelmesi muhakkak olan ahiret hayatıydı ve dünya hayatının evlatları onun peşinden koşturup dururken ahiret peşinde olanların, dünyayı bir rampa gibi kullanarak ahireti elde edecek bir zemin telakki etmeleri gerekiyordu. Bunun alameti ise, nefsin hoşuna giden şeylerden uzaklaşıp Rabb'in rızasının olduğu zeminlerde gayret göstermekti. Dünya hayatı, gerçekten çok kısaydı

⁵⁴ Ebû'l-Ferec, *Sıfatı's-Safve* 1/331.

ve upuzun ebedi hayatı kazanmak için bu kısa mesafeyi sabırla aşmak gerekiyordu. Bunun için de, öncekilerin yaptığı gibi geceleri aydın kılmak ve gündüzlerde de hep O'nun rızası peşinde koşturmak gerekiyordu. Zira onlar, gecelerini öylesine ihya ederlerdi ki, gündüzleri dolaşırken, yüzlerindeki solgunluk sebebiyle hasta oldukları sanılırdı. Hâlbuki ne onlar hastaydı, ne de dünyaların mamur etmekten geri durmuşlardı: bir husus vardı ki iş, sanıldığından da büyüktü.

Aynı zamanda çok mütevazı idi. Çarşı-pazarda işlerini bizzat kendisi görür ve tüm ısrarlara rağmen taşımak için eline aldığı eşyayı kimseye vermez ve bizzat kendisi taşırdı.⁵⁵ Hizmetçisiyle birlikte girdiği dükkânda, önce onun seçip libas almasını ister, kalanı da kendisi alırdı.⁵⁶ Gece-gündüz, gizli ve açıktan sürekli infakta bulunur, kendi yanında bir metanın kalmasını istemezdi.⁵⁷ Hayatı boyunca taş taş üstüne koymamış, bütün vaktini, Habîbinden aldığı emâneti daha fazla insana ulaştırabilme yolunda kullanıyordu.

Bir gün, emirlik sarayına yerleşmesi için ısrar etmişlerdi. Şiddetle reddedecek ve;

– Yarını olmayan saray mı, oraya asla yerleşmem' diyecekti.

Ne diyorsunuz!? Hz. Ali, örnek hayatı, zühd ve takvasıyla hâlâ hepimize nasihat eden bir vâiz olarak hâlâ canlılığını devam ettirmiyor mu!?

Evet.. O, zahiren insanların arasından ayrılmış olsa da

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe* 1/546 (916).

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe* 1/544 (911).

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe* 1/539 (899).

bu ayrılık, sadece O'na ulaşan sıkıntı ve mekârihle ilgili bir firaktı. Yoksa geride bıraktıklarına bakılınca düşüncesi, ilim ve tefassuh aşkı, zühd ve takvası, nezahet ve nezaketi, sabır ve sıkıntılara karşı tahammülü, aksiyon ve hamleleriyle hâlâ çok canlı ve kapısına müracaat edenlere cömertçe inciler dağıtmaktadır.

İFRAT VE TEFRİTLER KUŞAĞINDA MİHNET YILLARI

Aynı zamanda, Allah Rasûlü'ne bu kadar yakın olması, O'nun sürekli imtihanlarla boğuşması anlamına geliyordu. Zira, otoriteye yakınlık, çoğu zaman istenmeyen elbiselerin de giyilmesini beraberinde getirirdi. Yakında olanların, yakın olmaya çalıştıkları kişi gibi davranmaları, ayrıca olabildiğince hassas davranıp kendilerini kullanmak isteyenlere de ışık yakmamaları, bunun için ayrı bir önem arz ediyordu. Zira Rasûlü Kibriya Hazretleri, elinde bir yudum sütü bile olsa onu, ihtiyaç sahiplerine verir ve kendi açlığını düşünmezdi. Yeri geldiğinde üzerindeki elbiseyi çıkarıp ihtiyaç sahiplerine verir ve asla karşılık beklemez, verecek bir şey bulamadığında da verme sözü verir.. ama mutlaka bir şeyler verirdi. Ali de, risâlete mühür olan Habîb-i Zî Şân'ın talebesiydi ve O'ndan nasıl görmüşse aynen hareketleri de o şekilde olacaktı.

Bir de yakınlık, mahrumiyeti beraberinde getiren bir hu-

susiyetti. Risâlet gibi önemli bir davaya hizmete adanmışlar, risâletin sahibi gibi duru yaşamalı ve dünya adına bir beklentiye asla talip olmamalıydı. Hz. Ali, bunun çok örneğini yaşamış ve hangi durumda nasıl tepki vermesi gerektiğini çok iyi biliyordu.

Fâtıma bir yardımcı istemiş; reddedilmişti.

Hız. Abbas, emirlik talep etmiş; kabul görmemişti.

Mekke fethinin akabinden, Kâbe'yle ilgili bazı hizmetleri görme vazifesini eda düşüncesi gelişmişti Hz. Ali'de. Bunu Allah Rasûlü'ne hissettirince O'nu karşısına almış ve şöyle seslenmişti;

– Şüphesiz sizler, almanız gereken nasibinizi almış bulunuyorsunuz' demiş ve Kâbe'nin anahtarlarını, önceki sahibi Osman İbn Talha'ya vermişti.⁵⁸ Bunun anlamı, sizin için dünya hayatında sadece koşturmak, Allah için sa'y etmek ve sıkıntıyla beraber mesuliyet duygusuyla hareket etmek vardır demektir. Çünkü Âl-i Muhammed, sadece vermeye kilitlenmiş ve alma fikrini lügatlerinden silmişlerdi. Yaptıkları karşılığında ne kimseden bir teşekkür ne de iltifat bekliyorlardı.

Hilafet makamında kendisine biat edildiğinde hükmettiği devlet, dünyanın en güçlü yapısına sahipti. Birçok melikin, böyle bir gücü elde etmek için ağzının suyu akardı. Ancak O, bu imkânlarla rağmen elindeki gücü asla şahsını düşünerek kullanmamış, imkânları kendi adına sıkıntı girdaplarına dönüşmüştü. Zaten kendisine bırakılsaydı, hila-

⁵⁸ Abdurrezâk, *Musannef* 5/84 (9074).

fet libasını giymektense mağrib-meşrik arası uzaklaşır ve gözlerden kaybolurdu.

Elbette bu, birilerinin hoşuna giderken diğer bir kısım insanları rahatsız edecek ve Hz. Ali de, bazılarının hedefi olmaktan kurtulamayacaktı. Çünkü herkesin bir isteği vardı ve bütün bunlar, adaletle muamele gördüğünde her nefis tatmin olmayacak ve Efendimiz'in tilmizine de zehirli oklar yöneltilecekti. Zaten Allah Rasûlü de buna dikkat çekmiş ve bir gün O'na şunları demişti;

– Ey Ali! Sen Meryem oğlu İsa gibi olacaksın. O'na da bir kısım Yahudiler kızmış ve annesine ithamda bulunmuşlar, bazı Hıristiyanlar ise, aşırı sevgiden dolayı O'nu olmadığı ve olamayacağı yerlere koyup dengeyi kaçırmışlardı.⁵⁹

Hilâfeti süresince hep bu iki uç noktayla uğraşır mücadele verdi Hz. Ali. Kimi, aşırı sevgiden O'nu ilâh yerine koyuyor, kimi de küfürle itham ediyordu.

Daha Rasûlüllah'ın bedeni ortada ve Ali de son vazifeyi yerine getirmekle meşgul iken yanına yaklaşanlar ve Rasûlüllah sonrasında işe vaziyet etmesi gerektiğini talep edenler vardı. Hatta bunun için ordular teşkil edip kendisine destek çıkacaklarına dair yemin üstüne yemin edenlerle bile karşılaşılıyordu. Ancak O, bütün bunları elinin tersiyle bir kenara itecek ve kendisine teklif getiren birisine şöyle diyecekti;

– Ey Ebû Hanzala! Sen beni, bize yakışmayan ve bizimle aynı kefedede olması düşünülmeyecek bir işe davet ediyor-

⁵⁹ Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 5/137 (8488).

sun. Ben, o kapıyı sonuna kadar kapattım ve arkasından da iyice sürgüledim ki bir daha açılmasın.’⁶⁰

Böylelikle O, etrafını alıp da kendisini tahrik etmek isteyenlerin yolunu kesmiş ve iştahlarını da kapatmış oluyordu. Çok geçmeden de, herkes gibi gidip ilk günlerin bir başka çileli dostu Ebû Bekir’e biat edecekti.

Kendini ikna etmek için çok uğraş veriyordu ama yokluğuna alışacak gibi değildi; adımını attığı her yerde O’nun siluetini görüyor, kulaklarında hep O’nun sesinin yankılarına şahit oluyordu. Tek tesellisi, evinin gülü, Allah Rasûlü’nün yegâne emaneti Hz. Fâtıma idi. Ancak kader, çok geçmeden O’nu da alacak ve çileli günlerinde davasıyla baş başa bir Ali kalacaktı. Zira babası ve Efendiler Efendisi’nin yokluğuyla hüznün kesilen Hz. Fâtıma da, dünyaya veda etmek üzereydi. Yetimlerinin hali yüreğini yakıyor ve belli ki onlara sahip çıkabilecek bir yârân arıyordu. Nihayet aklına gelen çözüm, olabilecek en iyi alternatifti ve Hz. Ali’ye, vefatı sonrasında çocuklarına anne olarak, kız kardeşi Zeyneb’in kızı Ümâme’yi vasiyet edecekti.⁶¹

Derken, Rasûlüllah’ın ayrılışı üzerinden henüz altı ay geçmemişti ki, tek teselli kaynağı Fâtıma da babasına ve babasının dostlarına kavuşmuş, artık yaşamıyordu.

Başlangıç itibariyle, Halife Hz. Ebû Bekir’e biat etmekte geciktiği dillere dolanıp serrişte edilse de O’na o derece

⁶⁰ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 2/237.

⁶¹ Ümâme, Rabi' İbn Adiy'ın oğlu ve Efendimiz'in de damadı Ebu'l-Âs'ın kızıydı. Bu evlilik, Hz. Hatice validemizin isteği üzerine gerçekleşmiş olmakla birlikte İslam'ın gelişiyile birlikte şartlar değişmiş ve yollar da ayrılmıştı. Babası Ebu'l-Âs, Bedir günü esir alınmış ve Zeyneb validemizi boşaması karşılığında hürriyetine kavuşmuştu. İşte Ümâme, bu evliliğin bir semeresiydi.

bağlı ve yürekten seviyordu ki, oğullarından birine O'nun adını verecekti. Vefat ettiğinde de başucuna gelecek ve gözyaşlarıyla paralel şu cümlelerle taziyetlerini ifade edecekti;

– Allah seni merhametiyle kucaklasın ey Ebû Bekir! Vallahi de sen, İslam'ı ilk tercih edendin. İman yönüyle samimiyet timsali olan da, yakîn açısından en derin olanımız da sendin. Herkesin yalanladığı dönemde sen geldin ve Rasûlullah'ı tasdik ettin. Kimsenin ortaya imkân koymadığı dönemlerde sen getirdin her şeyini O'nun önüne döktün. Herkes köşesinde otururken sen O'nunla beraberdin. Vallahi de sen, İslam'ın bir kalesi, kâfirlerin de korkulu rüyası olmuştun. Senin hüccet ve delilin hiç zayıf olmadı ve basîretin de hep keskinliğini muhafaza etti. Korku nedir, bilmiyordun sen! Aynen Rasûlullah'ın dediği gibi, bedenlen zayıf ama din açısından polat bir iman sahibi ve bütün bunların yanında engin bir tevazu sahibiydin. Allah, senin mükâfatından bizleri de mahrum etmesin! Ve senden sonra bizleri, yolumuzdan saptırıp ebedi yoklukla baş başa bırakmasın!⁶²

Şecaat ve kahramanlıkta kendisi alem olmasına rağmen, hakkı teslimde eşi ve benzeri yoktu. Bir gün yanındakilere;

– İnsanların en cesaretlisi kimdir?' diye sormuştu. Bir hakkı teslim edecek ve yapılan bir fedakârlığın gözlerden kaçmasına müsaade etmeyecekti;

– Sensin ey mü'minlerin emiri!' cevabını verdiler;

– Hayır, ben değilim' dedi ve şunları anlatmaya başladı;

– İnsanların en cesaretlisi Ebû Bekir'dir. Bizler, Bedir Sa-

⁶² Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/48.

vaşında Rasûlüllah'a gölgelik yapmıştık. Müşriklerden bir zarar görmemesi için 'Allah Rasûlü'nü kim bekler?' diye sorulunca, 'Yemin ederim ki bu işe ilk talip olan Ebû Bekir'di. Çekti kılıcını ve O'nun başında nöbet beklemeye durdu. İnsanların en kahramanı şüphe yok ki O'dur.'⁶³

Bu denli sevip saydığı Ebû Bekir de, sürekli O'nu yanında görmek ister ve müşkipesent meselelere muhatap olduğunda O'na yönelerek;

- Bize bir çıkış yolu göster, yâ Eba'l-Hasen!' derdi.

Hz. Ebû Bekir vefat edip Hz. Ömer halife olunca O'na ilk biat edenler arasında da Ali vardı ve istişare meclisinin başköşesinde sürekli yerini koruyor ve Hz. Ömer'e en büyük desteği yine O veriyordu. O'nun kadar içten ve samimi destek verip açıktan nasihat eden yok gibiydi. Öyle ki, bir gün Hz. Ömer;

- Ali olmasaydı Ömer helâk olurdu'⁶⁴ deme lüzumu hissedecekti. Olmadığı zamanlarda karşılaştığı problemler karşısında, zaman zaman;

- Ortada karışık bir mesele var ama Hasan'ın babası yok'⁶⁵ der ve O'nun olmadığı yerde oluşan boşluğu veciz bir şekilde ifade ederdi.

Hicrî yılbaşının, İslâm Tarihi için başlangıç kabul edilmesi teklifini Hz. Ömer'e O teklif etmiş ve kabul görmüştü. Düşüncelerindeki isabetten dolayı Hz. Ömer, O'na iltifat üstüne iltifatlar edecek ve;

⁶³ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/47.

⁶⁴ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1103.

⁶⁵ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1102-1103.

– En isabetli hüküm verenimiz Ali'dir⁶⁶ diye de bunu, etrafındakilerle paylaşacaktı.

Hz. Ömer şehid edilirken, aynı zamanda O'nunla birlikte fitne kapısı da kırılıyor ve arkada kalanları, daha da zor günlerin beklediğini bütün berraklığıyla ortaya koyuyordu. Hz. Ömer'in ölümüne ağlayanların başında da yine Hz. Ali vardı. Ağlamasının sebebinin soranlara,

– Ömer'in ölümüne ağlıyorum. Zira Ömer'in ölümü, İslâm için öyle bir gediktir ki, Kıyamet'e kadar asla kapatılmaz' cevabını verecekti.

Hz. Ömer'in, kendisinden sonraki halifeyi tayin için seçtiği altı kişi arasında yer alan Hz. Ali, Hz. Osman'a da ilk bey'at edenlerdendi.

Ancak, Ömer'in heybet ve celâdeti Osman'da yoktu; şefkat ve merhamet yönü ağır basıyor ve müsamaha yüklü bir hazineye benziyordu. Ne var ki bu, tabiatı tahrip yö-rüngeli olanları cesaretlendiriyor ve önceki dönemde sesi-ni yükseltmeyenler, hoşgörü zeminini tahrip adına kazan kaynatmaya yelteniyorlardı.

Mantar gibi etraftan fitne bitiyordu ve O'nun döneminde hilâfete karşı başlatılan olumsuzlukların önünü almada Ali, çok önemli roller alacaktı. Hatta kendisine karşı isyan çıkaranlarla savaşmama isteğine karşılık Hz. Osman'a itiraz edenlerin başında da yine Hz. Ali gelmekteydi. Olayların ilerlemesi üzerine de, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i, halifenin evi önünde nöbetçi olarak dikecek ve başına bir şey gelmemesi için tedbirler alacaktı.

⁶⁶ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1102.

Ancak ilâhi takdirin önüne geçmeye imkân yoktu ve gün gelecek, kuşatılan evinde Kur'ân okurken halim selim Osman da şehid edilecekti.

Şehâdet haberini, yanında nöbet tutsunlar diye gönderdiği oğulları Hasan ve Hüseyin'den almıştı. Üzgünlerdi; mukavemet göstermişler ama ellerinden bir şey gelmemişti.

Öyle de olsa Hz. Ali, çok hiddetlenmişti. Kendilerine karşı babalarının hiç bu kadar hiddetlendiğine şahit olmamışlardı. Madem Osman şehid edilmişti; öyleyse biricik peygamber torunları Hasan ve Hüseyin'in bedenleri, niye hâlâ başlarını üzerinde taşımaya devam ediyordu!? Şöyle çıkıştı Hasan ve Hüseyin'e;

– O'na yönelen saldırılara mani olamadınız diyelim; öyleyse sizler de O'nunla birlikte ölseydiniz ya!⁶⁷

⁶⁷ Teflik Ebû Alem, *Ehlü'l-Beyt el-İmâmü Ali* 91.

HİLAFET LİBASINI GİYERKEN

Hz. Osman'ın şehâdeti sonrasında büyük bir kargaşa ortamı meydana gelmiş ve ortalık fitne kaynıyor, zifiri karanlıkların üst üste bastırması gibi bir kasvet yayılıyordu. Aynen Rasûlü Kibriya'nın ifade ettiği gibi bir dönemdi bu dönem ve işte böylesi çetin şartlarda, kaçmaya çalışsa da hilafet gömleği Hz. Ali'nin başından geçme yoluna girmişti. Zira böyle bir dönemde, sulhu temin için ancak Hz. Ali gibi bir fetanet gerekiyordu. Allah, Peygamber dizinin dibinde yetişmiş bir yiğidi, kader plânında bu günler için halife takdir etmişti.

Kendinden önceki üç halife için en büyük destekçi ve sadık bir yârân olan Ali'nin ise, dünya adına hiçbir beklentisi yoktu; kendini bağ ve bahçelere salmış, deliler gibi dolaşıyor, derin derin hüzün solukluyordu. Zira biliyordu ki, dünyaya talep artınca üstüne kurtlar üşüşecek ve yaşanmaz hâle gelecekti; cîfe gibiydi o..! Ona talip olan da, cîfe ehlinin saldırılarına hazır olmalıydı.⁶⁸

⁶⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* 8/238.

Ancak, o günkü kargaşayı durdurup problemleri çözebilecek bir başka isim de yoktu. Adı ilk kez geçtiğinde olabildiğince uzaklara kaçmayı denemişti ama, O'nun kabul etmediği bir göreve ne Talha, ne Zübeyr, ne Sa'd İbn Ebî Vakkas ve ne de Abdullah İbn Ömer talip olma niyetindeydi. Gözler hep O'nu arıyordu ve Cuma namazını kılmak için mescide geldiğinde, artık insanların teveccühünden kaçamamış ve ittifakla Hz. Ali halife seçilmişti. En önde gelenler kendisine biat edince artık kaçamamıştı.

Artık bu makama geldikten sonra da, işi elinin ucuyla tutması beklenemezdi ve Ali de, üzerine giydirilen hilafet libasının hakkını vermek için elinden gelen her şeyi yapacak ve İslam'ın bayrağını hep yukarılarda tutmanın mücadelesini verecekti.

Aslında o gün yanına gelen bir 'Hakîm'in de dediği gibi, hilâfetin Ali'ye verebileceği artı bir değer yoktu ve hilâfetin zînetini artıran O idi. Kadr u kıymetini artırmak için ilâve makamlara, O'nun ne ihtiyacı vardı ne de böyle bir beklentisi...! Ondan daha ziyade o gün, hilâfet makamının Ali'ye ihtiyacı vardı.⁶⁹

Zira şehid edilen Hz. Osman'ın katilleri serbest dolaşıyor ve büyük bir kalabalık da onları aralarında gizliyordu. Bu yetmiyor gibi bir de tutup bir ağızdan, her birisi de, Osman'ın katilinin kendisi olduğunu söylüyordu.

Otoritenin tüketilmek istendiği bir zemindi ve böyle bir zeminde ancak sokak çeteleri semirir, sonra da döner bir de, üzerinden semirdikleri toplumu dişleyip kemirirlerdi.

⁶⁹ Hatib Bağdâdî, *Târîhu'l-Bağdât* 1/135.

Hilafet merkezinde bunlar olup biterken etraftaki valiliklerde de tereddütler hasıl olmuş ve bir başı bozukluk hissediliyordu. En azından merkezdeki olumsuzluğun diğer noktalara sıçramaması ve çevrenin kontrol altına alınması gerekliydi ve bunun için Ali, ilk önce valilerden başladı işe. Maksudı, bu süreçte yıpranan veya kendi icraatlarını uygulamada daha hassas olamayacağını düşündüğü isimleri merkeze çekerek yerlerine yeni isimler nasbedip otoriteye taze kan sağlamaktı. Basra, Kûfe, Yemen ve Mısır'a gönderdiği valiler, hemen işe başlamışlar; ancak Şam'a gönderilen Süheyl İbn Huneyf, eski vali Hz. Muâviye'nin itirazıyla karşılaşınca geri dönmek zorunda kalmıştı.

İşte bu, daha da çetin günlerin habercisiydi. Önce mektup yazdı Hz. Muâviye'ye ve sulha davet etti. Sonuç, problemin, sanıldığından da büyük olduğunu gösteriyordu. Zira Hz. Muâviye, mektubu getiren elçiyi eli boş göndermiş ve kendi cevabını bir başka elçiyle ulaştırmayı tercih etmişti.

Gelen mektubu alıp okumaya durunca, göz yaşlarının Ceyhûn olduğu görülecekti. Zira kocaman bir mektupta sadece şu cümle yazılıydı;

– Ebû Süfyan'ın oğlu Muâviye'den, Ebû Tâlib'in oğlu Ali'ye...'

Yüzünde acı bir tebessüm belirdi Halife Ali'nin. Zira bu, kendisini halife olarak kabul etmediğini gösteriyordu. Öyleyse Şam cihetinden gelen haberler de doğruydu ve Muâviye, meşru addetmediği yeni halifeye karşı büyük bir ordu hazırlıyordu.

Beri tarafta ise Âişe validemiz, Hz. Osman şehid edilmeden önce umre maksadıyla Mekke'ye gitmiş ve şehâdet

haberini burada almıştı. Olayı duyup gelişmelere kulak verince derin bir hüzne boğuldu. Nasıl olur da peygamber halifesi Osman, sokak çetelerinin hedefi haline gelir ve hunharca öldürülebilirdi.!?

Haberi duyan O'nun etrafında toplanıyor ve büyük bir kitle oluşturuyordu. Herkesi üzen derin bir yaraydı bu zira...

Bu arada, meş'ûm olayın vahametini kaldıramayan Hz. Talha ve Hz. Zübeyr de, derin hüzne dayanamayıp Kâbe'de teselli olabilmek için Mekke'ye yola çıkmışlardı.

Derken Mekke'de birleşen yollar, günler geçmesine rağmen hâlâ katilleri ortaya çıkarılamayan Hz. Osman'ın intikamını almak maksadıyla bu sefer Basra'ya yönelecekti. Niyet halisti; ama hâlâ toparlanmakta olan bu denli kalabalığı kontrol etmek, acaba mümkün olacak mıydı.!?

Hz. Ali ise, Hz. Muâviye'nin mektubundan sonra duruma el koymak için Irak istikametinde hareket etmiş, kaybolmaya yüz tutan otoriteyi temin edebilmek için askerlerini, ucunda savaş ihtimali yüksek olan bir karşılaşmaya hazırlıyordu. Zira O'na göre artık Şam ciheti emniyet ve güven vermiyordu; çünkü orada, nerede ve ne zaman patlayacağı belli olmayan bir sosyal hareket söz konusuydu.

Yolda, intikam için Basra'ya yönelen Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in, büyük bir insan kitlesiyle birlikte geldikleri haberini alınca, başından kaynar sular dökülmüş gibi sararıp solmuş ve olduğu yerde kalakalmıştı. Aman Allah'ım! Bu, ne büyük bir imtihandı... Zira kalabalıkları

hareket ettirmek kolaydı ama onları kontrol altında tutup durdurmak, her zaman mümkün olmayabilirdi.

Elbette ilk önce, samimi bir niyetle yola çıkan bu insanların ikna edilmesi gerekiyordu. Elbette Hz. Osman'ın katilleri bulunacak ve hak ettikleri cezayı alacaklardı. Ancak henüz, kitle hareketleri durulmuş değildi ve bunun için, bir miktar zamana ihtiyaç vardı. Hem ortada, meşru bir devlet mekanizması vardı ve bu, sokaktaki herkesi cezalandırma yerine mutlaka işin içinde parmağı olanları bulacak ve duruma hâkim olacaktı. Aksi halde, zamanından önce yapılacak erken bir müdahale, binlerce insanın daha kanına mâl olacak ve sonu gelmeyecek karışıklıklara kapı aralanmış olacaktı. Zira bütünü kavranamadığı yerde hüsnü niyet ve sâfiyâne düşünce, problemleri çözme bir yana, meseleyi içinden çıkılmaz bir hale sokabilirdi...

Bütün bunları düşünerek, Şam'da duran potansiyel tehlikeyi kontrol etmek için Irak istikametine yönelen Hz. Ali, bu sefer yönünü alelacele Basra'ya çevirdi.

İki büyük kitlenin buluştuğu yerin adı, Zâkâr'dı.

KARDEŞİN KARDEŞLE İMTİHANI

Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân'ın inmesi sırasında tenzilinin mücadelesini vermiş ve belli ki, te'villerle ortalığın sulandırılmak istendiği zamandaki mücadeleyi Hz. Ali'ye bırakmıştı. Çok sıkıntılı günler yaşadı Hz. Ali. Kardeşin kardeşle imtihanlarının hemen her boyutunu müşahede etti ve İslâm birliğini koruma adına çok büyük fedakârlıklarda bulundu.

Böylesine çile dolu günlerden birinde çok bunalmış olacak ki, hiç hoşlanmadığı hâlde Rasûlüllah'ın kendisi için söylediği şu sözleri yemin billâh ederek anlatacağı etrafındakilere;

– Taneyi çatlatıp tohumu açan, canlıları yaratıp yeryüzüne saçan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki şu husus, Nebiyy-i Ümmî'nin bana ahdidir: Beni mü'min olan sevecek, münafık olan da bana buğz edecektir.⁷⁰

⁷⁰ İbn Ebi Şeybe, *Musannef* 6/365 (32064).

Aynı zamanda Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir gün, gıyabında O'nu anlatmış ve;

– O'nu münafık sevmez, mü'min de O'na buğzetmez⁷¹ buyurmuştu. Hatta bunun içindir ki, Hz. Câbir ve Ebû Saîd el Hudrî gibi bir kısım sahabîler;

– Rasûlüllah döneminde biz, bir adamın münafık olup olmadığını, Ali'ye karşı aldığı tavırdan anlardık⁷² diyeceklerdi.

Zira zaman ve mekânın Sahibi tarafından tanzif edilen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), gelecekle ilgili verdiği birçok haberde olduğu gibi Hz. Ali'nin başına gelecekleri de okumuş ve o günler geldiğinde kullanılmak üzere arkadaşılara birçok malzeme bırakmıştı. Dolayısıyla, o günkü fitne ortamında Hz. Ali'nin karşısında yerini alıp O'na bayrak açanlarla, yanında kalıp destek verenlerin konumları bu ölçülere göre değerlendirilmeli ve herhangi bir yanılgıya meydan verilmemeliydi.

İşte böyle bir zeminde hilafet gömleğini giyen Hz. Ali, ifrat ve tefritlerin arasında çok çeşitli kıskaçlar arasında kaldı. Öyle ki olaylar, sadece fitne çıkaranlarla sınırlı kalmıyor, kargaşayı fırsat bilen bir kısım çıkarıcıların yönlendirmesiyle çok saf ve samimi bazı insanları da içine alabiliyordu. Böyle bir fitne için zemin oldukça müsaitti; Hz. Osman şehid edilmiş ve bir türlü kâtilleri bulunamıyordu. Üstelik binlerce insan, ağız birliği etmiş ve hep bir ağızdan Hz. Osman'ı kendilerinin öldürdüğünü söylüyorlardı.

⁷¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 6/372 (32114).

⁷² İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1110.

Hz. Ali'nin işi gerçekten zordu; kâtileri bulup cezalandırmayı O da istiyordu ama bunun için zamana ihtiyaç vardı. Zamana tahammülü olmayanlar ise, bir an önce neticeye gidilmesini öne sürüyor ve geçen her gün, bir kat daha artan hınçla Hilâfete karşı bileniyorlardı. Derken bu süreç, haricî parmakların yönlendirmesiyle kontrolden çıkıp Cemel ve Sıffîn gibi iki büyük olayı netice verdi. Bir insanın kâtilini bulma niyetiyle acele edip binlerce insanın kanı dökülmüştü.

ACI GERÇEK: CENNET

Hz. Âişe, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr'in de içinde bulunduğu insan selinin, yürüyüp geldiğini duyunca kolu-kanadı kırılan Hz. Ali, şunları söyleyecekti;

– Biliyor musunuz kimlerle imtihan oluyorum? İnsanların en itaatlisi: Hz. Âişe, insanların en zorlusu: Hz. Zübeyr, insanların en dâhisi: Hz. Talha, insanların en uyumlusu Hz. Ya'lâ ile...⁷³

Çok geçmeden, kendileriyle konuşup ikna etmesi için Ka'kâ İbn Amr'ı gönderdi elçi olarak. Olacakları görür gibiydi ve iş, kontrolden çıkmadan bir müdahale edilmeli ve başkasının ekmeğine yağ sürülecek malzeme verilmemeliydi.

Önce Âişe validemize geldi Ka'kâ. Geliş sebeplerini sordu nazik bir dille. Aldığı cevap;

– İnsanlar arasında sulhu temin etmek için' şeklindeydi. Bu sefer Talha ve Zübeyr'e aynı soruyu yöneltti. Onların

⁷³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* 13/55.

da verdikleri cevap farksızdı. Bu durumda Ka'kâ, hepsine birden şu soruyu yöneltti;

– Peki bu sulhun nasıl olacağını bana söyleyip haber verebilir misiniz!?’

– Osman'ın intikamını alıp katillerini de cezalandırarak diyorlardı. İşin burası, taşın gediğine konulması gereken yerdi ve Ka'kâ da şunları söyledi hepsine:

– Siz Basra'lı olan katili öldürdünüz diyelim. Sizin onları öldürmeden önceki durumunuz, onları öldürdükten sonraki halinizden daha iyi değil mi? Çünkü siz, altı yüz insanı öldürmüş olacaksınız; bu sefer de altı bin insan bunun için sokaklara dökülecek. Hâlbuki siz, sadece Osman'ı öldüren Harkûs İbn Züheyr'i öldürmek istiyor değil misiniz? Ama onu da bir türlü elde edemiyorsunuz. Çünkü altı bin kişi, ağız birliği etmiş ve koruyorlar onu. Bu durumda Ali'yi niye maruz görmeli değil misiniz? Elbette O da Osman'ın katilini bulup cezalandırmak istiyor; ancak ortam yatışıp daha fazla kan dökülmemesi için sadece ceza işini geciktiriyor.’

İşin burasında Âişe validemiz devreye girerek;

– Peki, sen ne düşünüyorsun ey Ka'kâ?’ diye sorunca;

– Acele hareket etmeden sulh ortamını tercih etmenizi, Ali'ye olan biatınızı yenilemenizi ve hayır yolunun anahtarları olup önceki halinizde olduğunuz gibi bela ve musibet peşinde olanlara fırsat vermemenizi tavsiye ediyorum.’

Ka'kâ'ın konuşması etkili olmuş ve mesele durulma yoluna girmişti. Geri dönüp de olup bitenleri kendisine anlatınca Hz. Ali çok sevinmiş ve endişelerine mahal olmadan meselenin durulacağını sanmıştı. Çünkü artık Müslü-

man kanı akıtılmadan mesele çözülecek ve geride, telafisi imkânsız yaralar açılmayacaktı. O an için, yeryüzündeki en mesûut insan şüphesiz Ali idi.

Basra tarafında meydana gelen tehlike atlatıldığına göre artık Şam cihetindeki problemin üzerine yürünebilirdi ve Hz. Ali de, yarından itibaren böyle bir yolculuğun başlayacağı haberini verecekti askerlerine.

Bu arada, Hz. Âişe ve beraberindekiler, Hav'eb denilen yere gelmiş ve burada konaklamışlardı.

Durup dururken daha bir dikkat kesilmişti Âişe validemiz... Belli ki ortada, dikkatini çeken bir başka şey vardı. O durunca, etrafında yürüyenler de durmuş ve bu duruş, daha çok dikkat çekmişti. Çok geçmeden de sordu;

– Burası neresi?’

– Hav'eb’ dediler, tabii olarak. Ancak O’nun dikkat ve merakı, aldığı bu cevapla telaş ve ürpertiye dönüşmüştü. Etrafındaki herkes, mü'minlerin annesi Âişe validemizdeki bu değişimi merakla seyrediyor ve sebebini öğrenmek istiyordu. Çok geçmeden, hüzün ve pişmanlık yüklü şu cümle döküldü dudaklarından;

– Vallahi de, Hav'eb köpeklerinin sahibi benim!’

Hâlâ mesele anlaşılmaş değildi; üstelik daha da girift hale gelmiş ve son cümleyle birlikte meraklar daha da artmıştı.

Bir de geri dönmek istediğini söylemiş ve bunun üzerine, hareket halindeki kalabalık da durmuştu. Herkes, merakla işin gerçek yüzünü öğrenmek istiyordu. Nihayet, şu olayı anlattı Âişe validemiz;

– Ben Rasûlullah’tan duydum. Hane halkını kastederek şöyle söylüyordu;

– Sizin aranızdan birinin hali, Hav’eb köpeklerinin havlama sesleri yükseldiğinde nice olacak.!?’⁷⁴

Hatta Ümmü Seleme validemizin anlattığına göre Efendiler Efendisi bir gün, Ezvâc-ı Tâhirât’tan birisinin böyle bir yolculuğa çıkacağını bildirince Âişe validemiz tebessüm edip gülmüş ve buna mukabil Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) O’na;

– Dikkat et ey Humeyrâ! O sen olmayasın!’ demişti.⁷⁵

Mesele şimdi anlaşılıyordu. Meğer Âişe validemiz, Hav’eb denilen bu yerde, havlayan köpek seslerini duyunca irkilmiş ve o an aklına gelen Nebevî bu beyanla sararıp solmuştu.

Damarlarından kan çekilmiş gibi hissediyordu kendisini. ‘Sadakte yâ Rasûlallah!’ dedirtecek bir beyandı bu... Evet.. bugün kendisi, böyle bir yolculuğa çıkmış ve kulağına da Hav’eb köpeklerinin uluma sesleri geliyordu.

Hak, ayân-beyân ortaya çıkar da Âişe annemiz onun peşini bırakır mıydı hiç..! Alelacele Hz. Zübeyr’e seslendi ve hemen geri dönmeleri gerektiğini söyledi dikkatlice.

Ancak kaderin takdiri öyle değildi... İşin tam burasında gür bir ses duyuldu; atını mahmuzlayıp gelen şahıs, Hz. Ali ve askerlerinin kendileriyle savaşmak üzere geldiğini söylüyor ve imdat dileniyordu.

Hâlbuki gelenler, ‘Osman’ı biz öldürdük’ diye sokakta

⁷⁴ Hâkim, *Müstedrek* 3/129 (4613).

⁷⁵ Hâkim, *Müstedrek* 3/129 (4610).

boy gösterenlerden bin kişilik bir gruptu. Gecenin karanlığında saldırdıkları için seçilememiş ve konu, Hz. Ali olduğu için sonuç O'na mâl ediliyordu.

Kitle ruh haleti bir anda Ali ve askerlerine karşı tetiğe geçmişti. İnsanlar, sulh gayretlerini faydasız birer oyalamaca olarak nitelemeye başlamıştı. Zaten Hz. Osman'ın şehadetinin gerginliği getirmişti onları buraya. Üstüne üstelik bir de, daha şafak sökün etmeden kendilerine karşı ordu geliyordu!

Ortam bu kadar elektriklenince, sonrasındaki gelişmeleri kontrol etmenin imkânı olamazdı. Zaten her yer, böyle bir zemini değerlendirmek isteyenlerle doluydu.

Çok geçmeden aynı saldırının Hz. Ali ve askerlerine de yapıldığı duyuldu. Kimin kime vurduğu belli olmayan bir can pazarı kurulmuştu artık Cemel'de. Ve ne yazık ki can kardeş.. kan kardeş.. Rabbi bir.. kitabı bir.. peygambere bir.. inancı bir.. kiblesi bir.. binlerce müşterek birlikteliği olan vahdet cemaati birbirine girivermişti.

Artık ne Hz. Ali'nin nasihatleri ne de Âişe validemizle Talha ve Zübeyr'in gayretleri bir fayda verecekti. Adeta, dökülen her damla kanla eriyor, kopan her el ve ayakla yürekleri parçalanıyordu ama bu noktadan sonra yapılabilecek çok şey yok gibiydi.

Öyle bir can pazarı ki, müdafaa için kılıç kullanmasalar, kelleleri gidecek, intikam duygusuyla hareket edip karşı safalara saldırsalar kardeş kanı dökeceklerdi. Ne de çetin bir imtihandı!

İşin burasında Hz. Ali, her şeyi göze alarak ilk günlerden bu yana beraber omuz omuza mücadele ettikleri Hz. Talha

ve Hz. Zübeyr'e seslendi. Belli ki, önde görülenler kendile-
riydi ve meseleyi yine kendileri çözmeliydi. Er meydanında
adeta bir aslan kükrüyordu;

– Ey Talha!

– Ey Zübeyr!

Derken saflar arasından iki küheylan sıyrılıp öne çıkıver-
mişti. Önce Hz. Talha'ya seslendi;

– Ey Talha! Sen, kendi ev halkını sıcak yuvanda bırakıp
da Rasûlullah'ın ailesini yanına alarak savaşmaya nasıl rıza
gösterebiliyorsun!?’

İyi dostlardı ve dostun sözü de bazen acı olurdu. Mey-
danı dolduran bu sese verilebilecek bir cevap olamazdı.
Zaten doğru söze ne denilebilirdi ki!?’

Arkasından Hz. Zübeyr'e yöneldi;

– Sen, dedi ey Zübeyr! Hatırlıyor musun bir gün beni,
huzur-u Rasûlullah'a gelirken görmüş ve gelişime tebes-
süm etmiştin. Rasûlü Kibriya da sana;

– O'nu seviyor musun?’ diye sormuş, sen de;

– Evet’ cevabını vermiştin. Bunun üzerine buyurmuştu
ki;

– Ancak sen, O'na zulmetme konumunda kalacak ve bir
gün O'nun karşısında yer alacak, O'nunla savaşacaksın!’

Hz. Zübeyr'in dünyası da tufan yaşıyordu. İşte bütün
bunlar, sözün gücünü gösteriyordu. Gerçekten de denilen-
ler doğrudu ve;

– Haklısın dedi. Sen bana, unutmuş olduğum bir şeyi
hatırlattın!’

Ardından da kılıncını yere bıraktı ve savaş meydanını terk etti.

Beri tarafta Hz. Talha da ayrılmış ve O da meydandan çekiliyordu.

Bir de, gözlerine çarpan ilklerden süzölmüş bir arkadaşları vardı. Hz. Ali'den duyduklarıyla bu arkadaşlarına yeniden atf-ı nazar etmeleri, bir başka kapı daha aralamıştı. Zira bir gün Allah Rasûlü, O'nu karşısına almış ve;

– Yazık sana Ammâr! Seni taşkın bir topluluk şehid edecek' buyurmuştu.

Çünkü o gün Ammâr, Hz. Ali ile aynı cepheyi paylaşıyordu.

Bir de yanında, ilk günlerden bu yana hep beraber hareket ettikleri Efendimiz'in dizinin dibinde yetişen yakın arkadaşı Hind de vardı.⁷⁶ Çok geçmeden O'nun da kendi safları arasında şehid düştüğü haberini aldığında üzüntüden iki büklüm olsa da, bütün bunları, durduğu yerin isabeti istikametinde değerlendiriyor ve Rabbi'ne hamd ediyordu.

Er meydanına gelmek kolaydı ama öyle hemen geri dönmek çok kolay olmayacaktı. Zira kader, her ikisi için de mukadder olan hükmünü eda etmek üzereydi.

Geri dönerken Hz. Zübeyr, pusuya yatmış bir grup insan tarafından şehid ediliverdi.

⁷⁶ Hind, Hz. Hatice validemizin ilk kocası Ebû Hâle'den olma oğluydu. Babası vefat edince annesi Hz. Hatice ile yalnız kalmış ve o da, Efendimiz'le birlikte ev halkı arasına girmişti. O da, daha ilk günlerden itibaren Müslüman olmuş, Bedir gibi önemli dönüm noktalarında bulunmuş ve nihayet, yine kendisi gibi ilk günlerden beri Efendimiz'le aynı haneyi paylaşan bugünkü Halife Hz. Ali'yi müdafaa sadedinde Cemal'e kadar gelmişti.

Hız. Talha ise, çok geçmeden isabet eden bir okun hedefi oluvermişti.

Öyle anlaşılıyor ki, her ikisinin de geri adım atıyor olması, ekmeğini kaosa bağlamış olanların hoşuna gitmemiş ve idraklerinin bedelini canlarıyla ödüyorlardı.

Basra ordusunda komuta kademesi kalmamıştı... Talha da, Zübeyr de yoktu artık. Artık tutunulacak bir tek, hevedeci içindeki Âişe validemiz kalmıştı ve Kâbe'nin etrafında toplanırcasına O'nun etrafını sarıyor ve yeniden toparlanmaya çalışıyorlardı.

Bu ise, yeni bir tehlikenin işaretiydi ve çok geçmeden Âişe validemizin kardeşi Muhammed'i çağırdı yanına Hz. Ali. Kendisi için hazırladığı bir mekâna buyur etti önce Muhammed vesilesiyle... Daha sonra da, ister Mekke, isterse Medine.. Nereye gitmek istiyorsa emniyet ve güven içinde ulaştırılacağı güvencesini verdi.

Binlerce insanın kanı üzerinde cereyan eden Cemel, artık sona gelmişti. Ancak, işin burasında bir yanlışlığa daha mahal verilmemeliydi ve bu sefer de askerlerine döndü. Şöyle diyordu onlara:

– Sakın ola esir peşine düşmeyin ve asla yaralıları eziyet etmeyin. Mal ve ganimet toplama düşüncesini zihninizden silin. Unutmayın ki bugün, kim silahını bırakmış ve her kim de kapısını üzerine kapatmışsa emniyettedir.⁷⁷

İmamlarından bu nasihati almışlardı ya, artık ne altın ve gümüşlerle karşılaşıyorlardı ama hiç kimse dönüp de yüzüne bile bakmıyordu. Hatta bazıları;

⁷⁷ Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 8/181.

– Şayet onların mal ve esirleri bize helal olmuyorsa öyleyse bunlarla savaşmak nasıl helal olabilir ki!?’ diyor ve nasıl olup da bu kadar kardeş kanı akıtıldığına bir anlam veremiyorlardı. İmam Ali;

– Mü’min ve muvahhid olanlar nasıl olur da esir olabilir ki!?’ diyerek, durup düşünmeleri gereken bir kapı daha araladı önlerine.

Bununla Hz. Ali, onlara öyle bir ders veriyordu ki, Rasûlü Ekrem’in (sallallahu aleyhi ve sellem) zevcesi ve mü’minlerin de annesi Âişe validemiz de esir alınmış olsaydı, hangi Müslüman tutup da O’nun esir olmasına rıza gösterecek, kim tutup da O’nu cariye olarak almak isteyecekti. O ana kadar kimsenin aklına gelmeyen bir çelişkiydi bu...

Efendimiz’in ‘Havârim’ dediği Hz. Zübeyr’i şehid eden Amr İbn Cürmûz gelmiş huzura girmek için Hz. Ali’den izin istiyordu. Sözde karşı cepheden önemli birisini öldürmüştü ve bunun için, kahramanlar gibi karşılanacağını düşünüyor ve halifeden iltifat bekliyordu.

Bulunduğu yerden hiddetle dönen imam, Amr’ın yüzüne karşı şiddetle kükredi;

– Zübeyr’in kılıcını taşıyan sensin ha!’

Amr da şaşırıp kalmıştı; iltifat beklerken karşılaştığı manzaranın ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu. Çok geçmeden Hz. Ali, tutup çekti elinden Zübeyr’in kılıcını ve önce kaldırdı iki eliyle... Ardından da haşyetle dudaklarına götürdü; hüzün ve ihtiramla öpüyordu. Bu arada gözyaşları akın etmiş ve yanaklarından süzölmeye başlamıştı;

– Bu kılıç ki, vallahi de onun sahibi hep, olumsuzluklara

karşı Rasûlullah'ı koruyordu' dedi ve hiddetle Zübeyr'in katiline dönerek şunları söyledi;

– Sana gelince.. ey Safiyye'nin oğlunun katili.. Cehennem müjden olsun senin!'

İltifat beklediği kapıdan kovularak çıkmak zorunda kalan Amr;

– Size de şaşmamak mümkün değil; düşmanlarınızı öldürüyoruz, sonra da bizi cehennemle müjdeliyorsunuz!' diye mırıldanıyordu.⁷⁸

Aynı zamanda burada, hayatı boyunca en çok sevip saydığı, ilk günlerden itibaren müşterek mücadele verdikleri insanlarla da karşı karşıya gelmişti. Ancak burada, şahıslardan ziyade temsil ettiği dinin öncelikleri esas alınmalıydı ve O da, öyle yaptı. Hatta bu savaşlarda, kendisine karşı koyanların safında ölenlerin arkasından bile gözyaşları döküyor ve yetişebildiklerinin son görevlerini bizzat kendisi üstleniyordu.

⁷⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 7/250; Huzâî, *Tahrîc'u'd-Delâilât'i's-Sem'iyye* 1/551.

SAFLARIN KARIŞTIĞI YER: SİFFÎN

Neticesi acı da olsa artık Cemel'in safları netleşmiş ve problem durulmuştu. Ancak Şam cihetindeki sıkıntı artarak devam ediyordu. Basra'da hüznün dolan İmam Ali, bir başka problemi çözmek için yönünü Kûfe'ye çevirmişti.

Kûfe'ye geldiğinde saraya yerleşmesi için davet etmişlerdi; tereddütsüz geri çevirdi taleplerini. İnsanı dünyaya davet eden böylesi ortamlar, Hz. Ömer misal O'nun da ruhunu çok sıkıyordu.

Zor günlerin çileli temsilcisi Halife Hz. Ali, halkın nabzını tutmak istiyordu; bunun için sokaklara kendini salmış, yeri geliyor birisine yardım edip yükünü omuzluyor, zaman zaman da yolunu şaşırان birisine rehberlik ediyordu. Tanıyıp yanına gelenlerin, şefkat dolu ses tonuyla;

– Ey mü'minlerin emiri!' demeleriyle teselli oluyor, daha sözlerini bitirmelerine fırsat vermeden Kur'an'dan ayetler okuyarak onlarla paylaşıyor ve eviyle ailesinin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Evine götürmek için satın aldıklarını taşırken,

yanına yaklaşp da yardım etmek isteyenlere müsaade etmiyor ve tebessüm ederek;

– Evin babası, onların ihtiyaçlarını da kendisi taşımali’ diyordu. Üç dirheme bir cilbâb satın almış ve üzerine bindiği merkeple evine giderken, sanki Kûfe fakirlerinden birisi gibi duruyordu.

Adamlarından bazıları yanına yaklaşacak ve dünya adına bazı menfaatler sağlayarak Hz. Muâviye yanında yer alanların akıllarını çelebileceklerini söyleyeceklerdi. Şiddetle karşı çıktı onlara;

– Siz benden, Allah’ın yardımını, bir aldatma neticesinde mi talep etmemi istiyorsunuz!?’ diyor ve batıl vesilelerle hak yolun elde edilemeyeceğini gösteriyordu fiilen...

Hz. Muâviye katında önemli gördüğü isimleri devreye sokmaya çalışıyor ve böylelikle meseleyi problemsiz çözmeyi umut ediyordu.

Evet.. O da çok mahzundu; Hz. Osman’ın kanını akıtanları Allah’a havale etmiş ve bu kadar sıkıntılara dūçar bırakılara beddua ediyordu.

Zaten o gün, Hz. Osman’ın intikamını almak istemeyen samimi bir mü’min yoktu ve olamazdı. Aksi halde, İbn Abbas’ın dediği gibi, şayet bunu insanlar istemeseydi, sema üzerlerine taş olup yağardı.⁷⁹

Huzursuzlukların temelindeki mesele de zaten bu idi. Sadece yöntemde farklılık vardı; Hz. Ali gibi omuzlarında bütün ümmetin yükü bulunanlar, mutlak adaletin tesisi için gayret gösterip gerçek suçlulara hak ettikleri cezayı verme-

⁷⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef* 6/360 (32034).

yi hedeflerken, şartları külliyet perspektifinde göremeyen veya tecziye konusunda acele edenler, izafi bir adaletin peşindelerdi.

Bir de, işin çilesini çekmeyen, henüz İslam'la yeni tanışmış insanlar vardı. Bunlar, Hz. Ali gibi takva ve zühd noktasında zirveyi yaşayanlar yanında bir nebze maddi imkanlar içinde yüzüyor ve artık, böylesine duyarlı bir hayatın bir daha geri gelmeyeceğini sanıyorlardı. Hz. Muâviye'nin etrafında çoğunlukla kendilerini gösteren bu insanların talepleri de, Şam valisini etkilemiş gözüküyor ve o da, şartların gerektirdiği şekilde davranmak gerektiğini düşünüyordu.

Her şeye rağmen nebevi verasetin sahibi Hz. Ali, bilip gördüklerinden, yaşayıp tecrübe ettiklerinden taviz verecek değildi. Dinle ilgili meseleler, sadece işin başlangıcında yaşanıp da, sonrasında istenilen tarafa çekilecek türden bir basitliğe kurban verilemezdi. Bunları gördükçe kendini daha bir zühde salıyor; günde iki lokma ekmek yiyorsa bunu iki günde bir lokmaya indiriyordu.

Şahsi hayatı adına bu kadar hassas davranmasına mukabil, genel ahengi sağlama adına da çok duyarlıydı. Zira, sulh adına yapılması gereken her şeyi yapmaya azimliydi Hz. Ali. Tuttu bu sefer de Cerîr İbn Abdullah'ı gönderdi Muâviye'ye, eline verdiği bir mektupla...

Adamlarıyla birlikte Cerîr'i soru yağmuruna tuttular önce Şam'da. Ardından Ali'nin mektubu okundu, merakla... Olanlarla bundan sonrasında olacakları özetliyordu veciz ifadelerle... Ancak bunlar da sonuç vermeyecekti.

Artık iyice tebellür etmişti ki, Şam'ın talebi daha farklıydı; belli ki maksad, Osman'ın intikamını öne sürerek hilafet makamını elde etmektir. Dillerinde hak beyan dolaşıyordu ama bununla batılın peşine takıldıklarının farkında değillerdi.

Bütün bunlara rağmen can düşmanlarının aleyhinde bir tek kelimenin konuşulmasına müsaade etmiyordu. Kendi yakınlarında Hucr İbn Adiyy ve Ömer İbn Humk adında iki zat vardı ve bunlar, Ali'nin karşısında problem oluşturan Hz. Muâviye aleyhinde konuşuyorlar ve O'na destek veren Şam ehli hakkında ileri geri söz sarf ediyorlardı. Duyar duymaz, yaptıkları bu kötü hareketten hemen vazgeçmeleri için haber gönderdi.

Nasıl olurdu.!? Adamlar hem meydan okuyorlar hem de aleyhlerinde konuşmaya müsaade edilmiyordu. Her ikisi de koşarak Hz. Ali'nin yanına geldiler ve;

– Ey mü'minlerin emiri! Biz Hak üzerinde, onlar da batılı temsil etmiyorlar mı?' diye sordular. Doğruya doğru demek Ali'nin şiarıydı ve;

– Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki bu doğru' cevabını verdi tabii olarak. Zaten onların bekledikleri cevap da buydu ve fırsatını bulmuşken;

– Öyleyse niye onlar aleyhinde konuşmaktan ve söz söylemekten bizi menediyorsun?' diye eklediler.

Şüphesiz Hz. Ali, onların baktıkları yerden bakmıyordu. Hepimizin kulağına küpe olması gereken şu cümleleri söyledi onlara bir bir;

– Ben sizlerin, başkaları hakkında kötü sözler sarf eden

lanetçiler gibi olmanızı istemiyorum. Siz onlar için şöyle deyin:

– Allah'ım! Sen onların da bizim de kanlarımızı muhafaza eyle. Onlarla bizim aramızdaki anlaşmazlığı sona erdir. Onları, içinde buldukları kötü durumdan kurtar ve cehaletlerinden sıyrılıp onlar da Hakk'a yönelsin ve içinde buldukları taşkınlık ve cehaletten yüz çevirsinler.'

Bir faydası olur düşüncesiyle Hz. Muaviye'nin yanında yer alan Amr İbnü'l-Âs'a da mektup yazmış ve bir de O'nun dünyasına vesilesiz hitap etmeyi denemişti. Zira o gün için Amr'ın, Hz. Muaviye katında çok önemli bir yeri vardı ve bir dediğini iki etmeyeceğini düşünüyordu. Ancak bu da neticesiz kalacaktı.

Bütün çabalar boşa çıkmış ve artık savaştan başka çare kalmamıştı. İşin şakası yoktu; kardeş kardeşe karşı bir mübareze vardı işin ucunda. Böyle bir durumda benlikler değil de Hakkın etkin olması önemliydi. Onun için gece topladı askerlerini ve şöyle hitap etti onlara;

– Dikkat edin! Yarın beklenen orduyla karşı karşıya geleceksiniz. Gecenizi, kıyam ve namazla bereketlendirip uzun kılın ve Kur'an tilavetini çokça yapıp her fırsatta Kur'an okuyun. Allah'tan da sabır, af ve mağfiret dilenin!'80

İşte Hz. Ali bu idi; silm ortamında tavrı ne ise savaş gibi çetin dönemlerde de değiştirmiyor ve aynı hususiyeti askerlerine de tavsiye ediyordu.

Derken Hz. Muâviye ve askerlerinin yola çıktıkları haberi alındı. Artık iş daha da ciddileşmişti.

⁸⁰ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* 3/84.

Önce Sıffîne Şam ordusu geldi. Fırat nehrine ulaşan yolları da tutmuşlar, Ali ve askerlerini sudan mahrum etmeyi planlamışlardı. Ne savaşın şiddeti, ne çölün kızgın kumları ne de güneşin kavurucu tayfları, bu kadar acı verebilirdi! Aynı kibleye yönelen insanlar karşı karşıya geliyor ve bir de üstelik kardeşlerini su gibi bir nimetten mahrum ederek aciz düşürmek istiyorlardı.

Susuzluktan çatlayan dudakları serinletecek bir yudum su için, koca imam devreye girse de yine müspet cevap alamayacaktı. Belli ki ilk çözülmesi gereken şey, Fırat suyunu ulaştıracak bu yolun açılmasıydı. Sabahın ilk ışıklarıyla başlayan saldırı, tabii olarak suyu kesenlerin üzerineydi ve çok şükür ki bir yudum su, artık problem olma konumunda değildi.

Kapattıkları su yolundan çekilmek zorunda kaldıklarında Amr İbnü'l-Âs ile Hz. Muâviye arasında geçecek şu konuşma, aynı zamanda Hz. Ali'nin, düşmanları dâhil herkes tarafından takdir gören siretini özetlemiş oluyordu;

– Ne diyorsun ey Muâviye! Senin onları sudan menettiğin gibi şayet onlar sana bunu yapsalardı ne yapardın?’

– Bırak sen de yâ Amr! Sen hiç Ali'nin böyle bir şey yapacağını sanır mısın?’

– Elbette Ali'nin, senin O'nun için yaptıklarını sana yapacağını sanmıyorum. Çünkü O'nun geliş gayesi su değil, başka bir şey.’

Artık iki ordu burun buruna gelmişti ama Hz. Ali'nin sulh ümidi hâlâ canlıydı. Bunun için dört adamını daha

gönderdi Hz. Muâviye'ye. Uzun konuşmalar cereyan etse de aralarında bunun da getireceği bir fayda olmayacaktı.

Her türlü vesileyi denediği halde bir türlü netice alamayınca, güneşin gurubuna yakın Hz. Ali, savaşın yarın başlayacağını ilan ettiriyordu. Hatta adamlarından bazıları, sabah erkenden habersizce ve hazırlıksız bir şekilde düşmanı bastırıp mağlup etme teklifi getirdiğinde buna da şiddetle karşı çıkacak ve hâlâ sulhun yanında olduğunu gösterecekti.

Ertesi gün muhtemel savaşa başlayacak olan askerlerine şöyle sesleniyordu;

– Sakın onlar başlamadan siz savaşı başlatmayın. Şüphesiz Allah'a hamdolsun ki sizler, hak delil üzerindesiniz; savaşa sizin değil de onların başlamış olması ise, bunun ayrı bir ispatı sizin için. Savaşp da zafere ulaştığınızda sakın ola arkasını dönüp gideni vurmayın ve yaralılara da asla dokunmayın. Ne birisinin mahrem yerlerine dokunun ne de bir ölüyü incitecek bir hareket yapın. Onların yurtlarına ulaştığınızda da sakın ola haremlerine girmeyin.. izinleri olmadıkça evlerine girmeyin.. mallarından hiç bir şey almayın.. size kötü sözler sayıp emir ve Salihlerinizin aleyhinde konuşsalar da, sakın kadınlarına eziyet etmeyin.. ve Allah'ı çok zikredin ki, felaha mazhar olasınız.'⁸¹

Derken gün doğmuş ve bütün çabalara rağmen savaş da başlamıştı. O günün akşamına kadar da devam etti. Akşam olup da ortalık durulunca, tuttu Hz. Ali, yeni bir mektup yazıp gönderdi Hz. Muâviye'ye. Şöyle diyordu:

⁸¹ Zeylâi, *Nasbu'r-Râye* 3/463.

– Ey Muâviye! Senin ve benim yüzümden niye insanların ölmesine müsaade ediyoruz. Gel, problemimizi kendi aramızda çözelim ve neticede kim ayakta kalırsa hüküm de ona ait olsun!’

Aman Allah’ım! Bu ne incelik.. bu ne zerafet ve bu ne fedâkarlıktı..!

Böyle bir mektup karşısında önce yanındaki Amr İbnü’l-Âs ile istişare etti Hz. Muâviye.

– Adam insafılı davranmış; çık ve O’nunla mübareze et’ diyordu Amr. Ancak Muâviye, cephelerdeki halini çok iyi biliyordu Hz. Ali’nin ve Amr’ın bu cevabından hiç hoşlanmayacaktı. Bu sefer Amr kendini ortaya koydu ve;

– İstersen yarın, senin yerine ben Ali ile mübareze edeyim’ dedi. Sessizlik, meselenin kabul edildiği anlamına geliyordu.

Ertesi sabah Amr İbnü’l-Âs, Hz. Ali’ye seslenecek ve böylelikle aralarında kıyasıya bir dövüş başlayacaktı. Pür dikkat herkes sonucu bekliyordu; kolay değil, iki adamdan hangisi kazanırsa savaşı da o kazanmış sayılacaktı.

Bu heyecanlı bekleyiş öyle çok uzun sürmedi ve bir hamlede yere serdi Amr’ı Hz. Ali. Ancak, atından düşüp yerde yuvarlanan Amr’ın bakışlarında şefkat dilenen nazarlar hâkimdi... Bu gözler, af dileniyordu ve Ali de, iktidarı olduğu halde son darbeyi indirmekten vazgeçip geri çekiliverdi. Belki de aklına, ölüm korkusuyla iman ettiğini düşünerek hayatına son verilen birisinin haberini duyduğunda Allah Rasûlü’nün, can kardeşi Hz. Üsâme’ye söylediği itap dolu şu sözler gelmişti;

– Kalbini mi yardım onun!’⁸²

İşte gerçek pehlivan da, kudret sahibi olduğu yerde iradesinin hakkını vermesini bilen benzeri kimse değil miydi!?! Zira, Efendimiz’den şunları duymuştu;

– Gerçek pehlivan, er meydanında rakibini yenen değil, öfkesinin kabardığı demlerde nefsine hâkim olmasını bilebilen kimsedir.’⁸³

Savaş ortamında altına aldığı düşmanı, işini çabuk bitirmesi için yüzüne tükürdüğünde, iradesinin hakkını vererek geri çekilmesini bilen de zaten o değil miydi!?

⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 5/207 (21850).

⁸³ el-Hennâd, *Kitabu’z-Zühhd* 2/608 (1302).

TAHKÎM OLAYI VE HÂRİCÎ ZİHNİYET

Amr İbnü'l-Âs, Hz. Ali'nin hassasiyetiyle yeniden hayat bulmuştu ama, yeni fikirler üretip Ali ve askerlerine üstünlük sağlayacak bir çözüm bulması için kendisini sıkıştırıp duran Hz. Muâviye'ye şunları söyleyecekti;

– Aslında bir çözümüm vardı ama bunu son güne bırakmıştım: Mushafı tutup kaldıracaksın ve onları Kur'an'ın tahkîm emrine davet edeceksin. Tahkîm, onlar için öyle bir şey ki, kabul etseler de reddetseler de ihtilaftan kurtulamayacaklardır.'

Bu haber kendisine ulaşır ulaşmaz Hz. Ali, bunun uhuvet ruhunu zedelemeye matuf bir hile olduğunu anlamış ve etrafındakileri hemen uyarmaya başlamıştı.

Aman Allah'ım! Bu ne siyasetti..! Tahrip ne kadar kolay, tamir ise ne kadar da zor..! Şeytan'dan kaçarcasına kaçıp Allah'a iltica edilmesi gereken bir siyasetle ordusuna tefrika salınmak isteniyordu. Çok geçmeden, şuyuu vukundan beter bu mesele, herkes tarafından duyulmuştu...

İhtilaf başlamıştı bile... Zira, çok geçmeden Eş'as İbn Kays ve benzeri bir kısım Kurrâ, Allah'ın kitabını aralarında hakem kılma konusunun daha sağlıklı olduğunu ileri sürerek insanları ikna etmeye başlamışlardı.

Onları ikna etmek için de ayrıca çaba sarf etmek zorunda kalan Hz. Ali şunları söyleyecekti;

– Allah'ın kitabına icabet etmek gerektiğini en iyi bilen benim; ama ben, sizlerden farklı olarak onların bu konuda nereye varmak istediklerini de çok iyi biliyorum. Bu, hak kelimeyi talep ederek batılı istemenin adıdır. Zaten ben, bugüne kadar onlarla Kur'an'ın hükmünü hakim kılmak için savaştım; nasıl olur da bugün onun hükmünü ikameyi düşünmem!? Evet, onlar, Mushaf'ı kaldırmakla Kur'an'ın hükmünü istediklerini söylüyorlar; bu doğru. Ancak bu, sadece bir aldatma, şüphe ve tuzaktan ibaret.⁸⁴

Ancak, şartlar insanların daha fazla savaşmasına mani olacak şiddetteydi. Cepheden cepheye yorulmuşlar ve bunu bir çözüm olarak görmeye başlamışlardı. Hz. Ali'nin bu noktadaki çabaları, pek fayda verecek gibi gözüküyordu.

Derken Hz. Muâviye, tahkîm olayındaki temsilcisini açıklamış ve ismini Amr İbnü'l-Âs olarak ilan etmişti. Bilindiği üzere Amr, cahiliye döneminden itibaren siyasi zekâsıyla temeyyüz etmiş bir insandı. Cin fikirliydi ve bu yüzden hep, zor anların adamı olarak bilinirdi. Necâşî'nin huzurunda

⁸⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* 7/273.

hicretle Habeşistan'a gidenleri geri getirmek için gösterdiği çabalar zihinlerden silinecek gibi değildi. Hudeybiye'ye kadar hep Müslümanların karşısında yerini almış ve nihayet Hudeybiye'nin sessizliğinde, Halid b. Velid'le birlikte gelip Müslüman olmuştu.

Hz. Ali, adamını çok iyi tanıyordu. Madem tahkîm konusu, kaçınılmaz bir noktaya gelmişti; öyleyse Amr'ın karşısına daha dirayetli birisini çıkarmak gerekliydi. Eş'as İbn Kays'ın da başını çektiği büyük bir gurup, bu ismin Ebû Musa'l-Eş'arî olması gerektiğini söylüyor ve bunda da ısrar ediyorlardı. Hz. Ali'nin gözü ise, Abdullah İbn Abbas'tan tarafaydı.

Zira biliyordu ki, bu meydan, takva ve hassasiyet yanında aynı zamanda dünyayı da bilmeyi gerektiriyordu. Birkaç kez dünyanın tuzağına takılmayan birisinin Amr'ın cin fikirleri karşısında ayakta durması zordu. İşin ucunda, cephede dize getirilecek bir yapıya, masa başında mağlup olma meselesi vardı.

Her şeye rağmen Hz. Ali de, genelin kanaatine râm olmuş ve Amr'ın karşısına Ebû Musa'l-Eş'arî'yi çıkarmıştı.

Uzun görüşmeler sonucunda ittifak ettikleri husus; hem Hz. Ali hem de Hz. Muâviye'nin azledilmesi gerektiği ve yeni imam ve halifenin de 'şûra' ile seçilmesi şeklindeydi.

Önce Ebû Musa'yı davet etti Amr; ittifak ettikleri hususları önce o açıklayacak, ardından da kendisi bunu teyit edecek ve daha sonrasında da yeni imam ve halife seçilme süreci başlamış olacaktı.

Çıktı Ebû Musa ve önce Hz. Ali ve Hz. Muâviye'nin görevlerinden alındığını ilan etti. Ardından Amr sözü aldı ve cemaate şöyle seslendi;

– Gördüğünüz gibi adamınız Ebû Musa, kendi sahibini azletti; onun azli gibi ben de Ali'yi azlediyor, yerine de Muâviye'yi tayin ediyorum. Mü'minlerin emiri artık, Osman'ın kanının peşinde olan Muâviye'dir; O'na biat edin!'

Başta Ebû Musa olmak üzere Hz. Ali tarafındakileri, çölün sıcağında buz gibi terletecek cümlelerdi bunlar. Nasıl olur da bu kadar kısa bir sürede ittifak bozulur ve konuşulanların tersine bir karar herkese ilan edilebilirdi!? Hilafet gibi mü'minleri bir sancak altında toplayan bu görev, evcilik oynarcasına bir hız ve basitlikle heder edilecekse şayet, artık kimin kime güveni kalacaktı!?

Elbette bu, yeniden er meydanına dönmek demektir. Aksi halde, zaten dağılık olan yapının başka türlü toparlanmasına imkan yoktu... Ancak mesele, o kadar kolay değildi...

Tahkîm'i teklif ederken Hz. Muâviye'ye söylediği gibi Amr'ın dediği çıkmış ve mü'minler arasında yeni bir iftirak başlamıştı. Böylelikle hilâfet otoritesine bir darbe daha indirilmiş oluyordu.

Zira 'Allah'tan başka hakem olmaz' diye tutturan bazı zâhirperest ve aceleci fitratlar, düne kadar beraber yürüdükleri Hz. Ali'yi yalnız bırakmış; hatta O'na karşı yeni bir cephe oluşturuyorlardı.

Bununla da yetinmeyip, tahkîmi kabul etmenin küfür olduğunu söylüyor ve kendilerine karşı kaymak isteyenler için şiddete başvuruyorlardı. Hatta önlerine gelen ve sıradan insanlara;

– Tahkîmi kabul etmek küfür değil mi?’ diye soruyorlar ve ‘hayır’ diyenlerin kellesini uçuruyorlardı. Zor günleri Allah Rasûlü’yle paylaşan kıymetli sahabe Habbab İbnü’l-Erett’in oğlu Abdullah ve hanımının, bu adamlar tarafından öldürüldüğü haberi kulağına gelince, olduğu yerde kalakalmış ve ruh dünyasında bir yıkım daha yaşamıştı. Abdullah’la hanımını yakalamışlar ve ellerini bağlayarak sorguya tabi tutmuşlardı. Doğru bildiğinden vazgeçecek gibi değildi Abdullah... Önce, babası Habbab’ın naklettiği bir hadisi paylaştı onlarla; içinde bulunduğu anın fotoğrafını anlatan bir hadisti bu. Buyuruyordu ki Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

– Fitneler olacak! O zaman, oturan, ayakta durandan.. ayakta duran da yürüyenden.. yürüyen de koşandan daha hayırlıdır..!’

Bundan anlayacak gibi gözüküyorlardı. Ali’yi sordular O’na;

– O’nda hayır vardır’ cevabını verdi Abdullah. Bu da hoşlarına gitmemişti. Tuttular, hanımıyla Abdullah’ı kenar bir yere götürmeye başladılar; sürüklüyorlardı adeta. Hatta ne kadar gariptir ki, yolda giderlerken hurma meyveleri döküldüğünü gördüler ağaçtan... Aralarından birisi yerden bir hurma almış ve ağzına atmıştı ki, bunu gören bir diğer arkadaşı çığılığı bastı;

– Sahibinin izni olmadan veya parasını vermeden nasıl olur da haram bir hurmayı yiyebilirsin!?

Ne garip ki, kendileri gibi düşünmüyor diye önüne gelen müslümanı kesen bu adamlar, dinin sarih konularında da bu kadar hassas davranabiliyorlardı. Aldığı hurmayı ağzından çıkarıp atan diğer arkadaşı, hemen tevbe ve istiğfara durmuş, Allah'tan affını talep ediyordu.

Çok geçmeden de Abdullah'ı oracıkta katlettiler. Şehadet sırası, karısına gelmişti Abdullah'ın... Gözleri önünde hunharca katledilen kocasının acısıyla kıvranan masum kadın;

– Ben, hamileyim. Hiç olmazsa çocuğun hatırına Allah'tan korkun!' diyordu ama bütün bunlar, faydasızdı. Onu da şehid ettiler.. Hatta karnını da yarmışlar ve çocuğunu da öldürmüşlerdi.⁸⁵

Daha düne kadar bu adamlar, Hz. Ali'nin peşinden yürüyor ve O'nunla birlikte omuz omuza savaşıyorlardı.

Yaptıkları bununla da kalmıyor, Hz. Ali dahil bütün tarafları küfürle itham ediyorlardı. Ne garip hal değil mi!? Rasûlullah'in (sallallahu aleyhi ve sellem) cennetle müjdelediği bir insanı, bu kaba düşünce tutuyor cennetin kokusunu bile alamayacak bir konumda değerlendiriyor ve damadı Nebi.. evliyanın pîri.. Zülfikarın sahibi.. cephelerin aranan adamı bir Haydar-ı Kerrâr'a açıktan 'kafir' diyorlardı.

Hâlbuki bunun şaka götürür yanı yoktu; Efendimiz'in ikazı vardı: böyle bir söz ortada kalmaz ve muhatap mü'-

⁸⁵ Şevkânî, *Neylül-Evtâr* 7/350.

min ise döner söyleyenin başına dolanırdı. Zaten O, yıllar öncesinden adeta bu günleri gömüş ve din adına hareket ederken dinden çıkan insanlardan bahisler açmamış mıydı!?

Çok geçmeden bu haber de kendisine ulaşmıştı. Aman Allah'ım! Bu, ne korkunç bir cinayetti! Bu niyetle kınından çıkan bir kılıç, -hem de 'Allah için'- ne canlar yakar ve ne masum insanların kanını akıttırdı!

Garipliğe bir bakın ki, bir tarafta bütün dünyaya ulaşması gereken bir sancak vardı, Hira'dan yükselen ve Rasûlullah'ın geride bıraktığı..! Ama diğer tarafta da, iş ve güçlerini bırakıp mü'min avına çıkmış katı düşünceler kasisirip kavuruyordu ortalığı..! Bunlar da müslümandı; hem de kendi adlarına öyle çetin bir yaşantıları vardı ki, sarih nassın olduğu yerde kılı kırk yarıyor ve hükmü tıpatıp uyguluyorlardı.

Ancak katılık, sadece bununla sınırlı değildi; dünyayı.. gelişmeleri.. ihtiyaçları ve çözüm yollarını iyi okuyamamanın neticesiydi bu..! Hatta iyi okuduğunu sanmanın.. bununla da yetinmeyip, kendinden başka okuyan olamayacağını kabullenmenin hatası..!

Hz. Ali'nin damarlarındaki kan donakalmıştı adeta..! Ne yapmalıydı? Hangi cephede kime karşı ve nasıl bir zamanlama ile mücadele vermeliydi.

Gerçi hilafet makamından da azledilmişti herkesin önünde... Beni ilgilendirmiyor' deyip kenara da çekilebilirdi. Çünkü o gün O, birçok insanın nazarında ne bir halife, ne

bir imam ne de mü'minlerin emiriydi; sade bir mü'min olarak görülüyordu.

Ama hayır... Rasûlullah'ın dizinin dibinde terbiye görmüş bir Haydar-ı Kerrar, bir kenara çekilip gelişmeleri uzaktan seyredemezdi.. seyretmemeliydi..! Zira bugün Hz. Ali'yi indirenleri de, yarın birileri indirmeye kalkar ve hilafet makamı, sürekli indirip kaldırılan bir oyuncak haline getirirdi. Hem benzeri bir teklifi oğlu Hz. Hasan, Cemel'e giden yolda Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Âişe validemizin gelişini duyunca babasına yapmış ve;

– Şayet ben evime dönüp yerimde oturmuş olsam bu, açıktan ümmete gadir ve hıyanet anlamına gelir' cevabını almıştı.

Elbette bu gidişe üzülen sadece Hz. Ali değildi; Cemel ve Sıffin'e O'nunla birlikte, müslümana karşı kılıç kullanmak için gelmeyen bazı isimler vardı. Bunlardan Abdullah İbn Ömer, Hz. Ali'nin daveti gelince kendisine;

– Ben Rabbime ahdedtim; 'lâ ilâhe illallah, Muhammedün Rasûlullah' diyenlere karşı kılıç kullanamam' demişti.⁸⁶

⁸⁶ 'Müşrike karşı çektiğin bir kılıç varsa ben orada hep seninle birlikte olurum; ancak mü'mine karşı olunca bu kılıç, ben orada yokum' diyen Abdullah İbn Selam ve 'Valahi de ey mü'minlerin emiri! Küfürle birlikte savaştığın her yerde seninle beraber olmayı can ü gönülden isterim; ama kılıcımla bir müslümana karşı çıkmaya gelince, ben bu işte yokum' diyen Üsâme İbn Zeyd gibi daha başkaları da vardı. Bunların hepsi de önemli sahabelerdi ve Hz. Muâviye, Allah Rasûlü'yle birlikte önemli günlerde müşterek anlar yaşayan bu insanları, haklılığını ispat için yanında görmek istiyordu. Üçü de tereddütsüz daveti geri çevirecek ve her ne kadar O'nunla birlikte hareket etmiyor gibi gözükseler de aslında hep Hz. Ali ile birlikte olduklarını söyleyecek ve arkasından hep onu destekleyeceklerdi. Bkz. Hâlid Muhammed Hâlid, Fi Rihâbü Ali, *Dâru'l-Meârif* 152 vd. O günkü fitne ortamından iradesiyle uzak kalmayı tercih eden Sa'd İbn Ebî Vakkâs, Muhammed İbn Mesleme, Ebû Mûsa'l-Eş'arî, Abdullah İbn Ömer, Selemetü'bnü'l-Ekvâ', Imrân İbn Husayn, Said İbnü'l-Âs, Abdullah İbn Amr,

Hatta Hz. Ali ile birlikte hareket etmediğini duyunca Hz. Muâviye haber göndermiş ve kendi saflarına katılmasını teklif etmişti.

Aman Allah'ım! Fitne meğer ne boyutlara ulaşmıştı..! Hiç beklemeden şu tepkiyi verdi gönderdiği mektupla;

– Sözün özü; Seni bana yöneltip yanına çekme arzusu-na sevk eden sebep, Ali ile birlikte hareket edip cepheye gelmeyişim olduğunu sanıyorum. Ömrüme yemin olsun ki ben, imandaki derinlik ve hicret konusundaki enginlik yönüyle asla Ali gibi olamadığım gibi Rasûlullah'a yakınlık ve müşriklere karşı ortaya koyduğu mücadele konusunda da yetişemem O'na... Fakat ne dersin ki, Rasûlullah'a söz verdiğim bir konuyla karşı karşıya kaldığım için O'nunla birlikte olamadım. Elini çek üstümüzden ve boşuna ümitlenme!'87

İşte bu şânı yüce sahabî.. şânı yüce halife Hz. Ömer'in oğlu Abdullah İbn Ömer, hıçkırıkları gırtlığına düğümlenerek pişmanlık içinde şunları söyleyecekti;

– Hayatımda geri kaldığım için üzüldüğüm tek şey, Ali ile birlikte o bâğî fitneye karşı savaşa katılmayışımdır.'88

Her şey, âyân-beyân ortadaydı; yıllar öncesinden görülen bu günler için adeta Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ali'yi hazırlamış ve etrafındaki insanları da bu günler için uyarmıştı. Şayet bunları hiç birisi olmasaydı bile Hz. Ali

Suhayb İbn Sinân, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ebû Hureyre gibi daha başka kimseler de vardı. Bkz. Sallâbî, 468 vd.

⁸⁷ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1117.

⁸⁸ Zehebî, *Siyerü'l'Âlâmî'n-Nübelâ* 3/232.

için en büyük delil, bir başka çilekeş ve ilk günlerin gülü Ammâr'ın kendi saflarında şehid edilmesiydi. Zira Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir gün Ammâr'ı karşısına almış ve;

– Yazık sana Ammâr! Seni bâğî ve taşkın bir tâife şehid edecek⁸⁹ buyurmuştu.

⁸⁹ Hâkim, *Müstedrek* 2/162 (2653).

ALLAH'IN KORUMASINA TESLİM OLAN HZ. ALİ

Bu kargaşalı günlerde, O'na da bir kötülük yapılır düşüncesiyle kapısında beklemek isteyenler olmuştu. Niye beklediklerini sordu. Niyetlerini öğrenince de;

– Siz beni yerdekilerden mi, yoksa göktekinden mi koruyacaksınız?’ diye sordu. Zira biliyordu ki, gökler ötesinde ilâhi kader müsaade etmedikçe yerde kimse, başkasına bir zarar veremezdi. Ancak, ecel gelince, artık bu ilâhi koruma da kalkar ve kader hükmünü icra ederdi.

Ortalığın bu kadar karıştığı ve buna karşılık zuhûr eden fitneyi kökünden temizlemeyi düşündüğü bir sırada oyun bozanlık yapıp O'nunla savaşa katılamayacaklarını bildiren bir kısım askerlere karşı Hz. Ali, çok sert ve acı bir konuşma yapacaktı. Bu konuşmasında yer alan ve top güllesi gibi ağır sözlerinden bazıları şöyleydi;

– Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Kalbi çatlatan, akıl ve mantığı durduran, insanı kedere boğan hâlinize yazıklar

olsun! Onlar yanlış yolda oldukları halde, aralarında kenetlenmiş olarak dururken sizin, haklı olduğunuz halde böyle darmadağınık ve cesaretsiz oluşunuza yazıklar olsun! Siz hedef yapıldınız; üzerinize oklar yağdırıldı ama siz hiç ok atmıyorsunuz. Size saldırıldı ama siz buna cevap vermiyorsunuz. Gözünüz önünde açıkça Allah'a isyan ediliyor da sizin kılınız bile kıpırdamıyor.'

.....

Ey erkek görünüşlü olup da erkek olmayanlar! Ey korkuluk gibi dikilen hayali varlıklar! Ey ayağına süs takanlar gibi oturup aklını kullanamayanlar! Vallahi siz, itaatsizliklerinizle benim bütün tedbirlerimi, düşüncelerimi mahvettiniz. İçimi, elem ve öfke ile doldurdunuz.

.....

Allah şahittir ki ben, daha 20 yaşlarındayken savaşmaya başladım. Şimdi ise 60 yaşını geçtim. Fakat bir kimsenin sözü dinlenmezse, onun görgü ve bilgisi ne işe yarar ki!?! Bin bir çeşit hüneri de olsa ona kim inanır!?"

VUSLAT YAKLAŞIRKEN

Bir tarafta Haricîlerin ortalığı kasıp kavurması ve diğer yanda da askerleri arasında böylesine derin bir ikileme karşılaşınca Hz. Ali, çaresiz Kûfe'ye dönmeye karar verdi. Artık, iç bünyeden gelen iki ateş arasındaydı: bir tarafta, Osman'ın intikamını almayı öne sürerek hilafet makamına göz dikenler, diğer yanda da, 'Allah'ın hükmünden başka hüküm yoktur' sloganıyla yola çıkıp, kendilerine muhalif kelleleri, gözünü bile kırpmadan ve cihad diye koparanlar çevirmişti etrafını... Üstüne üstelik bir de, askerler arasında ihtilaf baş göstermiş ve bu kadar musibete karşı koyabilecek asker ruhu yıpratılmıştı. Hatta ne acı ki, Hz. Ali'yi tahkîm meselesinde küfürle itham edenlerin çoğu, Amr'ın karşısına Abdullah İbn Abbas'ın çıkmasını istediği halde aynı konuda Ebû Musa'l-Eş'arî'nin temsilciliği konusunda ısrar ederek üzerinde baskı kuranlardı.

Hiç beklemediği son gelişmeler, O'nu bir hayli üzmüş ve derinden yaralamıştı. Normal bir insanın tahammülle-

rinin üstünde gelişen böylesi olumsuzluk, bu kadar meşakkat ve zorluğa ancak, Allah Rasûlü'nün dizinin dibinde terbiye görmüş ve böylesi zorlu günler için özel yetiştirilmiş bir isim dayanabilirdi.

Ancak Hz. Ali, bundan sonra olabilecekleri artık daha net görüyor ve gelişmeleri tahmin edebiliyordu. Yolun sonu gözüküyordu. Zira, bir taraftan sakalı ile başını işaret ederken dudaklarından;

– Bu sakal, bu başın kanı ile boyanacak' cümleleri dökülmüştü. O'nun bu sözünü duyan bir başkası;

– Şayet bir başkası olsa, kendisini öldürmeye yeltenen insanın sülâlesini temizler!' deyince, hiddetlenip devreye girmiş ve;

– Allah'tan kork. Ben sadece beni öldürecek şahsa kısas isterim' demişti.

Yaşadıklarıyla Allah Rasûlü'nden duyduklarını birleştiriyor ve böyle bir sonuca gidiyordu. Zira bir gün Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), O'nu karşısına almış ve dünyadan ecelle değil, başının kanıyla sakalı boyanarak şehid edilip gideceğini fısıldamıştı. Hatta Uhud'da şehid olup katlananlar gidip de, geride kalanlara hüznün basınca, yanındaki mahzun Ali'ye dönmüş ve;

– Şehâdet, senin için gelecek günlerde. Başının kanıyla sakalın boyanacağı gün senin sabrını da göreceğiz"⁹⁰ buyurmuştu. O'nun için bu, Uhud'da bulamadığı şehadeti günün birinde bulacağını ifade eden bir müjde anlamına geliyordu.

⁹⁰ İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1126.

Bir başka gün de;

– İlklerin en eşkiyası kimdir?’ diye sormuş ve Ali de;

– Salih'in devesini boğazlayanlar’ cevabını vermişti. Arkasından Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem);

– Peki, sonrakilerin en eşkiyası kim?’ diye sorusunu tekrarlayınca;

– Bu konuda benim bir bilgim yok yâ Rasûlallah!’ demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), eliyle de işaret edecek;

– Seni bu şekilde şehid edecekler’⁹¹ buyuracaktı.

Artık Hz. Ali, yeme-içmeden kesilmiş, adeta kendini kaderin kollarına emanet ederek Rabbine kavuşacağı anı beklemeye durmuştu. Sahur için oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in evlerine uğruyor ve sadece birkaç lokma ile iktifa ediyordu. Sebebini soranlara da;

– Allah'ın emri geldiğinde karnımın tok olmasından hoşlanmam’ cevabını veriyordu.

Dünyaya veda zamanının geldiği, O'nun için artık keşinlik ifade ediyordu. Zira O'nun şehâdetiyle ilgili bilgilere genel olarak bakıldığında âdeta, hangi sene, hangi ay ve hangi gecede şehid edileceğini çok iyi bildiği sonucu çıkmaktadır.

Rüyasında Allah Rasûlü’nü görmüş ve karşılaştığı olumsuzluklardan bahisle sıkıntısını dile getirmişti. Beddua etmesi bile tavsiye edilirken O, ellerini açıyor ve;

– Allah'ım! Beni öyle kullarının arasına al ki, bunlardan

⁹¹ Hâkim, *Müstedrek* 3/122 (4590).

daha hayırlı olsun. Bunlar için beni de, haklarından gelebilecek bir başkasıyla değiştir'⁹² diyordu.

Bir taraftan Allah ve dostlarına kavuşacak olmanın sevincini yaşarken diğer yandan da, reva görülenlere çok üzülüyordu. Aslında O'nun üzülmesi, Allah ve Rasûlü'nün de rencide olması anlamına geliyordu. Zira Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ali'yi kastederek bir gün şöyle buyurmuştu:

– O'nu üzen Beni de üzmüş demektir. O'na kin besleyen Bana da kin besliyor, O'na yakışıksız söz söyleyen Bana da hakaret ediyor demektir. Kim O'nu severse, Allah da onu sever, kim de O'ndan yüz çevirirse Allah da ondan yüz çevirir. Kim O'na düşmanlık ederse Allah da onu düşman bilir. Kim O'na itaat ederse Allah'a itaat etmiş demektir ve kim de O'na isyan ederse Allah'a isyan etmiş demektir.'⁹³

⁹² İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1127.

⁹³ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 9/133.

TAHRİP RUHU VE ŞEHADET

Nihayet Haricilerden Abdullah İbn Mülcem, iki arkadaşıyla birlikte anlaşmış ve kurtuluşu, ancak mevcut liderleri öldürmekte görüyorlardı. Onlar için, sonrasında olacakların hiç önemi yoktu ve sadece nefret ve kinlerini susturup teselli edecek bir yol olarak, otoriteyi temsil edenlerin başlarına göz dikmişlerdi. Allah için (!) kardeş kanı akıtmayı kendilerine mübah görüyorlar ve;

– Eğer biz, canlarımızı hak yoluna verme pahasına da olsa, hak yolundan ayrılan liderleri öldürürsek, memleket onlardan kurtulur, biz de böylece kardeşlerimizin intikamını almış oluruz’ diyorlardı.

Allah’a şirk koşan milyonlar seylâp olup Cehennem’e akarken, inanan -hatta inananların piri olan- bir gönülün kanına girmek kadar bir gariplik olabilir miydi? Ama oluyordu. Bir kez, hariçte bir zihniyet gelişti mi, sonrasında olabilecekler hiç düşünülmeden ve önü-sonu hesap edilmeden hareket edilebiliyor ve bütün bu yapılanlar da, ‘Allah

için' kılıfına uyduruluyordu. Allah için Allah'ın Aslanı'nın hayatına kastedilebilir miydi hiç.!?

Diğerleri Hz. Muaviye ve Hz. Amr İbn Âs'ı öldürmek için yola çıkarken İbn Mülcem de, zehirlediği kılıcıyla Hz. Ali'yi şehid etmek için Kûfe'ye geldi. Gerçek niyetini kimseye söylemiyordu. Günlerce plân kurdu; gidip geliyor ve işini şansa bırakmak istemiyordu.

Takvimler, Ramazan ayının on yedisini gösteriyordu. Bir Cuma sabahı Hz. Ali, sabah erkenden aile efradını da uyandırmış, erkenden namaz için mescide yönelmişti. Halife idi ama yanında korumalarıyla dolaşmıyordu. Zifiri karanlıkta arkasından yaklaşan şahsın da, belki kendisi gibi namaza çıkan birisi olduğunu düşünüyordu; ancak durum farklıydı. Yanına kadar yaklaşan İbn Mülcem, ani bir hamle ile Hz. Ali'nin üzerine saldırarak zehirli kılıcıyla vurmaya başladı.

Savaş meydanlarının cengaveri yiğit Ali, İbn Mülcem gibi on tanesinin hakkından gelirdi ama, kendi kanıyla birlikte belki de Müslüman kanının durmasını istiyordu. Ağır yaralıydı; sürekli kan kaybediyordu. Aynen denildiği gibi yıllar önce, Hz. Ali'nin sakalı başının kanıyla ıslanmış ve kırmızıya boyanmıştı.

Vazifesini yaptığına inanan İbn Mülcem;

– Emir ve hüküm, ancak Allah'a aittir ey Ali! Sana ve arkadaşlarına değil!⁹⁴ diye haykırıyor, kendince cihadın en büyüğünü yerine getirdiğini sanıyordu.

Aman Allah'ım! Kaç yönlü bir imtihandı bu.!? Ve böyle-

⁹⁴ Huzâi, *Tahrîcü'd-Delâlati's-Sem'iyye* 1/277.

si bir imtihan silsilesine ancak Hz. Ali tahammül edebilirdi. O'nun endişesi kendisinden kaynaklanmıyordu. Zira O, artık dünyanın bütün meşakkatlerinden kurtulup sevgililerine kavuşmanın yoluna girmişti. Çok değil, daha birkaç gün önce Kûfe'lilere seslenmiş ve şöyle demişti;

– Allah'a yemin olsun ki, artık Allah'ın beni, sizin aranızdan almasını ve buradan çekip rahmetine kavuşturmasını istiyorum.⁹⁵

Efendiler Efendisi bir gün kendisine;

– İnsanlar âhiret konusunda isteksiz davranır ve dünyaya dalarlar da ona ait şeylerin peşinde koşturmaya başlarsa.. mal ve mülkü sever ve Allah'ın dinini aldatma vesilesi yaparak onu sadece belli kişilerin arasındaki bir kıymet haline getirirlerse senin halin nice olur!?' diye sormuştu. Bunun üzerine Hz. Ali, cevap olarak Allah Rasûlü'ne;

- O zaman ben dünyalarını terk eder.. tercih ettikleriyle onları baş başa bırakır.. Allah ve Rasûlü'nü, âhireti tercih ederim.. Size ulaşınca kadar da hak üzerinde sabrederim' demişti.

İşte bu gün Hz. Ali, dünyalarını onlara bırakmış.. Allah ve Rasûlü'ne gelmek için el sallıyordu. Ecel vaki olacağı ana kadar da sabretmeye azmetmişti...

Duyan koşmuş Ali'nin yanına geliyordu. Yaralı Ali'yi evine taşımak istemişlerdi. O halde bile;

– Beni bırakın siz; gidin namazınızı kılın ve cemaati kaçırmayın' diye tavsiyede bulunuyordu.

Elbette İbn Mülcem kaçamamıştı. Onu da yakalayıp hu-

⁹⁵ İbn Abdilber, *el-İstîâb* 3/1127.

zuruna getirdiler. Ağırlaşan göz kapaklarını zorla kaldırdı; daha dikkatle baktı, canına kasteden adama ve;

– O adam sen misin?’ dedi zorlukla. Derin bir hüüzün vardı cümlelerinde...

Bir işaretiyle kellesi gidebilirdi ama o ne büyüklüktü ki Hz. Ali, bir taraftan acı içinde kıvranırken yaralarından akan kana bakıyor diğer taraftan da kendisini öldürmek isteyen insana nazar edip acı acı tebessüm ediyordu. Hayata veda edip ölüme el sallarken bile, kendisinden sonra kargaşa olmaması gerektiğini anlatıp insanları istikamete davet ediyordu. İşte O’nun, yarasından kanlar akarken, hayatına kasteden İbn Mülcem için etrafındakilere söylediği son sözleri;

– Bunu hapiste tutun ve orada iyi davranın. Eğer yaşarsam, ne yapacağımı düşünürüm; bağışlarım veya Allah’ın hükmünü icra ederim. Eğer ölürsem, bir can karşılığında sadece bir can alınsın ve sakın ona müslle yapılip ölüsüne işkençe yapılmasın.’⁹⁶

Ebediyete yelken açarken bile kendisi için bir başkasının öldürülmesini istemiyordu koca İmam..! Çünkü Allah, azgın ve taşkınları sevmez, haddini aşanlardan da hoşlanmazdı.

Yaralı Ali’yi artık evine getirmişlerdi. Bu esnada yanına Ömer isminde bir dostu gelmiş ve yarasını görmek istemişti. Görünce de, koca imama moral olması için;

– Önemli bir şey değil. İyileşir’ temennisinde bulundu. O ise, yolculuğundan emindi ve;

⁹⁶ Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 8/183.

– Ben bugün sizden ayrılıyorum’ buyurdu. Hz. Ömer’le nikâhlandığı kızı Ümmü Gülsüm, perde arkasından çığlık basınca da ona yöneldi ve;

– Niye ağlıyorsun ki kızım!? Benim gördüklerimi görmüş olsaydın asla ağlamazdın” dedi. Yanındaki dostu;

‘Ne görüyorsun, ey Mü’minlerin Emiri?’ diye sorunca da;

– İşte melekler ve Nebiler saf tutmuş, Kâinatın Efendisi de orada. Bana diyor ki;

– Ey Ali! Müjdeler olsun sana! Şu an gidiyor olduğun yer, içinde bulunduğundan çok daha hayırlı.”⁹⁷

Yanında yıllardan beri sakladığı bir koku vardı, Allah Rasûlü’nden hatıra kalan... ve onu tavsiye etti, Rasûlüllah gibi koksun diye, yanına giderken..!

Gidişine artık herkes inanmıştı; koca İmam, gözlerinin önünde yavaş yavaş dostlara doğru yol alıyordu. O’nun sonrasında karışıklıklar yaşanmaması için Ali’nin bir işareti yeterdi. Bunun için yanına yaklaştılar kendisinden sonra oğlu ve Peygamber torunu Hz. Hasan’ı halife bırakmasını istediler;

– Hayır’ dedi önce ve ardından da;

– Bunun için size ne emreder ne de yasak koyarım’ diye ilave etti. Vicdanına baskı yapmak istiyorlardı ve;

– Bizi lidersiz bırakıp huzuruna vardığında Rabbine ne dersin sonra’ dediler. Belki de o günkü şartlar, boşluk kabul etmeyecek kadar çetindi ve bir an önce yeni halifenin

⁹⁷ Teflik Ebû Alem, *Ehlü'l-Beyt el-İmâmü Ali* 245.

belirlenmesini istiyorlardı. Ancak Hz. Ali, kendinden emindi;

– Ben onlara, Sen’in Rasûlü’nün de mü’minlere bir halife bırakmadan geldiği gibi ben de bir halife bırakmadan geldim derim’ diye cevapladı onları.

Aradan bir gün geçmişti ve günlerden cumartesiydi. Oğullarını çağırdı yanına güçlkle... Belli ki son sözlerini söyleyecekti. Tâkâtı kalmamış ve titreyen dudaklarından kelimeler zor çıkıyordu artık.

Karşısına aldığı oğullarına, Allah’tan korkmalarını.. takvadan ayrılmamalarını.. her hâlükârda Müslümanlığın peşinde olmalarını.. iftirak düşüncesinden uzak durarak hep sulh ve sükunun yanında yer almalarını.. insanlar arasında yapıcı hareket etmeleri gerektiğini.. Kur’an’a sadakatten ayrılmamalarını.. miskin ve fakirlerle hemdem olup ihtiyaçlarını karşılamada daha hassas olmalarını.. başkalarının ayıplamasına aldırmadan emri ma’ruf ve nehyi münker vazifesine devam etmelerini.. hep güzellikleri tavsiye peşinde olup iyilik ve takvada yarışmaları gerektiğini tavsiye ettikten sonra;

– Size iki dörtlüğü tavsiye ediyorum’ dedi.

– Nedir onlar, ey babacığım?’ diye sorduklarında da;

– Zenginliğin en zengini akıl, fakirliğin en fakiri, ahmaklık, vahşetin en vahşisi kendini beğenmek ve cömertliğin en zirvesi de güzel ahlakıdır’ dedi.

– Peki diğer dört ne?’ dediklerinde ise;

– Ahmakla arkadaşlıktan çekinin; çünkü o, size yardım etmek ister ama sonuçta zarar verir. Yalancıyı tasdik etmek-

ten de sakının; çünkü o, sana yakın olanı senden uzaklaştırır ve uzak olanı sana yakın eder. Cimriyi tasdik etmekten de kaçın; çünkü o da, senin ona olan ihtiyacından fazlasıyla yanında oturur ve kendini muhtaç kabul ettirmeye çalışır. Aynı zamanda fâcirle dostluk kurmaktan da uzak durun; zira o da ilk fırsatta sizi yarı yolda bırakır' buyurdu. Ardından da;

– Kim, zerre miktar hayır işlerse onun karşılığını görecek; kim de zerre kadar şer işlerse onun bedelini ödeyecek' (Zilzâl, 99/7-8) meâlindeki âyeti okuyarak son nefesini verecekti. Böylelikle, 4 yıl 9 ay süren hilâfet dönemi de son bulan Hz. Ali, bu sırada 63 yaşlarındaydı.

Allah Rasûlü'nün, Hz. Selman ve Hz. Ammâr'la birlikte kendisine Cennet'in müştak olarak anlattığı Hz. Ali de, artık kendisini bekleyen Cennet'e doğru pervaz edip uçuvermişti.

O'nu, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin yıkayıp kefenlediler. Namazını da Hz. Hasan kıldırdı ve mübarek nâşını alıp, sabahın seher vaktinde Kûfe topraklarına emanet ettiler. Ne gariptir ki, daha sonraları da zaman zaman yaşanacak olan sırlı bir uygulama ile O'nun mezarı da bir meçhule yelken açacak ve gözlerden kaybolacaktı.

O'nu yâd edip gözyaşlarıyla etrafındakilere anlatırken bir gün İbn Abbas;

– Kadınların en hayırlısının kocasıydı. İki Peygamber torununun babasıydı. Gözlerim O'nun gibisini görmedi ve Mahşer'e kadar da göremeyecek' diyecek ve O'nun kadri-

ni bilemeyip de aleyhinde olanlara Allah'ın lânetinin isabet edeceğini anlatacaktı.

Mütebessim bir çehresi vardı ve gülerken dişleri görünüyordu. Çocukluğunda da putlara tapmadığı için kendisine 'Kerramallahu Vecheh' denilerek dua edilmek, adet hâline gelmişti.

İlim, takva, fedakârlık, şefkat, kahramanlık ve şecaat gibi yüksek insanî ve ahlâkî vasıflar bakımından müstesna mevkiye sahip olan Hz. Ali ve aile fertlerine karşı yapılan saldırı, burada durmayacak ve daha vahim olayları doğuracak bir süreç takip ederek iki gülü Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de girdabına alarak yıllarca sürüp gidecekti.

HZ. MUÂVIYE’NİN PİŞMANLIĞI

Bu arada, şunu da ifade etmek gerektir; Hz. Muâviye de, peygamber rahle-i tedrisinde bulunmuş bir sahabîdir. İctihadda isabet kaydedilmese de, ehl-i ictihada sevap vadedildiği yerde, onun gibi dev bir kamet hakkında olumsuz kanaat oluşmaması adına birkaç cümle serdetmekte fayda olsa gerek. Çünkü, çok geçmeden tarih, Hz. Muâviye’den, herkese örnek olacak bir muhasebe örneği dinleyecek ve kulaklara küpe olsun diye bunu kaydedip gelecek nesillere ibret diye aktaracaktır. Zaten tarih de, ibret alındığında tekerrür etmeyecek bir bilgi hazinesi değil mi!?

Aradan bir müddet zaman geçmiş ve ortalık bir nebze durulmuştu. Hilafet makamında Hz. Muâviye oturuyordu. Olup bitenlerden, O da üzüntü duyuyordu. Ancak, sonuç ne olursa olsun, vahdeti temin adına bir makama itaat gereklidi ve ihtilaflardan bunalan herkes, gelip Hz. Muâviye’ye beyat ediyordu. Bunlar arasında, kargaşa günlerinde cephelerden ayrı kalmayı tercih eden ve evine kapananlar da vardı.

Bütün bu olaylara katılmayıp kenarda kalmayı tercih edenlerden birisi de, ilk günlerin emektarı ve cephelerin ağzı dualı kumandanı Sa'd İbn Ebî Vakkas idi. Hayatı boyunca üç kez ağladığını anlatıyordu; 'Rasûlü Kibriyâ'nın ebediyete yürüdüğü gün, Hz. Osman'ın şehid edildiği gün ve hakkın darbe aldığı bugün' diyor ve ardından da, 'selam, hakkın üzerine olsun' diye sesleniyordu.

İşte bu Sa'd İbn Ebî Vakkas, bir gün Hz. Muâviye'nin yanına gelmişti. Cemel'le başlayan süreçte niçin cephelerde olmadığını sordu Hz. Muâviye O'na;

– Yâ Ebâ İshâk! Sen bizim hakkımızı takdir etmedin; ne lehimizde ne de aleyhimizde oldun' diyordu.

Halifenin sözleri sitem doluydu. Dedi ki;

– Ey mü'minlerin emiri! Ortalıkta öyle karanlık bir rüzgâr esti ki, her yer karardı o gün ve ben, yolun ucunu göremedim ve dedim ki, 'otur oturduğun yerde.' Ardından da, bineğimi bağladım ve ortalık duruluncaya kadar da bir daha hiç dışarı çıkmadım.'

Hz. Muâviye çok zeki idi ve siyasi dehasını konuşarak O'nun bu cümlelerinin akabinden şunları söyledi;

– Allah'a yemin olsun ki ben, iki kapağı arasındaki Kur'an'ı okudum. Hiçbir yerinde Allah (celle celâluh), 'otur oturduğun yerde' demiyor' diye cevapladı Sa'd'ı. Arkasından da ilave etti;

– Fakat O diyor ki; 'Mü'minlerden iki topluluk karşı karşıya gelirlerse siz onların arasını ıslah edin. Şayet onlardan birisi, diğeri üzerinde taşkınlık yapıp aşırı giderse o takdirde bunlar, Allah'ın emrine gelip itaat edinceye kadar on-

larla savaşın. Şayet dönüp vazgeçerlerse o zaman aralarında adaletle hükmedin.’ (Hucurât, 49/9) Allah’a yemin olsun ki sen, ne adil olana karşı bâğîlerin yanında, ne bâğîlere karşı adaletle beraber ve ne de Allah’ın emrettiği gibi ıslah edenlerdendin.’

O gün Hz. Muâviye halife bile olsa Sa’d, bildiği doğruyu paylaşacaktı O’nunla ve dedi ki;

– Sen beni, Rasûlullah’ın kendisine ‘Benim katımda sen, Musa yanındaki Harun gibisin; yalnız şu var ki, benden sonra peygamber yoktur’ dediğini duyduğum bir adamla savaşa davet ediyorsun! İlla ısrar ediyorsan sana söyleyeyim; Rasûlullah’ı, Ali için şunları söylerken duydum ben;

– Nerede olursa olsun sen Hak ile, Hak da seninle beraberdir.’

Sa’d’dan bunları dinleyen Hz. Muâviye sordu;

– Bunu, seninle birlikte başka işiten var mı?’ arkasından da;

– Bana mutlaka delil getirmelisin’ dedi.

– Evet’ dedi Sa’d ve ilave etti;

– Falan, falan ve Ümmü Seleme.’

– Falan, falan ve Ümmü Seleme!?’ diye tekrarladı Hz. Muâviye.

Ümmü Seleme validemiz hayatta idi ve bu sözleri teyit etme imkânı vardı; doğruca O’nu ziyarete geldiler. Dediler ki;

– Ey mü’minlerin annesi! Rasûlullah hakkında, O’nun hiç söylemediği sözler de söylenir oldu! İşte bu Sa’d, Ali

için, Efendimiz’den bizim duymadığımız, ‘Nerede olursa olsun sen Hak ile, Hak da seninle beraberdir’ sözünü nakleliyor. Ne dersin?’

Bir aralık daldı gitti Ümmü Seleme validemiz. Derin bir iç geçirdikten sonra da şunları söyledi onlara;

– İşte bu evimde söyledi Ali’ye, onları Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem).

Durum, gerçekten de ciddiydi. Muâviye’yi derin bir üzüntü sarmıştı; pişmanlık okunuyordu yüzünden ve;

– Ey Ebâ İshâk!’ diye başladı sözlerine. Ardından da ilave etti;

– Şu andan itibaren ben, kimseyi levm etmiyorum ve Ali konusunda sükûtu tercih ediyorum. Vallahi de şayet ben, bunları Rasûlullah’dan (sallallahu aleyhi ve sellem) duymuş olsaydım, asla O’nunla savaşmaz, ölünceye kadar Ali’ye hadim olurum.’⁹⁸

Aslında bu, bugüne kadar yaşanılanları geri getirmeye yetmese de önemli bir muhasebeydi. En azından, arkadan gelip de benzeri bir durumla karşı karşıya kalacaklar için Hz. Muâviye, iyi okunacak bir kitap ve ibret alınacak yüklü bir tecrübe bırakıyordu.

⁹⁸ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 7/235; Abdurrahman el-Akk, *Mevsûatü Uzemâi Havle'r-Rasûl*, c. 1, s. 361, 362 (İki farklı rivayet birleştirilerek).

SONUÇ OLARAK

İnanan bir insanın, ‘bir delikten iki defa ısırılmayacağını’ bizzat Efendiler Efendisi bildiriyor ve bu söz bize, hatada ısrarın olmaması gerektiğini haykırıyor.

Elbette burada, ‘tecrübe’ öne çıkıyor. Tecrübeyi, şahısların ve nesillerin tecrübesi olmak üzere iki çeşidiyle ele alacak olursak, bir insan olarak aynı hataya düşmeme konusunda göstereceğimiz gayret kadar, tarihi olayların rehberlik ve tecrübelerinden de istifade ederek, toplumsal hataları da tekrarlamamamız gerektiği hususunda azimli olmamız gerektiği sonucuna ulaşırız. Bu da, tarihi ve tarihi olayları iyi bilip analiz etmemize, onları sadece dünün hadiseleri olarak okuma yerine günümüze de taşıyabilmemize bağlıdır.

Ancak, şu da bir gerçektir ki, her dönemin hadise ve olaylarını değerlendirirken, bu hadise ve olayları netice veren sebeplerin bütünü de göz önüne almak gerektir.

Bir diğer gerçek de, ne kadar ince tetkik yapılırsa ve bu husustaki gayretler ne derece üst noktaya çıkarılırsa da, tari-

he mâl olmuş hiçbir olayın, daha sonraları, bütün detayıyla bilinip kavranmasına da imkan yoktur. Sonradan gelenler, ellerindeki bilgi ve belgelere göre hüküm vermek zorundadır; hâlbuki çoğu zaman her meselenin belge ve bilgisine ulaşmak imkânsızdır. Hele, cephe şartlarında gelişen hadiselerin hükmünü, alın teri dökmeden masa başında vermeye kalkmak kadar büyük bir cinayet olamaz. Öyleyse, belge ve bilginin olmadığı yerde, karinelerle hareket edip kimseyi ademe mahkum etmemek, ihtimallerle konuşarak insanları yanıltmamak ve işin doğrusunu Allah'a havale etmek, sonrakilerin görevi olmalıdır.

Tecrübeyi de, bu açıdan değerlendirerek Hz. Ali'nin hayatına bakıldığında onun, bugüne bakan mesajlarla dolu olduğu görülür. Zaten ortada, her yönüyle zirvede yaşanan bir hayat vardır. Buna ilave olarak bir de karşımızda, acı veya tatlı bu hayatın, sosyal hayata taşınabilecek birçok tecrübesi durmaktadır.

Burada, son bir hatırlatmanın daha yararlı olacağı kanaatindeyim; o da, tarafların sahabe olduğu zeminlerde okuyup değerlendirmede bulunurken insanın, kalben dahi birini diğerine tercih ederek bir diğeri hakkında olumsuz bir kanaate ulaşmaması meselesidir. Hz. Ali örneğinden hareketle söylemek gerekirse, ne Cemel, ne Sıffîn ve ne de Tahkîm sürecindeki muhataplar konusunda akıllarda, 'niye Hz. Ali'nin yanında yer almayıp da ona karşı böyle bir duruş sergilendi' gibi bir sorunun, hele tereddüdün, bilhassa kanaatin kalmaması gerekmektedir. Çünkü konu, sadece şahıslarla sınırlı değil, toplumsal bir sürecin ürünüdür. Bu süreç, kenarda fırsat kollayanların iştahını kabartmış ve

neticede, bulanık suda balık avını îtiyat edinenlerin, buldukları bu fırsatı değerlendirmesiyle yürek yakan hadiseler ortaya çıkmıştır.

Bugün bizim açımızdan mesele, dünkü tarafların kritiğinden ziyade hadiseleri önümüze koyarak güncel problemlerimizi çözebilme meselesidir.

Yoksa söz konusu olan diğer zevat da, sahabedir ve bütün orijinaliğiyle birlikte İslam'ı doruk noktada yaşayan, bizzat son nebi Efendiler Efendisi'nin dizinin dibinde terbiye görüp O'nun sohbet meclislerinin boyasıyla boyanan böyle güzide bir cemaat hakkında sonrakilerin zihninde, en küçük bir soru işaretinin olması, bizim adımıza çok büyük bir kayıp demektir. Ömer İbn Abdülaziz'in dediği gibi, nasıl ki Allah (celle celâluh), bizleri o günlerde yaratmamak suretiyle elimizi kana bulamak veya kelimizi böyle bir kan seline teslim etmekten korumuşsa, bugün bizim de, onlar hakkında dilimizi koruyarak ebedi hayatımızı tehlikeye düşürecek hatalardan uzak kalmamız, en eslem yoldur.

Hız. Âişe validemiz de, Hız. Talha ve Hız. Zübeyr radiyalahü anhüm de en önde gelen sahabilerdendir; cennetle müjdelenmişlerdir. Aynı zamanda Hız. Muâviye, vahiy katipliği yapmak gibi müstesna bir işin adamıdır. 'Hükümran olursan, şefkatle davran' manasında beşaret-i nebeviyeye mazhardır. Ashabı hakkında olumsuz sözler söyleyenleri şiddetle uyararak ve bunların kendi cemaati arasında yer bulamayacağını ifade eden de bizzat Allah Rasûlü'dür. Öyleyse bugün, gereksiz konuşmalarla dilimizi kana bulamaktan ictinab ederek hepsi hakkında hayırla duada bulunmaktan başka çıkar yol yoktur.

Son sözün de sonu olarak denilebilir ki, tarafları sahabe olan bir cemaatin cennette, liva-i hamdin altında ve Efendiler Efendisi'nin arkasında saf bağlayıp yer alacağı da muhakkak. Öyleyse, aleyhlerinde olmakla bu safın dışında kalma bahtsızlığına dûcâr olmamak için, geçmişini konuşarak geleceğimizi tehlikeye sokmak yerine, onun tecrübelerini arkamıza alarak geleceğimizi doğru bir zeminde kurma yarışına girmek gerek.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

- Abdurrezzak*, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211h.); el-Musanef, [Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut, 1403/1983
- Ahmed İbn Hanbel*, Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); el-Müsned, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, trs.
- ; Fedâilu's-Sahâbe, I-II, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1983.
- Akk*, Hâlid Abdurrahmân, Mevsûatü Uzemâi Havle'r-Rasûl, I-III, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991
- Beyhakî*, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn (384-458 h.); Delâilü'n-Nübüvve, I-VII, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.
- ; es-Sünenü'l-Kübrâ, I-X, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke, 1414/1994.
- ; Şuabü'l-İmân, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1410/1990.
- Buhârî*, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979
- Ebu'l-Ferec*, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (510-597 h.); Sifâtü's-Safve, I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1979.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiya*, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1405 h.

----; *Delâilü'n-Nübüvve*, [Tahkik: Muhammed Ravvas Kal'acî Abduldber Abbas], I-II, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); *el-Müsned*, I-XI-II, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, Dimaşk, 1404/1984

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/ 1990.

Hâlid Muhammed Hâlid, Fî Rihâbi Alî, Dâru'l-Meârif, Kâhire, trs.

----; *Hulefâi'r-Rasûl*, Dâru'l-Miktâm li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kâhire, 1994

----; *Ricâlün Havle'r-Rasûl*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987

Hatib Bağdâdî, Ahmed b. Ali b. Ebû Bekr (393-463 h.); *Târîhu'l-Bağdât*, I-XIV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.

Hennâd, İbnü's-Sirrî el- Hennâd (152-243 h.); *ez-Zühhd*, I-II, Dâru'l-Hulefâ, Kuveyt, 1406 h.

Heytemî, Ebi'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b Ali İbn Hacer el-Heytemî (v.973 h.); *es-Savâiku'l-Muhrika alâ Ehli'r-Rafadi ve'd-Dalâli ve'z-Zindika*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997.

Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr el-Heysemî (v. 807 h.); *el-Mecmau'z-Zevâid*, I-X, Dâru'r-Reyyan li't-Türas-Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Kahire-Beyrut, 1407 h.

Huzâi, Ali b. Mahmud b. Suûd el-Huzâi (709-789 h.); *Tahrîcu'd-Delâlati's-Sem'iyye*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1405 h.

Isbahânî, İsmâil İbn Muhammed İbni'l-Fazl et-Teymî el-Isbahânî (457-535 h.); *Delâilü'n-Nübüvve*, [Tahkik: Muhammed el-Hadad], Dâru Taybe, Riyad, 1409.

- İbn Abdilberr*, Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (v. 463 h.); el-İstîfâb, I-V, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412 h.
- İbn Ebî Şeybe*, Abdullâh b. Muhammed (v. 235 h.); el-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr, [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.
- İbn Hacer*, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); Fethu'l-Bârî, I-XI-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1379 h.
- ; el-İsâbe, I-VIII, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412 h.
- İbn Hişâm*, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); es-Sîratü'n-Nebeviyye, I-IV, Dâru'l-Kalem, Beyrut, tsz.
- İbn Kesîr*, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XIV, Mektebetü'l-Mearif, Beyrut, trs.
- İbnu'l Mübârek*, Abdullâh ibnu'l-Mübârek b. Vâdih (118-181 h.), ez-Zühd libni'l-Mübârek, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.
- İbn Sa'd*, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); et-Tabakâtü'l-Kübrâ, I-VIII, Dâru Sâdır, Beyrut, tsz.
- el-Kurtubî*, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 671/1273 h.); el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân (Tefsîru'l-Kurtubî), I-XX, Dâru'ş-Şa'b, Kahire, 1372 h.
- Mizzî*, Yusuf b. Ez-Zekî Abdurrahman Ebu'l-Haccâc el-Mizzî (653-742 h.); Tehzîbu'l-Kemâl, I-XXXV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1400/1980
- Mübârefkûrî*, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman İbn Abdirrahman İbn Abdirrahim el-Mübârefkûrî (1283-1353 h.); Tuhfetü'l-Ahfezî, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- Müslim*, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbü'rî (206-261 h.); Sahîhu Müslim, I-V, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- en-Nesâî*, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); es-Sünen, [Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

- ; es-Sünenü'l-Kübrâ, [Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1991.
- Şevkânî*, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed eş-Şevkânî (1173-1250 h.); Neylü'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbar, I-IX, Dâru'l-cil, Beyrut, 1973.
- Sallâbî*, Alî Muhammed Muhammed es-Sallâbî, Esmâ'l-Metâlib fî Sîrati Emîri'l-Mü'minîne Alî İbn Ebî Tâlib; Şahsiyyetühû ve Asruhû, Dâru'l-Îmân, İskenderiye, trs.
- Taberânî*, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); el-Mu'cemül-Evsat, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- ; el-Mu'cemül-Kebîr, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi], I-XX, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, Musul, 1404 h.
- ; el-Mu'cemüs-Sağîr, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi], I-II, el-Mektebu'l-İslâmî/Dâru Ammân, Beyrut/Amman, 1405/1985.
- Taberî*, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid et-Taberî (224-310 h.); Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Târîhu't-Taberî), I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407 h.
- Tevfîk Ebû Alem*, Ehlül-Beyt el-Îmâmü Ali, Dâru'l-Meârif, Kâhire, 2003
- Zehebî*, Muhammed b. Ahmed b. Osman b. el-Kaymâz ez-Zehebî (673-748 h.); Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ, I-XXIII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413 h.
- Zehebî*, Şemsüddîn Muhammed Ahmed ez-Zehebî (v. 748/1347); Mîzanü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl, [Tahkîk: Ali Muhammed Muavvad, Âdil Ahmed Abdülmevcûd], I-VIII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.
- Zeylaî*, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed ez-Zeylaî (v. 762 h.); Nasbu'r-Râye, I-IV, Dâru'l-Hadîs, Mısır, 1357 h.